

1981/82:41

Onsdagen den 2 december

Kl. 10.00

Förhandlingarna leddes till en början av förste vice talmannen.

1 § Anmälan om kompletteringsval till utskott

Anf. 1 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Moderata samlingspartiets partigrupp har som ny suppleant i konstitutionsutskottet efter Mona S:t Cyr anmält Ewy Möller och som ny suppleant i försvarsutskottet efter Eric Krönmark anmält Ewy Möller.

Centerpartiets partigrupp har som suppleant i försvars- och civilutskotten anmält Eivor Nilson, som inträtt såsom ersättare för Nils Åsling efter Erik Egervärn.

Förste vice talmannen förklarade valda till

suppleant i konstitutionsutskottet

Ewy Möller (m)

suppleanter i försvarsutskottet

Ewy Möller (m)

Eivor Nilson (c)

suppleant i civilutskottet

Eivor Nilson (c)

2 § Justerades protokollet för den 24 november.

3 § Föredrogs och hänvisades

Motionerna

1981/82:138–142 till skatteutskottet

4 § Föredrogs men bordlades åter
Skatteutskottets betänkanden 1981/82:13–15
Socialutskottets betänkanden 1981/82:13–15
Jordbruksutskottets betänkande 1981/82:12
Arbetsmarknadsutskottets betänkanden 1981/82:5 och 6
Civilutskottets betänkanden 1981/82:5–7

5 § Besparingar inom försvarsdepartementets verksamhetsområde

Föredrogs försvarsutskottets betänkande 1981/82:11 om besparingar inom försvarsdepartementets verksamhetsområde (prop. 1981/82:30).

Anf. 2 ERIC HOLMQVIST (s):

Fru talman! Det skulle egentligen finnas mycket att säga under denna punkt. Framför allt skulle det finnas anledning att diskutera både förslaget sådant det har förts till riksdagen och den information som vi har fått, när vi har begärt sådan av försvarsdepartementet. Nu är emellertid inte försvarsministern här, och jag finner därför inte anledning att adressera mig till honom. Han har tydligen inte velat ta tillfället i akt att närmare införa kammaren redogöra för dessa saker.

Vi fick en handling som vi i utskottet var tveksamma om huruvida det var ett verkligt förslag som man begärde att vi skulle fatta ett beslut om. Handlingen kunde också tolkas som att det bara var fråga om en anmälan. Det fanns nämligen inte någon som helst kläm i handlingen. Det var omöjligt för oss att veta vad som avsågs. Men både socialdemokraterna och vänsterpartiet kommunisterna – jag tror också moderaterna – hade fattat texten i denna handling så, att det gällde en ytterligare begränsning av försvarsanslaget med 200 miljoner.

Vi fick emellertid sedan veta att vi hade läst alldeles fel i denna handling, när vi hade uppfattat det som 200 miljoner. Det gällde nämligen att begränsa det *reella* utrymmet inom försvarets huvudtitel. Och det *reella* utrymmet skulle bedömas efter verkningarna av alla de åtgärder som var förenade med besparingspaketet – devalveringen, räntesänkningen, prisstoppet osv. Tog man hänsyn till alla dessa faktorer och justerade anslaget därefter skulle därutöver besparingen vara 200 miljoner. Vi fick besök av statssekreteraren i försvarsdepartementet, som visade oss ett räkneexempel. Av det framgick att dessa 200 miljoner egentligen var liktydigt med 400 miljoner, om man räknade ut hur allt detta skulle verka.

Vi var inte nöjda och begärde att försvarsministern skulle komma till oss. Han kom mycket riktigt och gav en redogörelse, som slutade med att under de 14 dagar som hade passerat hade det märkliga inträffat, att 400 i statssekreterarens uträkning – som statsrådet då försäkrade var en riktig uträkning – nu hade stannat vid 250.

Jag skall inte säga mera utan bara läsa senare delen i den handling som statsrådet lämnade till oss som en förklaring. Han säger:

”Det gamla räkneexemplet och den aktuella bedömningen visar svårigheterna att i propositionen ange en till sina konsekvenser överblickbar begränsning inom försvaret. Om begränsningen hade angetts som ’- 400 nominellt’ vilket enligt räknexemplet svarar mot ’- 200 realt’ så hade den enligt bedömningen inneburit ’- 350 realt’. Begränsningen angavs i stället som ’- 200 realt’ vilket enligt räkneexemplet svarar mot ’- 400 nominellt’ och enligt bedömningen innebär ’- 250 nominellt’.”

Jag har läst denna mening många gånger, och jag kan inte begripa vad som menas med den.

Jag tror att det är mycket viktigt att de förslag som riksdagen presenteras är klara och entydiga. Man skall uttrycka sig så långt man förmår i begripliga termer. Jag måste säga att det har brustit i detta fall, och vi har därför funnit anledning att påtala det.

Vi socialdemokrater har inget annat yrkande än att vi vill fortsätta med den anslagsgivning till försvaret som vi har varit med om att lämna under de senaste fem åren. Och håller vi fast vid det som har varit vår ram, så innebär det i detta fall ett belopp som ligger 150 milj. kr. under det som de borgerliga här står bakom. Detta har vi yrkat i vår reservation.

Fru talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Anf. 3 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Fru talman! Som vpk har framfört vid många tidigare tillfällen och i den nu aktuella motionen, är det oerhört anmärkningsvärt – i det statsfinansiella ekonomiska läge som vi i vårt land befinner oss i f. n., med stora nedskärningar, prutningar och inskränkningar på samhällslivets alla områden – att man på ett område far fram mycket milt, dvs. just inom försvarspolitikens område och framför allt när det gäller den militära organisationen. Det är anmärkningsvärt därför att de nedskärningar som har föreslagits i det nu aktuella betänkandet och som har varit uppe till diskussion tidigare, i realiteten inte är några reella nedskärningar. Man gör förskjutningar av vissa investeringar, och man skjuter upp användningen av vissa anslag. Men i realiteten får den militära organisationen behålla alla sina pengar. Det är alltså det enda område i samhället som får denna favör. Detta tycker jag att alla grupperingar och alla partier verkligen skulle reagera inför.

Detta har vi tydligen råd med. Men vi har inte råd att hålla vår sociala status uppe, utan där skall det dras ner. Det är den stora och viktiga frågan i detta sammanhang, när vi talar om besparingar inom olika områden av samhällslivet.

Vi har nu fått ett nytt kommittébetänkande från försvarskommittén. Vi skall inte ha någon långtgående försvarsdebatt här i dag, men det är viktigt att påpeka, att om vi försöker vidmakthålla den försvarsstruktur i den militära organisationen som vi har haft och som enligt detta kommittébetänkande troligtvis fortfarande skall upprätthållas, så kommer det att bli allt större svårigheter. Detta har jag påpekat många gånger tidigare från denna

Onsdagen den
2 december 1981

*Besparingar inom
försvarsdeparte-
mentets verksam-
hetsområde*

talarestol. Det kommer att bli omöjligt för Sverige att upprätthålla denna försvarsstruktur på det sätt som har gjorts under de senaste 20–30 åren.

Det är fråga om ett val, och därför måste man någon gång börja att välja och bestämma sig för hur man vill ha det. Väljer man då att fortsätta med att satsa miljarder efter miljarder på den militära organisationen, utan att se till hur man skall kunna upprätthålla den och fylla den med något verkligt innehåll, så blir man till slut tvungen att börja se över hela komplexet. Den utvecklingen är ju redan på gång. Vi ser den i de signaler som nu ges från olika håll, också från försvarskommittén. Man kommer att få börja pruta på värnpliktsidén, man kommer att få börja pruta på fredsorganisationen för att kunna upprätthålla exempelvis ett dyrt och meningslöst flygvapen.

Men våra förslag, som alltid sägs vara så övermaga och omöjliga, tittar man inte ordentligt på. Man skulle t. ex. kunna bestämma sig för att inte slänga ut ytterligare miljarder på flygvapnet, som vi har gjort nu under en massa år. Ta t. ex. Viggen-äventyret. Alla är ju nu överens om att det blev mångdubbelt dyrare än som var beräknat en gång i tiden, när tidigare riksdagar fattade beslut om det redan på 1950-talet, och det har inte tillfört vår säkerhetspolitik någonting. Men man är ändå villig att satsa på samma struktur en gång till. Följden blir kanske att vi kommer att sitta där vid sekelskiftet och konstatera att satsningen på t. ex. JAS blev onödigt dyr, dyrare än man hade tänkt, och att den i grund och botten inte tillförde vår nationella säkerhet särskilt mycket.

Här finns alltså miljarder att spara in, och det bör man börja med nu genom att stoppa utvecklingsarbete och alla sådana saker. Det är mycket lätt att inom denna stora militära budget kapa så som vi har föreslagit.

Vi får säkerligen tillfälle att återkomma till den här debatten åtskilliga gånger, och jag nöjer mig för dagen med att yrka bifall till vpk:s motion i det här ärendet.

Anf. 4 PER PETERSSON (m):

Fru talman! I försvarsutskottets betänkande nr 11 behandlas ett avsnitt av regeringens proposition nr 30. Den propositionen innehöll ju förslag om vissa ekonomisk-politiska åtgärder och vissa besparingar. Förslagen avseende försvarsdepartementets verksamhetsområde innebar att det reala planeringsutrymmet under innevarande budgetår skulle begränsas med 200 milj. kr. i förhållande till redan fattade beslut. Som också Eric Holmqvist har påpekat hörde utskottet under beredningen av ärendet först statssekreteraren i försvarsdepartementet, och efteråt har också försvarsministern lämnat upplysningar inför utskottet.

Flera av de ekonomisk-politiska åtgärder som föreslogs i propositionen 30 förväntades påverka utvecklingen av nettoprisindex och därmed tillgången på prisregleringsmedel. Den totala effekten av de föreslagna åtgärderna var dock oklar. Man hade meningar om att förbättringen möjligen kunde vara 200 miljoner, att den kunde vara 50 miljoner eller någonstans där emellan.

Fru talman! Jag vill inför kammaren påpeka att utskottet enhälligt anser att förslaget om en målinriktad besparing av i proposition 30 redovisat slag bör underställas riksdagen.

Utskottet anser, likaså enhälligt, att en besparing såsom tidigare skall ske genom att ett visst belopp av priskompensationen skall hållas inne och inte ske i termer av reellt planeringsutrymme.

Känt är att nettoprisindex i nuläget ger en viss överkompensation samt att nettoprisindex under de första åren av den nu löpande femåriga ramperioden gav viss underkompensation.

Anmärkas kan att det i det nyligen avlämnade betänkandet från 1978 års försvarskommitté enhälligt föreslogs en övergång till ett nytt försvarskostnadsindex, som bedöms ge riktigare priskompensation än nu gällande nettoprisindex. Utskottets majoritet godtar en besparing om 250 milj. kr., vilket belopp skall hållas inne av priskompensationsmedel.

Socialdemokraterna föreslår en ytterligare besparing på 150 milj. kr. Med anledning härav skulle jag vilja ställa en fråga till socialdemokraternas talesman. Jag har fått en sammanställning av riksdagens upplysningstjänst om hur socialdemokraterna under våren 1981 yrkade på utgiftsökningar till olika ändamål samt besparingar och inkomstförstärkningar. Enligt denna sammanställning uppgår utgiftsökningarna till minst 3 500 milj. kr., medan besparingarna och inkomstförstärkningarna rör sig om 2 020 milj. kr., dvs. en budgetförsämring med ca 1 500 milj. kr. I fråga om anslagen till det militära försvaret beräknas i sammanställningen med en besparing under nu löpande budgetår av 1 042 milj. kr.

Min fråga är: Menar socialdemokraterna att denna ytterligare besparing på 150 milj. kr. i förhållande till utskottsmajoritetens förslag skall läggas till redan föreslagna besparingar? Eller hur skall dessa 150 milj. kr. räknas?

Oswald Söderqvist anser det vara anmärkningsvärt att utskottet i stort håller fast vid beslutade femåriga anslagsramar till försvaret. Utskottet har enhälligt en annan mening. Jag yrkar avslag på vpk:s motion om en besparing på ytterligare 1 300 milj. kr. Jag håller med Oswald Söderqvist om att vi får återkomma till en allmän försvarsdebatt. Men jag är inte övertygad om att han har bättre kunskaper på detta område än 1978 års försvarskommitté.

Fru talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Anf. 5 ERIC HOLMQUIST (s):

Fru talman! Jag tror inte att Per Petersson begär att jag skall gå in i en diskussion om ett material som han fått av upplysningstjänsten och som jag över huvud taget inte har sett. Jag vet alltså inte hur man har räknat fram dessa belopp.

Jag fasthåller vid vår uppfattning att vi har lagt fram realistiska förslag och att vi har täckning för de anslagsyrkanden som kan ha ställts på olika områden.

Jag uppfattade Per Peterssons inlägg som ett försök att i brist på andra argument få in diskussionen på ett sidospår. Jag kan ge den förklaringen till

skillnaden mellan beloppet en miljard och det som vi nu har hävdad att på det material som förelåg i januari hade vi anledning att räkna med att det skulle uppkomma ganska betydande belopp som kunde innehållas. Men sedan har vi varit med om att de borgerliga mot vår vilja drivit igenom en hel rad beställningar och utökat fullmakterna för regeringen att lägga ut beställningar. Då bedömde vi det som sannolikt att det inte längre förelåg ett så betydande överskott som vi hade räknat med. Det är förklaringen till att vi nu i höst har avstått från att ställa det yrkande som vi framfört tidigare. Och det förklarar åtminstone en del av mellanskillnaden.

Låt mig sedan konstatera följande, vilket jag tycker är väsentligt: Moderaterna accepterar nu en nedskärning med 200 milj. kr. men hade själva tagit initiativet till att skära bort 300 milj. kr. förut. Det är således en reduktion med 500 milj. kr. Och man närmar sig nu det belopp som vi socialdemokrater har stått för hela tiden.

Nu skiljer det endast 150 milj. kr. Men nu har vi sett att av opportunistiska skäl måste naturligtvis moderaterna ut och markera för framtiden: Nu återgår vi till ordningen igen, nu måste vi ligga en bit över vad andra har kommit fram till.

Däremot noterar jag att centerpartiet och folkpartiet nu äntligen – sedan det gått fem år – accepterar en bedömning som överensstämmer med vår och anser att försvaret i stort sett bör kunna hålla sig på den nivå som vi hela tiden har pläderat för. Och jag menar att det är en fördel att vi på det viset har kunnat bredda underlaget för den försvarspolitik som skall föras.

Även om Per Petersson menar att det är angeläget att komma tillbaka till den linje som moderaterna drev igenom 1976 och som nu har varit gällande i fem år hoppas jag att vi skall slippa det under den kommande femårsperioden.

Anf. 6 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Fru talman! Det är inte fråga om kunskaper, Per Petersson. Jag betvivlar inte att det finns mycket kunskap i försvarskommittén med alla dess experter och sakkunniga – det vore skräp annars. Det fanns säkert också väldigt mycket kunskap i de försvarsutredningar på 1950-talet som förberedde de beslut som då fattades men vi kan i efterhand konstatera att det var ovisa beslut.

Vad beträffar mina egna kunskaper får Per Petersson gärna bedöma dem, liksom alla andra. Men i det här fallet är det fråga om att fatta politiska beslut på grundval av de kunskaper och fakta som man har. Och jag anser att man nu fattar ett beslut som är farligt för den framtida inriktningen av Sveriges försvars- och säkerhetspolitik, precis som de beslut som fattades på 1950-talet om Viggen var dåliga beslut, som har kostat landet oerhört mycket pengar och som inte på något nämnvärt sätt har förbättrat vår nationella säkerhetspolitiska och försvarspolitiska ställning. Det är fakta.

Låt mig sedan tala litet om detaljer och sådant som rör denna besparingsproposition och lämna de stora principiella frågorna. Det har

framförts av Eric Holmqvist – och jag kan helt och hållet instämma i det – att det för tillfället finns ett stort överskott av pengar inom försvarsdepartementet. Det finns inget annat departement som har den stora förmånen att ha anslagen knutna till nettoprisindex. Och i och med att vi haft en period med mycket hög inflation och sjunkande reallöner har försvaret fått en lönekostnadskompensation för sådant som aldrig behövt betalas ut. Det är ointressant om förhållandet varit det motsatta i början av 1970-talet, vilket jag håller med om – då blev det en annan effekt med nettoprisindex.

Men i dagens läge – vi talar ju om besparingar i statsbudgeten i det läge som nu råder – finns det pengar inom försvarsdepartementet och speciellt inom den militära organisationen, där den stora potten finns. Det är pengar som ingen har räknat med att försvaret skulle få – men försvaret har fått dem. Och Per Petersson vet att i stället för att överföra 2 % av det som inte kunnat förbrukas under ett visst budgetår till nästa budgetår har man gått med på att överföra 4 % – och det har gjort att det finns pengar. Varför då säga att det är så svårt att dra in en del av de pengar som finns?

Det är också riktigt, som det har sagts, att vi har sett försvarskommitténs betänkande. Man har kommit underfund med att det är en klumpig apparat när det gäller att ordna upp nettoprisindex. Nu kommer man att få ett annat system. I fortsättningen vägs lönekostnaderna in.

Men för tillfället, i denna budget, finns alltså pengar i överskott. De skall naturligtvis dras in från den militära organisationen och från försvarsdepartementet, eftersom också alla andra områden i samhället måste släppa till pengar. Det är en orättvisa som är skriande att ett enda område, det militära området, skall slippa svängremmar, medan alla andra områden skall utsättas för det. Vad är det för rättvisa? Vad är det för samhällsplacering? Kan Per Petersson stiga upp och försvara detta med några konkreta siffror eller fakta? Den militära organisationen skall släppa ifrån sig pengar för att den har för mycket. Det är vad det handlar om.

Anf. 7 PER PETERSSON (m):

Fru talman! Oswald Söderqvist borde erinra sig det jag sade i mitt förra inlägg, nämligen att de i försvarsutskottet ingående partierna håller fast vid det femåriga försvarsbeslut som har fattats.

Till Eric Holmqvist vill jag säga att när vi från moderat håll går med på besparingen på 250 milj. kr. är det ett erkännande även från vår sida av att vi har ett besvärligt ekonomiskt läge, men också av att nettoprisindex i nuläget ger en viss överkompensation. Det är också ett av skälen till att vi tillsammans med övriga i försvarskommittén ingående partier har enats om att försöka få ett mera rättvisande priskompensationssystem för att i framtiden kunna få dels en bättre planeringssäkerhet, dels kunna arbeta med femåriga försvarsramar, vilket är en fördel för långsiktig planering inom försvaret.

Jag satte värde på Eric Holmqvists besked om hur man skall räkna dessa 150 milj. kr. Det innebär att Eric Holmqvist menar att den besparing på drygt

Onsdagen den
2 december 1981

*Besparingar inom
försvarsdeparte-
mentets verksam-
hetsområde*

1 000 milj. kr. som socialdemokraterna har räknat med i förhållande till majoriteten i utskottet är den besparing man skall ta fasta på. De nu aktuella 150 miljonerna är förslag som har kommit fram, därför att socialdemokraterna inte fått gehör för de andra besparingarna.

Anf. 8 ERIC HOLMQVIST (s):

Fru talman! Det kan naturligtvis inte vara trevligt för kammarens ledamöter, om vi skall fortsätta med sifferexercisen. Men jag tycker att utskottets ordförande skulle kunna förstå mig, om jag säger att vi accepterar 250 milj. kr. Vi lägger således på ytterligare 150 milj. kr. Jag har redan talat om att vi i efterhand har kunnat konstatera att de reserver som beräknats uppkomma har förbrukats. Det svarar ungefär mot ett sammantaget belopp på ungefär 1 miljard. Jag tycker att det skulle vara lätt att förklara detta.

Jag vill gärna säga – det är ingen elakhet mot riksdagens upplysningstjänst – att vi skall akta oss för att göra upplysningstjänsten till någon sorts överhet, som skall styra när det gäller vad som är rätt och sant. De är till för att serva oss med ett visst material. Men om jag inte har sett det materialet, kan jag absolut inte gå in på en diskussion om vad som är rätt och riktigt i det sammanhanget.

Låt mig bara konstatera att vi, som sagts här, får en fortsatt försvarsdebatt, och då får vi tillfälle att återkomma till ett beslut för en kommande femårsperiod. Men jag vill gärna erinra utskottets ordförande om att vi socialdemokrater vid alla tidigare försvarsuppgörelser har stått vid det vi har kommit överens om. Den här perioden har det märkliga inträffat att man på ett antal områden har gått in och brutit en överenskommelse. Jag bara crinrar om det tillfället då man lade fram förslag om möjligheter att överflytta medel från ett budgetår till ett annat. Det var en sådan sak som ingick i den då träffade överenskommelsen, och jag hoppas för min del att vi skall komma ifrån brytandet av överenskommelser. Gör vi en överenskommelse skall vi också stå för den i framtiden.

Anf. 9 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Fru talman! Det är inte precis något relevant argument som utskottets talesman här framför, när han säger att alla partier i utskottet har varit eniga och att den åsikt som jag har framfört därför över huvud taget inte skulle vara värd att lyssna på. Så kan man naturligtvis inte föra en debatt. Det säger ingenting om sakinnehållet.

Om vi fortfarande håller oss till detaljerna i den här propositionen, är det fullt klart att utskottet inte är enigt på den punkten, något som socialdemokraternas talesman Eric Holmqvist här har utvecklat ganska länge. Detta är klara och tydliga fakta.

I detta läge finns det alltså möjligheter att dra in pengar från försvarsdepartementet – anslag i synnerhet från den militära organisationen – därför att den är stor. Det finns pengar där som man har all möda i världen att sätta snurr på. Man har dragit i gång en massa stora övningar och manövrar bara för att kunna göra av med de här pengarna. Varför skulle besparingar på

detta område vara omöjliga när samhället i övrigt får vidkännas alla möjliga besparingar? Det är detta som sakfrågan gäller i dag, om vi nu lämnar principerna därhän. Det är detta det handlar om, och på sikt handlar det alltså om att försöka få en annan inriktning av den svenska försvarsorganisationen. Det är det jag och mitt parti arbetar för. Vi kan naturligtvis inte ta hänsyn till att övriga partier i försvarsutskottet råkar kunna sitta och jämka ihop sig till en gemensam mening. Det är inget relevant argument.

Den svenska försvarsorganisationen är snedvriden. Den kommer att kosta alltmer pengar, om den nuvarande inriktningen inte bryts, och man kommer att bli tvungen att tumma på värnpliktsförsvaret och den folkliga förankringen. Detta är fakta. När det gäller saktidningen finns det för tillfället ett överskott på pengar som med fördel kan dras in och användas bättre.

Anf. 10 PER PETERSSON (m):

Fru talman! Jag vill ännu en gång erinra om att vi senare skall ha en allmän försvarsdebatt.

Jag vill tacka Eric Holmqvist för hans beskrivning av hur han menar att vi skall räkna dessa, ytterligare 150 milj. kr. Jag tycker också det är av värde att vi i försvarsutskottet har blivit ense om, att man när det gäller beslut om besparingar, skall räkna det som ett visst belopp av priskompensationen och inte i termer av ett "realt" planeringsutrymme.

Överläggningen var härmed avslutad.

I kontrapositionsvoteringen biträdades reservationen av Eric Holmqvist m. fl. med 139 röster mot 16 för motion 59 av Lars Werner m. fl. 156 ledamöter avstod från att rösta.

I huvudvoteringen bifölls utskottets hemställan med 157 röster mot 155 för reservationen av Eric Holmqvist m. fl.

6 § Statsbidraget till kommunala bostadstillägg, m. m.

Föredrogs socialförsäkringsutskottets betänkande 1981/82:4 om vissa ekonomisk-politiska åtgärder, m. m. (prop. 1981/82:30).

Anf. 11 ULLA JOHANSSON (s):

Fru talman! När statsbidragen till de kommunala bostadstilläggen infördes fick kommunerna chans att i många fall höja bostadstilläggen, och bostadsstandarden kunde stiga för många pensionärer. Den 1 januari 1980 infördes statsbidrag med 43 %. Det gällde bara fram till den 1 juli 1981, då det sänktes till 38 %. Nu föreslås i sparpropositionen 1981/82:30 en sänkning till 25 %. Dessutom föreslås införande av en nedre gräns för den statsbidragsgrundande bostadskostnaden vid 80 kr. i månaden eller 960 kr. per år.

Onsdagen den
2 december 1981

*Statsbidraget till
kommunala bostadstillägg, m. m.*

Man säger i propositionen att det i ett läge då det är nödvändigt att begränsa ökningstakten i statsutgifterna finns skäl som talar för en nedre hyresgräns. Man skulle alltså beräkna statsbidragen till bostadstilläggen på den del av hyran som ligger mellan 80 och 800 kr. för ensamstående och mellan 80 och 950 kr. för makar, om kommunen lämnar bidrag till minst 80 % av kostnaden.

När statsbidragen infördes tog många kommuner chansen att efter vissa regler tillämpa heltäckning av bostadskostnaderna. Det innebär att antingen pensionärerna eller kommunerna nu får en ökad kostnad.

Pensionärerna skall nästa år kompensera ökade hyreskostnader och ökade livsmedelskostnader. Jag hörde i morse på radio att man i dag beslutar om fördelning av 900 miljoner. Subventionerna minskar den 1 januari med en halv miljard, och det skall pensionärerna vara med och betala. Dessutom har pensionärerna drabbats av ändrade beräkningar av basbeloppen och fått lägre pensionsvärde.

Kommunerna har också genom diverse förändringar av statsbidrag och genom den ekonomiska utvecklingen i många fall fått sämre ekonomi. Men nu tvingas de att antingen hjälpa pensionärerna eller låta pensionärerna betala hyresökningen.

Socialdemokraterna har väckt en motion med anledning av proposition 30. Vi har också till betänkande 4 avgivit en reservation, där vi yrkar avslag på förslaget om de nya reglerna. Vi gör det med hänsyn till pensionärernas ekonomiska förhållanden. Vi avstyrker både förslaget om en nedre hyresgräns och förslaget om en minskning av statsbidragen.

De nya reglerna skulle enligt propositionen träda i kraft den 1 april 1982. Vi har passerat november. Kommunerna har fastställt budget för 1982, och skulle nu i efterhand få ta ställning till hur man skall förfara med bostadstilläggen. Ett sådant förfaringsätt måste vara felaktigt, i synnerhet som kommunerna ekonomiskt utsätts för hård press redan tidigare. Med sådana beslut begränsar man kommunernas självständiga handlande. Kommunerna uppmuntrades att höja bostadstilläggen när 43 % i statsbidrag infördes. Nu tar staten tillbaka detta.

Ett enda exempel: I min hemkommun finns 9 000 invånare, varav 922 pensionärer med KBT. Det kostar nästan en miljon bara att införa den nedre hyresgränsen. För en vecka sedan miste vi 3 miljoner till barnomsorgen. Kommunerna kan icke bära hur många pålägg som helst. Jag yrkar bifall till reservation 1.

När det gäller reservation 2 om hustrutilläggen vill jag hänvisa till att utskottet säger att vi avvaktar en proposition med anledning av den socialpolitiska samordningsutredningen. Den aviserades den 6 oktober 1981 från regeringen. Därför avstyrker vi förslaget om en förändring från den 1 januari 1982.

Reservation 3 gäller föräldrapenning för tillfällig vård av sjuka barn. Riksförsäkringsverket har meddelat att för 652 000 barn har inte tagits ut en

enda dag mellan 1970 och 1980. För 35 % av barnen har det tagits ut 1/2–9 1/2 dag. Mer än 30 dagar har varit nödvändigt för 7 000 barn eller knappt 0,6 %.

Detta visar att vi nu inte behöver ändra något utan kan avvakta resultatet av den utredning som ser över föräldraförsäkringen. Det kommer vid årsskiftet.

För de barn som är sjuka mer än sju dagar måste det finnas läkarintyg. De barn som är sjuka mer än 30 dagar är just de grupper som motionären bedömt skulle ha behov av ersättning för flera dagar, nämligen långtidssjuka, handikappade eller barn som är återkommande sjuka.

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservation 1 och avslag på reservationerna 2 och 3 i socialförsäkringsutskottets betänkande nr 4.

I detta anförande instämde Gudrun Sundström (s).

Anf. 12 NILS CARLSHAMRE (m):

Fru talman! I fråga om bostadstillägg till pensionärer ingår socialförsäkringsutskottets moderata ledamöter i majoriteten, men om motiveringen för det ställningstagandet kommer Arne Lindberg att tala senare i debatten. Jag skall enbart upphålla mig vid de båda moderata reservationerna 2 och 3.

Den första reservationen gäller hustrutilläggen. Det är en behovsprövad förmån som utgår till gift man som har uppnått pensionsåldern men har en hustru som ännu inte riktigt hunnit dit. Hustrutillägget är behovsprövat, men reglerna är sådana att man kan ha denna behovsprövade förstärkning ända upp till en inkomst på 160 000–165 000 kr. Jag vet inte om det finns något mer exempel i hela Socialsverige på att ekonomiskt behovsprövade förmåner ligger kvar vid så hög inkomst. Det är självklart små belopp som utgår i de höga inkomstlägena – det är belopp som egentligen inte spelar någon roll för mottagaren.

Det är riktigt att det kommer en proposition, byggd på pensionskommitténs betänkande, som syftar till att ta bort hustrutillägget helt och hållet i samband med en reform av familjepensioneringen. Vi har emellertid ansett att det finns möjlighet och goda skäl i det ekonomiska läge som vi alla känner till att tidigarelägga en del av den besparing som här är möjlig. Därför har vi lagt fram det föga dramatiska förslaget att småbeloppen, högst 1 000 kr. per år, inte skall utbetalas. Det kommer att betyda att den högsta sidoinkomst man kan ha och fortfarande uppbära hustrutillägg kommer att sjunka kanske något tiotusental kronor, men fortfarande kommer man att ha behovsprövade tillägg vid inkomster en bra bit över 100 000 kr. Så det här är inte precis någonting som drabbar de fattigaste pensionärerna.

Vi har ansett att det finns möjlighet att göra detta. Det är en enkel åtgärd som vi tillämpar i andra sammanhang. Vi har en regel som säger att bostadsbidrag till barnfamiljer inte utbetalas om de understiger ett visst belopp. Det är precis den tekniken som vi vill ha här, och jag yrkar, fru talman, bifall till reservation nr 2.

Ondsdagen den
2 december 1981

*Statsbidraget till
kommunala bo-
stadstillägg, m. m.*

När det gäller reservationen om föräldrapenningen vid tillfällig vård av barn är jag medveten om att den inte innebär – om den mot förmodan skulle vinna riksdagens bifall – någon nämnvärd besparing omedelbart. Precis som vi från moderat håll sade när 60-dagarsregeln infördes för något år sedan var det en onödig reform – det behövdes inte så många dagar. Det har också visat sig att inte mer än 0,6 % av de barn det handlar om, sammanlagt 7 000 i Sverige, har föranlett längre ledighet för någon förälder än 30 dagar, som vi nu föreslår att man skall gå ned till.

På litet sikt tror jag ändå att det behövs en viss återhållsamhet. Det är alldeles uppenbart att det pågår en anpassning upp emot 60-dagarsgränsen, och får vi hålla på några år med nuvarande regler kommer det antal som förbrukar 30, 40, 50 och kanske 60 dagar att vara väsentligt större än i dag. En erfarenhet som vi alltid har gjort är att man så småningom anpassar sig till de regler som finns, de må vara välgrundade eller inte. Vi tycker alltså fortfarande inte att det är en välgrundad regel att man skall ha möjlighet att med föräldrapenning vara hemma för vård av sjukt barn så mycket som två månader per år och barn. Det har sagts att har man sex barn kan man vara ledig hela året. Det är ett extremförhållande som veterligen inte har inträffat, men att 60 dagar är en onödigt hög gräns är vi fortfarande övertygade om.

Dock finns det, som vi framhöll redan när regeln infördes, barn som kan ge upphov till långt större behov än så. Helst skulle jag vilja se att de barn som vi brukar sammanfatta som handikappade och långtidssjuka skulle ställas utanför alla begränsningsregler och att föräldrarna hade rätt till obegränsad ledighet. Nu har vi stannat för att föreslå att 60-dagarsregeln får gälla för dessa mot ett enkelt särskilt läkarintyg som säger att barnet har en sådan status att ledigheten är motiverad.

Det är alltså det enkla förslaget: Vi begränsar antalet dagar som man har rätt att vara ledig för vård av sjukt barn med föräldrapenning till 30 per barn och år tills vidare, med undantag för särskilt problembetonade barn med handikapp och långtidssjukdom, där vi vill ha kvar 60-dagarsregeln.

Jag vill, fru talman, yrka bifall även till reservation 3 och i övrigt till socialförsäkringsutskottets hemställan.

Anf. 13 ULLA JOHANSSON (s) replik:

Fru talman! Jag vidhåller mitt yrkande om avslag på de två reservationerna från moderat håll och vänder mig mot uttrycket att man anpassar sig till gränserna uppåt. Det fordras läkarintyg fr. o. m. åttonde dagen. Då kan man inte "anpassa" sin sjukdom uppåt i dagantal.

Anf. 14 TORE CLAESON (vpk):

Fru talman! För drygt ett år sedan – i besparingspropositionen 1980/81:20 – föreslog regeringen vissa ändringar av reglerna för kommunalt bostadstillägg till folkpension, KBT. Således förordades att reglerna för inkomstprövning ändrades genom ändring i lagen om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension fr. o. m. 1 juli 1981.

Det här innebar att inkomstprövningsreglerna ändrades så att gränsen för inkomst utöver folkpension och pensionstillskott sänktes från tidigare 2 000 till 1 000 kr. för ensamstående och från tidigare 3 000 till 1 500 kr. för makar tillsammans. De ändrade inkomstprövningsreglerna beräknades då i propositionen motsvara en sänkning av KBT-kostnaderna med ca 180 milj. kr. per helår totalt.

I den nämnda besparingspropositionen föreslogs också att procentsatsen för statsbidraget till KBT och statskommunalt bostadsbidrag, SKBB, skulle ändras från 43 % till 38 % från den 1 juli 1981. Enligt vad som uppgavs i propositionen skulle därmed hela den uppgivna besparingen inom de båda systemen tillfalla statskassan.

Vänsterpartiet kommunisterna och socialdemokraterna yrkade hösten 1980 avslag på dessa båda förslag. I vpk-motionen 1980/81:103 anfördes bl. a. att det inte kan komma i fråga att äventyra den ekonomiska tryggheten för barnfamiljer, åldringar, sjuka och handikappade. Den borgerliga riksdagsmajoriteten drev hösten 1980 igenom regeringens förslag, mot vänsterpartiet kommunisternas och socialdemokraternas röster.

Beträffande statsbidragsandelen inom SKBB-systemet anförde vi då att vi inte kunde medverka till att kommunerna får betala en ökad andel av dessa kostnader. Vi ansåg att statsbidragsandelen skulle behållas vid 43 %.

De ändringar av reglerna för kommunalt bostadstillägg till folkpension som nu föreslås från den 1 april 1982 är enligt vår mening oacceptabla. Införandet av en nedre hyresgräns i KBT-systemet och en sänkning av statsbidraget för KBT från 38 till 25 % innebär direkta försämringar för pensionärerna och för kommunerna.

I propositionen anges införandet av en nedre hyresgräns motsvara en begränsning av KBT-kostnaderna med totalt ca 600 milj. kr., för år räknat. Förslagen motiveras dels med nödvändigheten av att begränsa ökningstakten för de statliga utgifterna, dels med en påstådd önskvärdhet av att de två bostadsbidragssystem som finns närmas till varandra. Införandet av en nedre hyresgräns för KBT skulle alltså motiveras med några slags samordningsproblem i förhållande till de statskommunala bostadsbidragen till barnfamiljer m. fl.

I själva verket utgör den skillnaden att det ena systemet, SKBB, har nedre gränser med i underlaget för beräkning av bostadsbidrag, medan KBT inte har det, inte något problem för vare sig beräkning eller utbetalning. Det argumentet måste enligt min mening alltså helt underkännas.

Vi vidhåller från vänsterpartiet kommunisterna vår tidigare framförda uppfattning att några förändringar av KBT-systemet som innebär försämrade bostadstillägg inte skall genomföras. Likaså vidhåller vi tidigare förslag om att statsbidragsreglerna inte skall ändras så att kommunerna får betala en ökad andel av dessa kostnader.

I propositionen anges att det finns flera skäl som talar för införande av en nedre hyresgräns också i KBT-systemet; jag har något varit inne på det. Den bör enligt departementschefen anpassas till den ekonomiska situationen för berörda pensionärer.

Onsdagen den
2 december 1981

*Statsbidraget till
kommunala bo-
stadstillägg, m. m.*

Då kan man naturligtvis fråga sig: Vilka flera skäl är det som kan anföras för denna förändring? Är den ekonomiska situationen för pensionärerna verkligen sådan, att en anpassning motiverar en minskning av bostadstillägget med närmare 1 000 kr. om året för dem?

För att den planerade besparingen på pensionärernas bekostnad – 600 milj. kr. – skall kunna genomföras måste man dessutom ånyo sänka statsbidragsprocenten till kommunerna – denna gång inte med 5 % som man gjorde tidigare, från 43 till 38 %, utan med 13 % från 38 till 25 %.

Vad säger nu den borgerliga utskottsmajoriteten om det här? Den säger:

”Utskottet delar, av skäl som anförs i propositionen, departementschefens uppfattning att det i statsbidragsreglerna för KBT bör införas en nedre hyresgräns på 80 kr./mån. fr. o. m. den 1 april 1982 och att procentsatsen för statsbidrag till KBT sänks till 25 % fr. o. m. samma datum.”

Det är vad utskottet har att säga om den här åtgärden, som ostridigt är av den karaktären att det handlar om att direkt plocka bort 600 milj. kr. från pensionärer som nu har bostadstillägg. Vi från vpk tycker att det är upprörande och vänder oss bestämt emot det. Enligt vår mening är det en mycket olycklig och obetänksam åtgärd av den borgerliga regeringen och den borgerliga utskottsmajoriteten att driva igenom ett sådant förslag. Jag tror att det kommer surt efter i det här fallet. Det finns icke ett så stort ekonomiskt utrymme bland landets pensionärer att man kan göra detta slags anpassningar, som man kallar det, utan att det kommer att slå tillbaka på dem som vidtar de åtgärderna.

Fru talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen 1, som också tillgodoser vpk-motionens yrkande.

Anf. 15 ARNE LINDBERG (c):

Fru talman! I proposition 1981/82:30 har regeringen bl. a. föreslagit ändringar av beräkningsgrunderna för statsbidraget till kommunalt bostadstillägg och i sättet att utbetala statsbidraget, så att en tidssamordning sker med utbetalningen av kommunalskattemedel.

Beträffande beräkningsgrunden föreslås dels en höjning av den tidigare hyresgränsen med 50 kr. per person och månad oavsett civilstånd, dels införandet av en nedre gräns på 80 kr. per månad för både ensamstående och makar.

Förutsatt att kommunen betalar helt bostadsbidrag enligt föreslagna regler minskas alltså den statsbidragsberättigade summan för ensamstående med 30 kr. per månad. Om kommunens bidrag inte uppgår till minst 80 % av bostadskostnaden mellan övre och undre gräns utgår inget statsbidrag.

Det finns skäl att i sammanhanget påminna om departementschefens avisering att komma med förslag om att höja pensionstillskottet samt att förbättra handikappersättningen. Det gäller då framför allt de pensionärer som bara har vanlig folkpension med pensionstillskott. Detta har till syfte att särskilt skydda de ekonomiskt sämst ställda. Det har oppositionen tydligen

medvetet eller omedvetet försökt att trola bort. Ständigt återkommer i debatter i dessa frågor åsikter som visar att man inte har velat fatta dessa regeringens ständiga åtgärder för att säkerställa de sämst lottades situation.

Beträffande statsbidragets storlek föreslås vidare att procenttalet skall sänkas från nuvarande 38 % till 25 % per den 1 april 1982.

Resultatet av föreslagna förändringar innebär en utgiftsminskning för staten på omkring 600 milj. kr. och medför samtidigt en viss samordning av principerna för det kommunala bostadstillägget och det statskommunala bostadsbidraget. Åtgärder i den riktningen har alltmer framstått som i hög grad påkallade med tanke på flerbarnsfamiljernas ekonomiskt missgynnade situation.

Det talas ofta om sämre ekonomi för pensionärer, men det gäller i stället en dämpad höjningstakt. Varför inte erkänna detta faktum?

Det sägs också att kommunerna inte kan bära alla utgiftsstegringar, men av dagens situation torde väl klart framgå att staten har ännu sämre förutsättningar att betala allt – i all synnerhet inte alla kostnader som andra beslutar om på i hög grad olika sätt.

I motion nr 49 av Olof Palme m. fl. och i motion nr 60 av Lars Werner m. fl. yrkas avslag på propositionens förslag. Detta yrkande upprepas också i den reservation av den socialdemokratiska utskottsgruppen i socialförsäkringsutskottet som har avgivits med anledning av utskottsbetänkandets hemställan.

Vad beträffar tidssamordningen mellan utbetalningen av kommunal-skattemedel och bidraget till det kommunala bostadstillägget föreligger enighet i utskottsbetänkandet.

Proposition nr 30 har vidare föranlett en motion av Karl Leuchovius m. fl., 1981/82:14, vari föreslås dels ett slopande av hustrutillägg som understiger 1 000 kr. per år, dels en halvering av tiden för vilken föräldrapenning kan utgå för vård av barn under tolv år vid sjukdom eller smitta – dock med undantag för handikappade, långtidssjuka och ofta återkommande sjuka. Det finns vissa skäl, som Nils Carlshamre just framhållit, att redan nu begränsa hustrutillägget, men utskottet finner ändå att frågan om hustrutillägg bör lösas i ett vidare sammanhang. Det finns också skäl att ytterligare överväga vad den socialpolitiska samordningsutredningen funnit och vad pensionskommittén föreslagit, vilket allt kommer att ligga till grund för den proposition som inom kort kan förväntas.

Beträffande föräldrapenning och vård av sjuka barn finner utskottet det angeläget att denna trygghetsfaktor inte förändras. Det finns härvidlag anledning att konstatera att den maximala tiden på 60 dagar endast i få fall varit aktuell. Någon tendens till missbruk av ifrågavarande rättighet har inte heller kunnat skönjas under den korta tid på knappt två år som reformen varit gällande. Dessutom är denna angelägenhet under observans av utredningen för översyn av föräldraförsäkringen, och den torde snart vara genomförd.

Statsbidraget till kommunala bostadstillägg, m. m.

*Statsbidraget till
kommunala bo-
stadstillägg, m. m.*

Avslutningsvis vill jag yrka bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter, vilket innebär bifall till propositionens förslag och avslag på motionerna 14, 49 och 60.

Anf. 16 ULLA JOHANSSON (s):

Fru talman! Arne Lindberg säger att man kommer att höja pensionstillskotten och handikappersättningarna. Men för det första är det så att man urholkar det hela betydligt för de här grupperna, och för det andra skall inte pensionstillskotten vara avsedda att täcka försämringar i pensionerna, utan pensionstillskotten kom till för att hjälpa dem som inte hade ATP eller ringa ATP. Det hjälper inte pensionärerna om de först får en försämrad situation och sedan kanske pensionstillskott som inte fyller ut det man tar ifrån dem.

Arne Lindberg säger att det är en dämpad ökningstakt. Ja, ökningstakten för pensionärerna är dämpad – genom de nya beräkningar för basbeloppen som regeringen har ställt till med.

Vidare säger Arne Lindberg: Vi kan inte betala det andra beslutat. Men det var ju staten som den 1 januari 1980 införde statsbidrag med 43 % till bostadstilläggen, och det är staten som minskar tilläggen 1981 och 1982. Jag tycker att det som staten införde den 1 januari 1980, det skulle Arne Lindberg vara med om att försvara. Pensionstillskotten kan inte täcka sänkta bostadstillägg – statsbidragen bör vara oförändrade åtminstone till de 38 % som gällde förra året.

Anf. 17 TORE CLAESON (vpk):

Fru talman! Arne Lindberg uppehöll sig bl. a. vid de aviserade förändringar och förbättringar som departementschefen har angivit på det där området och menade att vi från oppositionen inte skulle ha tagit någon hänsyn till dessa aviseringar. Nu är det ju så, fru talman, att det finns väldigt mycket i fråga om aviseringar från olika departement, och vi har lärt oss under den tid vi haft de borgerliga regeringarna att vi skall vara litet försiktiga med att i varje fall ta ut någonting i förskott när det gäller sådana förslag. Vi har tillräckligt många exempel på att dylika aviseringar i slutändan har blivit platt intet i fråga om förbättringar.

Jag tycker att om man nu finner det angeläget att genomföra samordningar mellan olika system då det gäller bostadsbidrag och bostadstillägg kan det i och för sig vara befogat. Men sådana förändringar bör man i rimlighetens namn vänta med till dess att det föreligger förslag om förbättringar i det här sammanhanget. Då bör man ha en gemensam behandling och väga in dessa olika saker. Det är ohållbart att, som nu sker, införa en sådan här försämring för pensionärernas del – dessutom med motiveringar som jag menar inte har någon som helst härkraft eller relevans – utan att samtidigt lägga fram förslag beträffande förbättringar som aviseras i framtiden. Vi kan för vår del inte vara med om att biträda ett sådant handlande.

Anf. 18 ARNE LINDBERG (c):

Fru talman! Om man är i den gynnsamma situationen att man inte behöver ta direkt ansvar för landets ekonomi utan kan komma med olika förslag oavsett vad de innebär i ekonomiskt hänseende, kan man tillåta sig att invända mot alla förslag som innebär besparingar i statsutgifterna. Men regeringen måste tyvärr – kanske också dess bättre i detta fall – ta ansvar för den situation som landet har råkat i, och då måste vissa besparingar vidtagas.

Det är minsann inte bara de grupper som i dag berörs av vår debatt som här kommer i fråga, utan många inkomsttagare, både låginkomsttagare och medelinkomsttagare, har fått vidkännas väsentliga skärpningar av det ekonomiska läget. Det kan inte vara rimligt att i denna situation låtsas som om ingenting har skett och fortsätta att öka de sociala förbättringarna för vissa grupper oavsett jämförelsen med andra.

Vi kan titta på hur situationen har förbättrats för pensionsmottagarna under den senaste femårsperioden. För vanliga pensionärer utan ATP har pensionerna med tillskott höjts från 12 000 till 24 000. Dessutom tillkommer ett skattefritt bostadsbidrag på upp till 8 000–9 000 kr., kanske mer, eftersom somliga kommuner betalar även överskjutande belopp ovanpå den högre gräns som har nämnts här i dag.

Det är alltså inte den grupp människor i vårt land som framför allt har det besvärligt som vi här talar om. Flerbarnsfamiljerna har faktiskt en mycket besvärligare situation. Därför finns det all anledning att i denna fråga dämpa höjningstakten. Nästan alla andra får ju vidkännas sänkningar.

Det måste också vara angeläget med en samordning när det gäller alla som på olika sätt får bidrag i bostadshänseende, så att det sker en så rättvis bidragsutdelning som möjligt.

Tore Claeson har på sätt och vis rätt i vad han säger. I sitt anförande tog han hänsyn till vad som är omnämnt i utskottsbetänkandet, men han befriar sig från ansvarstagandet för statens ekonomiska situation i dag. Det vore angeläget att vi alla tog del av denna ansvarsbörda, eftersom vi alla har bidragit till att åstadkomma dagens ekonomiska situation.

Anf. 19 NILS CARLSHAMRE (m):

Fru talman! Eftersom man vill frammana bilden av hur vi försöker i det närmaste utarma en ekonomiskt hårt pressad grupp, tycker jag det är nödvändigt att nämna några siffror på vad det verkligen handlar om. Det finns anledning att förmoda att riksdagen så småningom bifaller det förslag som socialförsäkringsutskottet fattade beslut om i går, dvs. att basbeloppet skall justeras från årsskiftet till 17 900 kr. Det betyder att t. ex. ett pensionärspar kommer att ha en inkomst av pension och pensionstillskott på ca 3 800 kr. i månaden, vartill kommer ersättning för bostadskostnaden. Det blir, för att inte hugga i för mycket, 4 500 kr. i månaden i det närmaste skattefritt. Vad som här föreslås är alltså att man själv med denna inkomst skulle kunna bära de första 80 kronorna av bostadskostnaden. Det är väl

*Statsbidraget till
kommunala bo-
stadstillägg, m. m.*

ändå så, som Arne Lindberg säger, att det finns massor av förvärvsarbetande aktiva människor, barnfamiljer och andra, i Sverige i dag som får klara en väsentligt större del av sina bostadskostnader själva med väsentligt lägre inkomster än det här gäller.

Ingen tycker att det är roligt att behöva "löva av" pensionärerna några förmåner, för de är väl förtjänta av dem. Det ligger ett långt livs arbete bakom, och just de som i dag är pensionärer har verkligen gjort sitt för att bygga upp välfärdslandet Sverige. Och alla unnar pensionärerna allt gott vi kan ge dem på deras ålderdom. Det handlar inte om det. Men det är helt enkelt inte sant, som man försöker göra gällande, att vi plockar bort förmåner från en av de fattigaste grupperna i landet. Det finns andra grupper som har det väsentligt svårare att klara bostadskostnaden varje månad, och det tycker jag att man bör veta när man talar om detta.

Anf. 20 ULLA JOHANSSON (s):

Fru talman! Det är 18 % av våra pensionärer som har oreducerade kommunala bostadstillägg. De har inte så höga inkomster att vi kan sätta dem i motsatsställning till barnfamiljerna i dag. Jag tror att vi kan ta ansvar både för landet och för våra pensionärer, om vi ser till att de får behålla de rättigheter som de har fått av oss. Vi vet, utifrån våra kommunalpolitiska erfarenheter, att det har skett någonting. Men vi unnar pensionärerna att behålla pensionsbeloppet, som skulle ha varit 17 900 kr. redan i november, om det gamla beräkningssättet hade gällt. Vi unnar dem den fina bostaden och det bostadstillägg som vi har gett dem. Vi skall också försöka ge de behövande barnfamiljerna det stöd som de skall ha. Men vårt ansvar för landet omfattar faktiskt de behövande pensionärerna. Det är en grupp som vi värnar om. Ni brukar också tala om att ni värnar om dem, och det tycker jag att ni skall göra när ni sedan röstar.

Anf. 21 TORE CLAESON (vpk):

Fru talman! Arne Lindberg sade i sitt senaste inlägg att flerbarnsfamiljerna har det svårare än de grupper som nu drabbas av detta förslag, om det går igenom. Han sade också att det måste göras ökade satsningar när det gäller flerbarnsfamiljerna. Jag noterar det med tacksamhet. Jag noterar det också med tanke på att jag tillhör bostadsbidragskommittén. Vi befinner oss i slutskedet av vårt arbete. Det känns skönt att höra att man tydligen är beredd att göra sådana här satsningar. Men det förändrar ju ingenting i förhållandet att mellan 700 000 och 800 000 pensionärer faktiskt får en försämring av sina bostadstillägg. Det är ostridigt att det är på det sättet. Även om det bland pensionärerna finns de som har olika förhållanden och för vilka det känns mer eller mindre svårt att mista bortåt en tusenlapp av sina bostadstillägg, så är det ett faktum att det nu blir en klar försämring, som drabbar en grupp invånare i vårt samhälle.

Sedan kommer Arne Lindberg med det vanliga, nämligen att oppositionen inte vill kännas vid något ekonomiskt ansvar. Socialdemokraterna kan svara

för sig i det här fallet. Jag vill bara för vänsterpartiet kommunisternas del säga – det blir en upprepning, men det är inte vårt fel – att vi i samband med att budgetpropositionen lades fram i våras och vi väckte våra motioner här i riksdagen har redovisat att vi även har täckning för de förslag till utgifter som vi har lämnat i våra senare motioner. Jag tycker att det vore snyggt om vi äntligen kunde komma bort från det här talet om att vissa partier inte skulle vara beredda att ta något ekonomiskt ansvar totalt sett. Från vänsterpartiet kommunisternas sida har vi gjort det. Vi har redovisat och är beredda att område för område och departement för departement redovisa hur vi vill klara det hela ekonomiskt och få det att gå ihop. Det borde Arne Lindberg känna till. Jag tycker att man skulle kunna sluta med de här klyschorna att vissa partier inte skulle känna något ekonomiskt ansvar, osv. Den debatten borde vi kunna avföra från dagordningen.

Anf. 22 NILS CARLSHAMRE (m):

Fru talman! Jag vill ge Tore Claeson rätt i att detta innebär en ekonomisk försämring för pensionärerna. Det står ingen strid om det. Vad frågan gäller är om det är en försämring som i dagens läge kan anses försvarbar.

Nu kommer också barnfamiljerna in i diskussionen, som de alltid gör. Ulla Johansson säger: Vi skall klara båda grupperna. Vi skall undvika att försämra för pensionärerna, och vi skall undvika att försämra för barnfamiljerna.

Det är bara det, att när man på det sättet "sveper ihop" pensionärer och barnfamiljer och betraktar dem som någon sorts eftersatt grupp, skall vi komma ihåg att vi talar om 5,5 miljoner människor av de 8 miljoner som bor i Sverige. Pensionärer och barnfamiljer utgör tillsammans 5,5 miljoner människor. Att tro att vi kan ospecificerat behandla dem i klump som en ekonomiskt eftersatt grupp är en illusion. Det är i så fall hela svenska folket som måste skonas.

Sedan vill jag också säga till Ulla Johansson att det är riktigt att det bara är 18 % som uppbär oreducerat bostadstillägg. Det var just de 18 procenten jag beskrev. Det är dessa, alltså de sämst ställda, som har ungefär de inkomster jag relaterade. De övriga 82 procenten har högre inkomster än så, och det är därför deras bostadstillägg är reducerade. De har, som vi nämnde i ett tidigare sammanhang, upp till 164 000 kr. om året, och ändå uppbär de behovsprövat hustrutillägg.

Det är helt enkelt inte så att alla pensionärer, som tagna i klump utgör 1,8 miljoner människor, utgör det ekonomiska bottenskiktet i Sverige. Det var så en gång, men det är inte så i dag. Men rätt stora grupper av aktiva, förvärvsarbetande människor – med eller utan barn – skulle faktiskt betrakta det som en betydande ekonomisk lättnad, om de hade 4 000–4 500 kr. i månaden att röra sig med sedan hyran och skatten var betald.

Man kan alltså inte räkna på det viset. Vad vi hävdar, i motsats till Tore Claeson och Ulla Johansson, är att här finns ett litet utrymme – det är alltså inte särskilt stort – som man utan alltför dåligt samvete vågar ta i anspråk, när vi faktiskt måste försöka få kontroll över samhällets utgifter.

Onsdagen den
2 december 1981

*Statsbidraget till
kommunala bo-
stadstillägg, m. m.*

Anf. 23 ARNE LINDBERG (c):

Fru talman! Jo, Tore Claeson, vi har nog räknat ihop vilka statens kostnader skulle bli om vpk:s förslag går igenom. Det skulle bli många fler miljarder i underskott. Likadant skulle det bli om de av Ulla Johansson försvarade propåerna genomfördes; det skulle också då bli väsentliga kostnader för staten.

Om man kommer med förslag till åtgärder som skall förstärka statens ekonomi och ständigt möter reservationer och motstånd och inte får något konstruktivt förslag om vad man i stället skall göra för att öka statens ekonomiska beredskap, hur skall man då kunna åstadkomma någon lösning?

Det gäller ju i alla fall antingen att genomföra besparingar eller att skaffa fram pengar, och det måste naturligtvis drabba någon. Men alltid när det drabbar någon är oppositionen framme och gör sig till bästa vän med dem som drabbas. Man säger: Vi skulle absolut inte åstadkomma någon försämring för er.

Då vill jag fråga Tore Claeson och Ulla Johansson: Tror ni verkligen att regeringen skulle ge er det här propagandamaterialet alldeles gratis inför ett förestående val, om det inte vore absolut nödvändigt för landets ekonomi? Precis som en grammofonskiva som hakat upp sig kommer det från oppositionen samma invändningar, dvs. att vi förstör för de sämst ställda, m. m. Jag beundrar er uthållighet i detta osakliga argumenterande, men längre kan jag inte sträcka mig i min beundran.

Anf. 24 ULLA JOHANSSON (s):

Fru talman! Jag är, Arne Lindberg, inte rädd för valrörelsen och debatten om folkpensionärernas och andra pensionärsers förmåner. Jag har upplevt 1976 och 1979 års valrörelser med löften från bl. a. en tidigare socialminister från centern att det inte skulle bli några försämringar för folkpensionärerna. Hur skulle vi kunna ta ifrån våra pensionärer några förmåner, sade man från centerpartiet. Men nu gör man det.

Jag vill tala om att när vi väckte våra motioner om utgiftstäckning, så täckte vi med andra besparingar de utgiftsökningar vi ville ha. Men det är inte lätt för oppositionen att hänga med i regeringens besparingsplaner. Här kommer det ena förslaget efter det andra som innebär att man drar in förmåner för grupper som behöver stöd. Det är alltså inte lätt för oss att hänga med, men ett är vi säkra på: de skall ha sina rättigheter som har fått dem. De har ju fått dem av en borgerlig regering och med vårt stöd. Kan ni inte ens hålla på de rättigheterna, då tycker jag att det är synd om er.

Sedan tycker jag, Nils Carlshamre, att vi skall ta debatten om barnfamiljerna när den familjeekonomiska utredningen och ensamförälderutredningen är färdiga. Då kan vi ta debatten här i kammaren. Men det rör inte 5,5 miljoner barn, utan det rör de sämst ställda barnen, och dem skall vi ta diskussionen om då. Nu diskuterar vi de sämst ställda folkpensionärerna.

Anf. 25 TORE CLAESON (vpk):

Fru talman! Jag skall fatta mig kort. Jag skall bara till Arne Lindberg säga att i anslutning till den proposition som ligger till grund för det betänkande om ekonomisk-politiska åtgärder som vi nu behandlar väckte vi från vänsterpartiet kommunisterna en partimotion, nr 57. Jag rekommenderar den till läsning, Arne Lindberg. Av motionen framgår att budgetmässigt leder vpk:s förslag inte till något större budgetunderskott än regeringens förslag. På s. 22 i den motionen finns det en sammanställning av vpk:s förslag i förhållande till regeringens förslag. Jag rekommenderar den sammanställningen till studium, Arne Lindberg.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1 (ändrade regler för statsbidrag till kommunalt bostadstillägg)

Utskottets hemställan bifölls med 157 röster mot 155 för reservation 1 av Sven Aspling m. fl.

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 3 (hustrutillägg)

Utskottets hemställan bifölls med 246 röster mot 67 för reservation 2 av Nils Carlshamre m. fl.

Mom. 4 (föräldrapenning för tillfällig vård av barn)

Utskottets hemställan bifölls med 245 röster mot 67 för reservation 3 av Nils Carlshamre m. fl.

7 § Riksdagens kontrollmakt

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande 1981/82:11 om vissa frågor rörande riksdagens kontrollmakt m. m.

Anf. 26 GUNNAR BIÖRCK i Värmdö (m):

Fru talman! I regeringsformen 1 kap. 4 § står det att riksdagen skall granska rikets styrelse och förvaltning. Om denna paragraf säger Petré–Ragnemalm i sin kommentar att riksdagens kontrollmakt ombesörjs av riksdagen själv vad det gäller det rent politiska ansvaret och i övrigt genom mera fackbetonade organ: justiticebudsmännen och riksdagens revisorer. Enligt Holmberg–Stjernqvist är de statliga myndigheterna, av vilka vi nu har över 300, "oberoende" av riksdag och regering.

Regeringsformens 12 kap. handlar om kontrollmakten. Om den säger Petré–Ragnemalm att den utgår från riksdagen. Det gäller i första hand regeringen, både dess allmänna politik och dess verksamhet som högsta

Nr 41

Onsdagen den
2 december 1981

---

*Riksdagens kon-
trollmakt*

Onsdagen den
2 december 1981

*Riksdagens kon-
trollmakt*

administrativa organ. Konstitutionsutskottets verksamhet skall numera främst ta sikte på regeringens verksamhet som högsta förvaltningsorgan, medan riksdagen som sådan kan behandla den allmänna politiken. Kontrollen av myndigheter under regeringen utövas inte av riksdagen utan av de av riksdagen valda organen JO och riksdagens revisorer. Men de gör numera i allmänhet bara uttalanden.

12 kap. 1 § regeringsformen stadgar att konstitutionsutskottet skall granska statsrådets tjänsteutövning och regeringsärendenas handläggning. Regeringens beslutsfattande föregås av beredningsåtgärder och åtföljs av verkställighetsåtgärder. Statsrådets ansvarighet gäller från ärendets inkomst till beslutets verkställande.

7 kap. regeringsformen handlar om regeringens arbete och regeringsärendena. 2 § där ger en summarisk grundlagsreglering av begreppet regeringsärende.

I samband med dechargedebatten förra året tog jag upp frågan om den enligt min mening alltför formella definitionen av "regeringsärenden". Exempelvis ansåg jag att det var en ganska viktig regeringshandling när statsministern i samband med arbetsmarknadskonflikten kallade upp herrarna Nicolin och Ljunggren en söndagseftermiddag för att be dem och Arbetsgivareföreningen ändra ett beslut som de redan hade fattat. Men det var inget ärende som hade "kommit in", utan ett som hade genererats inom regeringen.

Över regeringsärendena skall föras protokoll, men på senare år har man fått ett intryck av att de reella regeringsärendena framför allt bokförs genom pressmeddelanden snarare än genom protokoll.

Vad min motion 1980/81:363 beträffar, där jag begärt en utredning om förbättring av riksdagens möjligheter att granska bl. a. de statliga myndigheternas förvaltning, så avstyrker konstitutionsutskottet den under hänvisning till pågående utredning av den statliga förvaltningen liksom av JO, och den som nyligen gjorts beträffande riksdagens revisorer.

Fru talman! Vi har för många utredningar, vi har för många ledamöter i dem och vi har för långsam arbetstakt här i landet. Låt mig säga att jag skulle vilja rekommendera regeringen att i större utsträckning använda enmansutredningar och tidsbestämda mandat – sex månader, högst tolv – men i gengäld med full arbetstid och koncentration på uppgifterna. Då kanske vi inte skulle behöva avslå så många motioner.

Åt de mer än 300 statliga myndigheterna har också allt större delar av normgivningsmakten kommit att delegeras, och samtidigt har ju dessa verk både beslutanderätten och verkställigheten i sin hand i enlighet med de många gånger av dem själva fastställda normerna. Detta har skett samtidigt som den juridiska kompetensen inom verken riskerar att urvattnas. Riksdagen har själv inte ansett sig kunna göra något åt detta. Läget är därför det, att vi har riksdagens revisorer som en nyttig sakrevision men med relativt klena resurser jämfört med t. ex. riksrevisionsverket. Vi har JO som utövar juridisk tillsyn men i stort sett bär svärdet förgäves och får nöja sig med det

lyfta pekfingret. Vi har regeringen som inte får utöva ministerstyre och mestadels håller sig visligen borta från detta. Och vi har riksdagen som inte får diskutera enskilda beslut.

Forskarna Brunsson och Jönsson har under Daniel Tarschys tillsyn och i forskningsrådsnämndens regi ansett sig kunna konstatera att bakom varje beslut i politiska organ ligger i praktiken 1 politikertimme och 100 tjänstemannatimmar. Deras konklusion är att tjänstemännen har allt inflytande och nästan inget ansvar. Politikerna har allt ansvar och nästan inget inflytande på besluten.

Fru talman! Min bestämda känsla är att vi riskerar att få ett oreglerat och ett oregerligt myndighetsvälde här i landet. De som drabbas är medborgarna. Riksdagens kontrollmakt på medborgarnas vägnar är enligt min mening för svag och för litet avskräckande. Den nya författningen har, som konstitutionsutskottets ordförande ofta understrukit, lyft riksdagen till positionen av första statsmakt. Jag har under mina år här i kammaren bibragts ett intryck att riksdagen saknar erforderliga resurser att fullfölja uppgiften att granska rikets styrelse och förvaltning, särskilt den senare komponenten, som grundlagen föreskriver. Min motion 1980/81:363 ger uttryck för den meningen.

I dag finns det inte något dokument som jag har lust att yrka bifall till, men min förhoppning är att jag genom att återkomma i ärendet möjligen kan få riksdagen att karska upp sig en smula och leva upp till vad åtskilliga medborgare förväntar sig av oss.

Anf. 27 BERTIL FISKESJÖ (c):

Fru talman! Det här utskottsbetänkandet behandlar några motioner som tar upp riksdagens direkta och indirekta kontroll av förvaltningen. Det är ganska givet att det med en omfattande förvaltningsapparat, vars beslut är av stor betydelse för många människor, är viktigt att riksdagen har en god kännedom om hur förvaltningen fungerar och också har möjlighet att kontrollera den. Förvaltningen omsätter ju bl. a. mycket pengar. För människorna är det naturligtvis lika viktigt att förvaltningen är öppen och föremål för fortlöpande insyn. Det är ett rättssäkerhetskrav.

Utskottets ärade ledamot Gunnar Biörek i Värmdö anser att det är dåligt ställt med riksdagens möjligheter till kontroll och insyn. Min uppfattning är att det kanske ändå inte är så illa ställt. Det finner man om man gör sig besvär med att utnyttja de insynsmöjligheter som verkligen finns. Vi har inom den svenska förvaltningen en omfattande såväl intern som extern kontroll. Vad gäller riksdagen har vi flera olika möjligheter. Vi har riksdagsrevisorerna, som kan gå in på vilka områden som helst och som numera rapporterar sina erfarenheter till riksdagen. Deras rapporter kan också föranleda ytterligare reaktioner från riksdagsledamöternas sida. Vi har dessutom riksdagsutskottet, som man inte får glömma bort i sammanhanget. Riksdagsutskottet har genom den sakområdesindelning som nu gäller goda möjligheter att följa utvecklingen inom de förvaltningar som faller under resp. utskotts kompe-

tens. Jag tror att det är en genomgående ambition hos riksdagsutskotten att veta vad som händer inom deras områden.

Som ett gemensamt organ för såväl allmänhet som riksdag finns också JO-ämbetet, som dels granskar särskilda fall, dels genom inspektion eller på annat sätt undersöker rutinerna i olika verk. En viktig del av kontrollen utgörs av det fortlöpande riksdagsarbetet, inte minst av de fråge- och interpellationsdebatter som i så riklig mängd förekommer i kammaren.

Till de direkta eller indirekta kontrollorgan som står till riksdagens förfogande har vi också dem som formellt sorterar under regeringen, t. ex. justitiekanslersämbetet, riksrevisionsverket och statskontoret. Utfallet även av dessa granskningsorgans verksamhet är lätt tillgängligt för riksdagens ledamöter och kan alltså ligga till grund för olika slag av aktioner i riksdagen.

Vi har således i själva verket ett ganska omfattande kontrollnät, som vi också som riksdagsledamöter kan använda oss av. Det finns naturligtvis trots detta många goda skäl för att då och då granska de kontrollfunktioner som finns. Förvaltningen ändrar karaktär, och nya problem uppkommer, inte minst genom datatekniken. Ingenting är över huvud taget så bra att det inte kan göras bättre.

Nu har vi faktiskt under hela 1970-talet haft en nästan fortlöpande utredningsverksamhet på det här området, där utredning efter utredning har granskat de olika kontrollorganen. Utskottet hänvisar i betänkandet till en del av det som just nu är på gång. Det gäller förvaltningsutredningen, som bl. a. skall göra en allmän översyn av de principer som reglerar förhållandet mellan de politiska organen och förvaltningen, och tjänsteansvarskommittén, som bl. a. har att ta upp frågan om JK:s och JO:s möjligheter att ingripa mot fel och försummelser inom förvaltningen. Det är utredningar som sedan ett par år tillbaka är i full gång med sitt arbete. Detta har gjort att utskottet rent allmänt varit restriktivt mot motionsförslag om nya utredningar. Det kan inte vara särskilt vettigt att i alltför stor utsträckning parallellutreda samma frågor.

I ett avseende har emellertid utskottet utlovat en utvärdering, såsom framgår av betänkandet. Den gäller JO:s verksamhet. Det finns härvidlag en del uppslag, som inte direkt faller under förvaltningsutredningens uppgifter men som kan vara värda att ta fasta på. Eftersom det i realiteten är konstitutionsutskottet som skriver direktiv för en sådan utredning, har vi dock inte velat dra i gång den omedelbart utan först när vi rätt noggrant hunnit arbeta igenom vad den bör syssla med. Detta bör vi förhoppningsvis klara av under våren.

Jag tror inte – för att direkt anknyta till en av de frågeställningar Gunnar Biörck tog upp – att vi kan hitta något enhetligt kontrollsystem som är enkelt och smidigt och fungerar bra i alla sammanhang. Vi får nog vänja oss vid att använda olika instrument. Jag tror att det för de politiker som verkligen vill ägna sig åt de här sakerna redan finns mycket goda möjligheter att ta fram

material. Det är alltså inte så att politiker är hjälplösa i förvaltningstjänstemännens händer, om de inte själva av olika skäl väljer att vara det.

Med detta, fru talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Anf. 28 GUNNAR BIÖRCK i Värmdö (m):

Fru talman! Som kommentar till vad Bertil Fiskesjö sade vill jag bara säga att han som ordförande i konstitutionsutskottet naturligtvis har lätt att se problemen uppifrån. Jag brukar i olika sammanhang – vare sig det gäller det medicinska planet eller något annat – vilja vända på sådana här organisationsmodeller och försöka se dem underifrån, ur de enskilda medborgares synvinkel som anser sig ha blivit offer för en felaktig myndighetsutövning och som vänder sig till oss enskilt eller som ledamöter av konstitutionsutskottet.

Jag har ingen anledning att polemisera mot konstitutionsutskottets värderade ordförande. Jag hoppas och tror att vi i fortsättningen av vårt gemensamma arbete i utskottet skall kunna föra den här frågan åtminstone en liten bit framåt.

Anf. 29 BERTIL FISKESJÖ (c):

Fru talman! Jag tror inte att det är någon skillnad mellan Gunnar Biörck och mig när det gäller intresset för medborgarnas möjligheter att hävda sin rätt gentemot förvaltningen. Vi bör alla här i huset försöka komma med förslag till organisationsformer för förvaltningen som kan leda till att förvaltningen fungerar så öppet och från den enskildes synpunkt rättvist som möjligt.

Svårigheterna uppstår när man skall försöka hitta nya former för kontroll. Det visar sig ofta att de som kommer med förslag tror att det här finns en fågel Fenix, som med flaxande vingar kan resa sig ur askan. Det tror inte jag.

Vi får nog arbeta vidare med att förbättra de instrument som redan finns. Där kan man naturligtvis hitta en hel del att göra, men jag tror inte att vi kan komma fram till några revolutionerande nyheter. Vi har ju ändå i vårt land en mycket väl fungerande förvaltning jämfört med de allra flesta länder. Vi har t. ex. en nästan hundra procentig okorrumpad förvaltning.

Det finns vissa risker med att måla upp en bild som inte svarar mot verkligheten. Vi bör akta oss för att svartmåla i onödan.

Anf. 30 GUNNAR BIÖRCK i Värmdö (m):

Fru talman! Bertil Fiskesjö talade nu om nya former av kontroll. Jag är inte speciellt angelägen om nya former av kontroll. Däremot skulle jag gärna vilja ha till stånd en effektivisering av de befintliga formerna av kontroll.

Som jag sade i vårens dechargedebatt skulle jag t. ex. vilja att regeringen bokförde även åtgärder som inte är formella regeringsärenden på ett sådant sätt, att man utan långa förhör kan få reda på vad som har förevarit. Vi kanske också borde granska om det inte vore skäl att på något sätt revidera de begränsningar som vi själva har ålagt oss i fråga om riksdagens och dess

Onsdagen den
2 december 1981

---

*Information till
röstberättigade ut-
landssvenskar*

organs möjligheter att agera beträffande enskilda myndigheters handlande.

Anf. 31 BERTIL FISKESJÖ (c):

Fru talman! Jag vill bara erinra om att förvaltningsutredningen sysslar med just den här avvägningen mellan förvaltningarnas suveräna område och politikernas. Det här är i och för sig ingen ny fråga – den har diskuterats i omgångar i vårt land ända sedan 1900-talets början. Det kan naturligtvis finnas fördelar med en mera politiserad förvaltning, att således en större del av statsförvaltningen ligger hos statsdepartementen. Men det finns också uppenbara nackdelar med det systemet. Varje utredning som tidigare har sysslat med dessa frågor har kommit till den slutsatsen, att det från allmänhetens synpunkt är en fördel att riksdag och regering i huvudsak fattar generella beslut, medan man överlämnar tillämpningen i de enskilda fallen åt en opartisk förvaltning. För min del tror jag att det krävs mycket goda skäl för att man skall frånga denna grundläggande princip i vårt förvaltningssystem.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölles.

8 § Information till röstberättigade utlandssvenskar

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande 1981/82:14 om information till röstberättigade utlandssvenskar.

Anf. 32 BERTIL HANSSON (fp):

Fru talman! Konstitutionsutskottets utförliga betänkande nr 14 visar att det är en mycket angelägen fråga som de båda folkpartimotionärerna Margareta Andrén och Esse Petersson har väckt när de för fram till diskussion ärendet om informationen till röstberättigade utlandssvenskar.

I betänkandet redovisas en rad åtgärder som under årens lopp har vidtagits för att bättra på denna information, och konstitutionsutskottet är givetvis fullt medvetet om hur viktigt det är för en vital demokrati att informationsflödet är fritt och når fram till de människor som skall ta politiskt ansvar i de allmänna valen. Både den valtekniska informationen och den rent allmänna informationen om svenska samhällsförhållanden – båda lika nödvändiga för den röstberättigade – går här hemma fram till mycket stor del genom dagspressen, och det framgår av betänkandet att dagspressen också svarar för en väsentlig del av denna information till de röstberättigade utlandssvenskarna.

Flödet av dagspress ut över världen till svenskar förmedlas i dag till mycket stor del av en av de föreningar som är nämnda i betänkandet, nämligen Riksföreningen för Sverigekontakt. Den har verkat i snart tre kvarts sekel.

Den har under årens lopp moderniserat sitt namn – som tidigare var Riksföreningen för svenskhetens bevarande i utlandet och nu alltså är Riksföreningen för Sverigekontakt – och även delvis skiftat verksamhetsområde. I dag kan man säga att den allra största delen av föreningens verksamhet består just i att förmedla dagspress ut till medlemmar. Medlemmarna är inte bara enskilda personer. Det är också utlandssvenska institutioner, företag, skolor, missionsstationer och kyrkor. Denna förening står i dag inför det perspektivet att den måste upphöra med större delen av sin verksamhet från den 1 januari 1982, därför att den då förlorar sin tjänstebrevsrätt.

Fru talman! Det kan inte vara rimligt att på det sättet strypa ett informationsflöde som är mycket väsentligt för våra utlandssvenskar. Utan att ställa något säryrkande begagnar jag ändå tillfället att understryka hur viktig denna förmedling av dagspress är, samtidigt som jag uttrycker förhoppningen att regeringen, när den nu skall ompröva beslutet att ta ifrån föreningen dess tjänstebrevsrätt, behandlar dispensansökan mycket positivt.

Anf. 33 SVEN-ERIK NORDIN (c):

Fru talman! Jag skall bara göra några korta noteringar:

1. Konstitutionsutskottets betänkande är enhälligt. Det finns inte ens ett särskilt yttrande.

2. Bertil Hansson har själv deltagit i utskottsbehandlingen. Han står bakom betänkandet med sitt namn.

3. Tjänstebrevsrätten är en fråga som inte ligger under vårt utskotts handläggning.

Jag ber, fru talman, att utan några speciella piruetter få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölls.

9 § Avdragsregler för egenavgifter

Föredrogs skatteutskottets betänkande 1981/82:9 om avdragsregler för egenavgifter, m. m. (prop. 1981/82:10).

Anf. 34 KNUT WACHTMEISTER (m):

Fru talman! I proposition nr 10 föreslås vissa begränsningar av skyldigheten att betala egenavgifter till socialförsäkringen m. m. I samband härmed föreslås också att vid beräkningen av pensionsgrundande inkomst m. m. underskott i jordbruk inte skall få kvittas mot överskott i ett annat jordbruk. Samma regler skulle då också gälla i fråga om rörelse.

Skälet till denna begränsning är att den försäkrades skydd från ATP

reduceras eller helt försvinner. Därtill säger departementschefen att ett slopande av kvittningsrätten förenklar regelsystemet och underlättar administrationen. Enligt min uppfattning är inget av dessa skäl så gångbart att det motiverar en ändring av nuvarande bestämmelser. Nackdelarna är däremot påtagliga.

Minskningen av ATP-skyddet, som jag förmodar är huvudskälet till ändringsförslaget, skall ses mot bakgrund av att företagaren får betala mer än 33 % av inkomsten i egenavgift för att få ett skydd som blott skall kosta 10 %. Det finns också anledning påpeka att förslaget, som är hämtat från pensionskommittén, där det blott avser ATP, här gäller även övriga egenavgifter.

Det är en given sak att det är tacknämligt med förenklingar i regelsystem och administration. Dock synes dessa inte vara av någon särskilt stor omfattning och får självfallet inte vara huvudmotivet för att införa tvivelaktiga förändringar.

Jag skall nu be att få redovisa några av de nackdelar som vi reserverar anser förslaget vara behäftat med.

De nya reglerna gynnar förvisso inte småföretagandet, som är så viktigt och som regeringen i andra sammanhang är noga att vilja slå vakt om. Det skall nu bli högre sociala avgifter för dem som bedriver verksamhet i olika rörelser, av vilka någon går med förlust. Detta är beklagligt, eftersom det självfallet finns legala och naturliga skäl att bedriva verksamhet i olika rörelser. Ett sådant kan vara att en företagare startar en ny rörelse, som särskilt inledningsvis ofta kan gå med förlust. Det nya förslaget stimulerar således inte nyföretagandet, lika litet som begränsningarna i rätten till underskottsavdrag som den stora skatteuppgörelsen som bekant innebar.

Vidare blir det en väsentlig försämring för egenföretagaren, enskild firma eller handelsbolag, i förhållande till driftsformen aktiebolag. Det är extra olyckligt att denna försämring kommer samtidigt som minsta tillåtna aktiekapital höjs från 5 000 kr. till 50 000 kr. Därigenom kommer rimligen antalet verksamheter som bedrivs utanför aktiebolagsramen att öka.

Det kan också tilläggas att förslaget om kvittningsförbud inte är baserat på den utredning, pensionskommittén, som ligger till grund för propositionen i övrigt, och det har följaktligen heller inte remissbehandlats, vilket naturligtvis är otillfredsställande.

Enligt min uppfattning bör självfallet nettot av den sammanlagda verksamheten ligga till grund för beräkningen av egenavgifterna. I stället för att slopa kvittningsmöjligheterna hade man bort underlätta för företagsamheten och utjämna villkoren mellan aktiebolag och övriga företagsformer genom att medge kvittning även mellan inkomstslagen jordbruk och rörelse. Det har vi föreslagit i reservationen.

Med det sagda, fru talman, yrkar jag bifall till reservationen.

Anf 35 TAGE SUNDKVIST (c):

Fru talman! Skatteutskottets betänkande nr 9 grundar sig på proposition 1981/82:10. I propositionen behandlas olika frågor beträffande egenföreta-

gares egenavgifter till socialförsäkringssystemet, och utskottet är i stort enigt i de frågor som tas upp. Det som debatten nu rör är en inte alltför stor delfråga, även om det gärna skall erkännas att den är nog så betydelsefull.

Egenföretagare som har fler än ett företag har tidigare fått kvitta förlust i ett företag mot vinst i ett annat inom samma rörelsegren när det har gällt att räkna underlaget för avgift till socialförsäkringssystemet. Däremot har man inte haft tillåtelse att kvitta mellan olika rörelsegrenar, en princip som gällt sedan ATP-systemet tillkom. Orsaken till att man inte har fått göra det är rent social. Man skulle ju på det sättet ha kunnat dra ner underlaget inte bara för avgifterna utan också för den sociala trygghet som pensionen innebär.

I propositionen föreslås nu att kvittningsmöjligheten tas bort även inom samma rörelsegren. Jag och mina partikamrater i utskottet är beredda att gå med på det systemet, eftersom jag tycker att det i och för sig är riktigt. Jag ser alltså inte frågan från samma utgångspunkt som Knut Wachtmeister, som redovisade nackdelarna. I stället vill jag redovisa fördelarna i det system som åstadkoms genom ändringen.

Som jag nämnde är det inte bara avgiften som grundas på det underlag man får fram utan även pensionen. Det kan naturligtvis med nuvarande system – men ännu mera med det system som moderaterna föreslår i sin reservation – på kort sikt vara frestande för en företagare att dra sig ifrån avgifterna och på det sättet komma ekonomiskt lindrigt undan för tillfället. Men vad man då gör är tyvärr också att man raserar det ekonomiska skyddet för framtiden.

Jag skulle vid det här tillfället kunna göra jämförelser med andra parallellfall inom ATP-systemet som visar att bedömningar som företagare har gjort i aktiv tid sedan har betytt att de har gått miste om pensionsförmåner när de hamnat i den situationen att de är pensionärer. Då har de djupt ångrat att de inte var beredda att betala en viss avgift under sin aktiva tid.

Låt mig sedan beträffande en del av de nackdelar som Knut Wachtmeister tog upp påpeka att de 33 % som man betalar naturligtvis inte bara skall täcka ATP-förmånerna. De skall ju täcka också andra förmåner. I varje fall är storleken av utgående sjukbidrag beroende av de 33 procenten.

När det gäller att bedöma huruvida den här frågan har utretts eller inte, kan man konstatera att pensionskommittén, som avgav ett betänkande 1977, hade behandlat frågan om kvittningsrätt mellan olika rörelsegrenar. Pensionskommittén hade då sagt att det fanns all anledning att stå fast vid det som gällde tidigare. Vad som nu föreslås är en ren parallell till den formen av kvittning, och man kan alltså mycket väl se det så, att det inte är någon ny fråga – och ingalunda någon fråga som är outredd.

De skäl som jag nu redovisat har gjort att det inte är några svårigheter för mig att yrka bifall till utskottets hemställan, vilket jag vill göra.

Anf. 36 KNUT WACHTMEISTER (m):

Fru talman! Tage Sundkvist säger att detta är en betydelsefull fråga, och jag delar förvisso den uppfattningen. Därför är det förvånande att man från regeringens sida vill vara med om att missgynna företagsamheten.

Jag vill erinra om att en egenföretagare tidigare frivilligt kunde avgöra om han eller hon ville vara med i systemet eller ej. Den frivilligheten är numera borttagen. Man underkänner alltså den enskilda människans förmåga att veta sitt eget bästa. Det trodde jag annars var ett socialistiskt synsätt, och det är beklagligt att det omfattas också av Tage Sundkvist. Han sade ju att den här regeln har kommit till för att inte den enskilde skall kunna försämlra sin egen pensionssituation.

Jag beklagar alltså att regeringen har lagt fram en proposition i denna fråga, och jag vidhåller att den här biten av propositionen bör avslås.

Anf. 37 TAGE SUNDKVIST (c):

Fru talman! Jag har full förståelse för att det kan vara frestande för moderaterna att gå ut och erbjuda företagarna ett system som kan innebära att de kortfristigt kan klara sig ifrån det hela med lägre avgifter.

Jag kan ta upp den fråga som jag hänvisade till i mitt förra anförande. När ATP-systemet infördes fick man möjlighet att göra undantag från ATP. Det var många egenföretagare – småbönder – som då ansåg att de kunde göra detta undantag, och gjorde det, därför att de inte tyckte att de orkade med att betala avgifterna. Jag försäkrar att det är åtskilliga som nu har hört av sig till mig och framhållit vilket stort misstag de gjorde den gången. Nu kan de inte heller få pensionstillskott. Det är i och för sig en annan historia. När ATP tillkom fanns det inget pensionstillskott, så de kunde inte ens veta att de skulle bli så illa misshandlade som de blev. Men de blev misshandlade på grund av att de inte då tog vara på möjligheten att vara med i ATP och betala in den avgift som detta innebar.

För mig har det sociala skyddet och den sociala tryggheten för framtiden varit av så stor betydelse att jag anser att detta bör utgöra grunden. Det är också detta som ligger till grund för den proposition som vi har att behandla och som utskottets majoritet har instämt i.

Anf. 38 KNUT WACHTMEISTER (m):

Fru talman! Det finns andra möjligheter att ordna sin försäkring. Ett av de bästa är att kunna driva ett livskraftigt företag. Den möjligheten har man nu beskurit genom att begränsa kvittningsrätten.

Anf. 39 TAGE SUNDKVIST (c):

Fru talman! Ja, jag är helt övertygad om att det är en av de viktigaste förutsättningarna – att man verkligen kan driva företag. Men jag är inte helt övertygad om att det, i den föränderliga värld som vi lever i, är en tillräcklig säkerhet. Vi behöver också ha tillgång till det sociala skyddet, och det kan man få om man är med i försäkringen.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 13

Utskottets hemställan bifölls med 245 röster mot 67 för reservationen av Knut Wachtmeister m. fl.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

10 § Fördrogs

Skatteutskottets betänkanden

1981/82:16 om kommande förslag till lagstiftning om ändrade avdragsregler för vissa förskottsräntor (skr. 1981/82:76)

1981/82:17 om särskild fastighetstaxering, m. m. (prop. 1981/82:19)

Vad utskottet hemställt bifölls.

11 § De personella tvångsmedlen i brottmål, m. m.

Fördrogs justitieutskottets betänkande 1981/82:13 om de personella tvångsmedlen i brottmål, m. m. (prop. 1980/81:201).

Anf. 40 LISA MATTSON (s):

Fru talman! Frågan om anhållande och häktning diskuteras just nu med utgångspunkt i de rapporter vi får från kriminalvårdsstyrelsen och i tidningar, radio och television om den stora överinskrivningen av häktade och anhållna, om svårigheterna att finna lämpliga lokaler och svårigheterna med långa transporter för de häktade. Det är självfallet ett resultat av de ökade resurser som polisen har fått och som också har gjort det möjligt för den att gripa sådana som begår allt grövre narkotikabrott och allt grövre ekonomiska brott. Men jag tror ändå att vi måste föra en nyanserad och lågmäld diskussion om själva häktnings- och anhållandeinstitutet, som man gjorde i den häktningsutredning som presenterades år 1977.

När denna utredning nu äntligen har blivit föremål för behandling i regeringskansliet och, sägs det, ligger till grund för en proposition i ämnet, måste vi i den socialdemokratiska gruppen i justitieutskottet – som till betänkandet nr 13 har fogat en reservation – med ledsnad, måste jag säga, konstatera att denna nyanserade, principiella debatt helt och hållet saknas. Och ändå finns det verkligen anledning att föra en sådan debatt, eftersom de förslag som häktningsutredningen lade fram grundar sig på ett omfattande utredningsmaterial som visar att straffprocessuella frihetsberövanden används i en utsträckning som inte är motiverad men hänsyn till samhällsskyddet och kravet på effektivitet i lagföringen.

Det är självklart att siffrorna är litet gamla, de är från 1975, men de visar ändå att av de 26 700 som anhölls 1975 gjordes häktningsframställning endast

Nr 41

Onsdagen den
2 december 1981

---

*De personella
tvångsmedlen i
brottmål, m. m.*

Onsdagen den
2 december 1981

*De personella
tvångsmedlen i
brottmål, m. m.*

beträffande 31 %. Det var alltså mer än två tredjedelar av de anhållna som frigavs utan att åklagaren begärde häktning, och då är det att märka att ett anhållande kan vara i fem dygn, innan åklagaren måste begära häktning.

När det gäller 20 %, alltså en femtedel, av de anhållna väcktes över huvud taget inget åtal. Därför drog utredningen den slutsatsen att frekvensen av fall där åklagarens bedömning i efterhand visat sig vara felaktig inte är godtagbar.

Dåvarande chefen för justitiedepartementet tar i propositionen 1980/81:201 egentligen inte upp en principiell diskussion om detta. Han avfärdar huvudpunkten i förslaget med att det skulle innebära att intresset av samhällsskydd och effektivitet i lagföringen i alltför hög grad skulle sättas åt sidan. Han anför också att det saknas anledning att ändra de lagliga förutsättningarna för häktning och för att få tillgripa andra personella tvångsmedel. Det är ju litet inkonsekvent, eftersom han ändå föreslår en utvidgning av det nuvarande reseförbudet som ett alternativ till häktning också i andra fall än när det gäller flyktfara. Beträffande det förslag om lekmanamedverkan vid prövning av häktning – en direkt begäran från riksdagens sida till utredningen att ta ställning till detta – skriver dåvarande departementschefen att det är förenat med kostnader av en sådan storleksordning att det redan med hänsyn till det statsfinansiella läget bör anstå. Då är att märka att utredningen kom fram till att det skulle kosta ungefär 1,5 milj. kr. Det är tänkbart att det är omöjligt att klara detta i dagsläget, men något litet resonemang om lekmanamedverkan hade varit önskvärt.

Vi har alltså liksom utredningen dragit slutsatsen att de straffprocessuella tvångsmedlen vid tillämpningen används på ett sätt som inte överensstämmer med lagstiftarens syfte. Detta medför att det sker frihetsberövanden i en utsträckning som inte kan motiveras med hänsyn till samhällsskyddet och kravet på effektivitet vid lagföringen. Jag vill speciellt trycka på detta.

Det förslag som utredningen lade fram skulle medföra en begränsning av tvångsmedlen när det gäller den mindre allvarliga kriminaliteten, men det skulle inte innebära – och detta bör inte minst påpekas i dag – en minskning av möjligheterna att använda tvångsmedel vid den allvarliga brottsligheten. Hade detta förslag lagts fram, hade vi haft möjligheter att på samma sätt angripa den allvarliga brottsligheten. Det är att märka att den principiella inställningen till användandet av straffprocessuella tvångsmedel, och avvägningen mellan de motstående intressena som utredningen gett uttryck för, godtas av flera tunga remissinstanser. Jag tror att det är värt att räkna upp dem, även om meningarna är delade om bestämmelsernas närmare innehåll: riksåklagaren, hovrätten för Skåne och Blekinge, socialstyrelsen, kriminalvårdsstyrelsen, brottsförebyggande rådet, Advokatsamfundet, LO och TCO. Jag vill framhålla detta därför att huvudanledningen till att vi i vår reservation yrkar avslag på propositionen är att förslagen inte är underbyggda med någon som helst principiell motivering och saknar stöd både i utredningsmaterialet och i remissopinionen. Det är en kritik som vi anser vara berättigad och allvarlig.

Sedan vill vi också trycka på att vi inte i alla detaljer har yrkat bifall till häktningsutredningens förslag. Den blev på vissa punkter kritiserad – måhända med rätta och måhända med orätt, det kan jag som var en av ledamöterna i utredningen inte avgöra i dag. Med det perspektiv som fyra fem år ändå ger märker man att mycket av det som föreslogs tillstyrktes av remissopinionen och borde därför ha återkommit i den proposition som vi just nu diskuterar.

När det gäller häktning vid recidivfara var utredningen mycket kritisk. Den föreslog att man i dessa fall skulle försöka med andra icke frihetsberövande åtgärder, såsom anmälningsskyldighet och tillsyn. Propositionen tar endast upp anmälningsskyldigheten. Detta anser vi vara ett av de allvarligaste felen i propositionen. Vad utredningen menade med tillsynsinstitutet var att man inom kriminalvårdens ram skulle kontrollera de uppgifter som människor fick i stället för att sitta häktade och anhållna, såsom att vid en viss tid på dagen befinna sig på en viss arbetsplats eller hemma i bostaden. Samtidigt innebar denna tillsyn möjligheter att, precis som för häktade, få den sociala och kurativa hjälp som många gånger kan vara nödvändig för ungdomar, socialt utslagna och andra.

Nu föreslås i propositionen anmälningsskyldighet, som kan användas i stället för häktning i vissa fall när häktning skulle medföra allvarligt men. Också här gäller att den misstänkte på vissa tider skall vara tillgänglig i sin bostad eller på sin arbetsplats. Men det kurativa stödet finns inte alls, och kontrollen läggs på polisen. Jag tycker att det är självklart att det för en individ är bra mycket svårare om det är polisen än om det är någon som är anställd inom kriminalvården som diskret kontrollerar om han eller hon finns på arbetsplatsen eller i bostaden.

Förslaget i propositionen innebär alltså att det överlämnas till domstolar-nas och åklagarnas fria bedömning att bestämma, om anmälningsskyldigheten skall ersätta häktning i ett fall. Och om den misstänkte försummar att fullgöra denna anmälningsskyldighet – och det kan väl ofta befaras att han eller hon gör det – så skall han eller hon omedelbart anhållas eller häktas. Då finns det givetvis stor risk för att anmälningsskyldigheten kommer att användas även i fall som med nuvarande ordning inte föranleder häktning, men som i framtiden kan leda till häktning på grund av försummelse av den misstänkte att iakttä vad han eller hon har blivit ålagd. Häktningsförfarandet vid fall där detta egentligen bedöms som icke nödvändigt skulle alltså öka ytterligare. En sådan anordning är givetvis inte acceptabel.

Vi har också i vår reservation pekat på vad lekmanamedverkan skulle betyda för rättssäkerheten. Vi har visat vad det skulle innebära med en offentlig försvarare som utredningen föreslår, nämligen att den anhållne omedelbart vid anhållandet skulle få resonera med en offentlig försvarare och inte, så som nu sker, först vid häktningsförhandlingen. Dessa frågor har inte ens tagits upp i propositionen, trots att de stöds av en praktiskt taget enhällig remissopinion.

Det är med hänvisning till en del av dessa förslag som vi menar att häktningsutredningen kan läggas till grund för en proposition som mer

heltäckande behandlar dessa frågor, som utan något principresonemang går in på ett par detaljer, av vilka anmälningsinstitutet i den här utformningen är synnerligen allvarligt. Eftersom vi i den socialdemokratiska gruppen efterlyser ett övergripande förslag till de personella tvångsmedlen i brottmål, yrkar vi i reservationen avslag på propositionen och begär ett nytt, mer övergripande förslag.

Anf. 41 MARIE-ANN JOHANSSON (vpk):

Fru talman! I justitieutskottets betänkande nr 13 behandlas proposition 1980/81:201, som i sin tur delvis bygger på utredningen Häktning och anhållande. Den utredningen lade fram sitt betänkande i september 1977, och jag vill börja med att beklaga att behandlingen i regeringskansliet tagit sådan tid att riksdagen först efter fyra år får en proposition att ta ställning till. Det kan inte anses tillfredsställande, och det innebär i praktiken att varken utredningen eller remissinstanserna vägt in vad som hänt på detta område under dessa fyra år. Inte heller propositionen väger in några sådana bedömningar. Det hade annars varit önskvärt att man hade försökt följa upp det resultat som utredningens enkät visade, nämligen att tillämpningen av tvångsmedlen är otillfredsställande och att praxis gått vida längre än vad lagstiftaren har menat. I stället säger propositionen att vad som har framkommit i detta lagstiftningsärende inte ger stöd för att reglerna skulle ha tillämpats på ett sätt som åsidosätter befogade rättssäkerhetsintressen. Men man gör detta utan att på något sätt i propositionen dokumentera vad man stöder sig på för att göra ett sådant uttalande. Utskottet instämmer utan att heller i betänkandet på något sätt dokumentera sitt ställningstagande. Vad man då förmodligen åberopar är att vissa av remissinstanserna tillbakavisar utredningens slutsatser. Flera av remissinstanserna måste dock betraktas som jäviga i just denna fråga, och de försvarar naturligtvis sitt eget handläggande av en lag. – Kritiken för länghalning riktar sig förstås inte emot utskottet, men jag vill ändå framföra denna kritik till protokollet.

Vpk har skrivit en motion till denna proposition. Vår utgångspunkt har varit att häktning och anhållande så långt det är möjligt skall begränsas. Vi godtog i motionen propositionens förslag med ett undantag, nämligen att man tog bort möjligheten till särbehandling när det gäller häktning av havande kvinna och kvinna som nyss fött barn. Vi har också föreslagit att utredningens förslag om att ge anhållna och häktade möjlighet att begära rättens prövning av åklagarens beslut enligt behandlingsrätten skall lagfästas.

Innan jag går över till att kommentera utskottets behandling av vpk-motionen vill jag uppehålla mig litet vid utskottets förslag kontra den socialdemokratiska reservationen.

Socialdemokraterna yrkar i sin reservation avslag på propositionen och begär ett nytt lagförslag, vars strävan måste vara "att få till stånd regler som innebär minskade möjligheter att använda tvångsmedel vid den mindre allvarliga kriminaliteten utan att innebära minskade möjligheter att använda

frihetsberövande tvångsmedel vid den allvarliga kriminaliteten". Som ett av skälen för detta ställningstagande åberopar man det utredningsresultat jag nämnde i början av mitt anförande – ett resultat som har avfärdats med enligt vår mening inte tillräckligt bärande skäl.

I s-reservationen anför man sedan betänkligheter inför den anmälnings-skyldighet som föreslagits i propositionen. Resultatet kan, menar man, bli ett ökat användande av personella tvångsmedel allmänt sett. Vi har ju också hört Lisa Mattson utveckla de synpunkterna i sitt anförande, och vi menar i vpk att det finns grund för sådana farhågor.

Efter att ha läst utskottsbetänkandet och reservationen har vi funnit att reservationen ligger mest i linje med vpk:s syn på denna fråga. Vi kommer därför att stödja s-reservationen i den kommande voteringen. Motion 19, som reservationen bygger på, tar bl. a. upp frågan om lekmannamedverkan vid häktningsförhandlingar. Det är ett förslag som vpk vill se genomfört så snart det är möjligt, och som också skrivs i motionen kan ju de vinster som görs vid minskning av antalet häktningar väga upp den extra kostnad detta innebär.

Så några kommentarer till vpk-motionens behandling.

Vårt yrkande 2, som gäller havande kvinna eller kvinna som nyss fött barn, har delvis tillgodosetts genom utskottets skrivningar och förslag till ny lagtext. Om den socialdemokratiska reservationen bifalls, kvarstår den nuvarande lagen och dess skrivningar, och det innebär också att motionsyrkandet är tillgodosett på denna punkt. Jag tycker att det är mycket tillfredsställande att riksdagen – oavsett omröstningarnas utgång i denna fråga – har avvisat det synsätt som kom till uttryck i propositionen, nämligen att frågan är löst genom att den häktade kan ha barnet hos sig. Det är tillfredsställande att det sägs ifrån i utskottsbetänkandet att häkten i allmänhet är helt olämpliga vistelseplatser för barn och att strävan måste vara att helt undvika att placera barn i häkte.

Yrkande 1 i vpk-motionen avstyrks av utskottet. Det gäller rätten att begära domstolsprövning av åklagares beslut enligt behandlingslagen.

Här har vissa remissinstanser varit positiva till utredningens förslag, andra negativa. Riksåklagaren, hovrätten över Skåne och Blekinge, Göteborgs tingsrätt och kriminalvårdsstyrelsen hör till dem som har yttrat sig positivt över detta utredningsförslag. Vi anser att det är viktigt att det finns en besvärsrätt i dessa frågor, som ju gäller häktades och anhållnas rätt till gemenskap och kontakt med omvärlden. I dag är de helt i händerna på åklagarnas bedömning i dessa frågor. Givetvis måste sådana besvär behandlas skyndsamt, och då faller också vissa av argumenten för avslag. Vi anser inte heller att man kan anföra kostnadsskäl när det gäller rättssäkerhetsfrågor.

I den socialdemokratiska reservationen har man behandlat motionsyrkandet positivt och menat att frågan bör uppmärksammas i det översynsarbete som bör äga rum. Vi menar dock att riksdagen redan nu kan ställa sig positivt till förslaget. Vinner den socialdemokratiska reservationen riksdagens

*De personella
tvångsmedlen i
brottmål, m. m.*

*De personella
tvångsmedlen i
brottmål, m. m.*

gehör, får frågan förstas prövas i samband med den övriga översyn som föreslås i reservationen. Bifalles däremot utskottets hemställan, är det angeläget att riksdagen begär en sådan lagstiftning som föreslås i motionen. Jag vill därför sluta med att yrka bifall till vpk-motionen 66, yrkande 1, som behandlas i moment 4 i utskottets hemställan.

Anf.42 BERTIL LIDGARD (m):

Fru talman! Låt mig inledningsvis slå fast en sak som vi alla – departementschefen i propositionen, utskottsmajoriteten i utskottsbetänkandet och reservanterna i sin reservation – är överens om och som vi faktiskt uttrycker ordagrant på samma sätt, nämligen att de straffprocessuella tvångsmedlen utgör allvarliga inskränkningar i de grundlagsskyddade fri- och rättigheterna och innebär stora ingrepp i den enskildes levnadsförhållanden. Detta är vi som sagt överens om. Men sedan är det, som framgått av de anföranden som hållits här, inte så helt med enighet i utskottet.

Socialdemokraterna tycker uppenbarligen att utskottsmajoriteten inte är tillräckligt restriktiv när det gäller att reglera tillåtligheten av tvångsmedel av detta slag. Reservanterna nöjer sig inte med att föreslå vissa förändringar i den nu föreslagna lagen eller i den existerande lagtexten utan anser uppenbarligen att regeringsförslaget med de kompletteringar som utskottet har gjort i sitt förslag är av så föga värde att propositionen helt bör avslås. Reservanterna presenterar i stället nya förslag, väsentligen grundade på häktningsutredningens förslag.

Om man skall komma med någon positiv reaktion eller reflexion i detta sammanhang, kan man möjligtvis säga att det är ett rakt yrkande från socialdemokraternas sida, som utan invecklade passager säger var de står i det här ärendet. Jag tycker emellertid att när reservanterna stöder sig på häktningsutredningens betänkande så har de missat en, två eller rent av tre rätt väsentliga saker.

För det första: Utredningen föreslår som alternativ till häktning åtgärder som uppenbarligen är mycket kostnadskrävande. Man vill ha en upp- och utbyggnad av vissa s. k. tillsynshem, där den misstänkte skall vistas under utredningstiden. Och man vill ha en övervaknings- och kontrollorganisation som inte heller den blir billig. Att nu eller under de närmaste åren ställa medel till förfogande för sådana resursförstärkningar torde vi alla vara på det klara med ligger utanför den ekonomiska möjligheten.

För det andra: Häktningsutredningens förslag blev ingalunda oomstridda under remissbehandlingen. Bl. a. blev utredningens huvudtes om att myndigheterna går långt utöver lagens anda, när de tillämpar häktningsreglerna och häktar alldeles för många på alldeles för svaga grunder, utsatt för kritik och vägande invändningar. Det sades att invändningarna kom från myndigheter som hade tillämpat lagstiftningen och därför på ett eller annat sätt kunde anses som jäviga – de ville försvara vad de hade gjort. Ja, det är klart att man kan säga det, men utskottet har uppfattat det så, att myndigheterna förklarat varför de handlat på visst sätt. Det är mot den

bakgrunden vi i utskottsmajoriteten ansett att vi kunnat fästa avseende vid vad som framförts.

För det tredje och det från allmän synpunkt kanske inte minst viktiga: När de sakkunniga i häktningsutredningen tillkallades 1974 för att se över bestämmelserna om de personella tvångsmedlen i straffprocessen uttalades det att gällande regler behövde ses över, bl. a. mot bakgrund av reformsträvandena på det kriminalpolitiska området, där utvecklingen gått mot en minskad användning av frihetsberövande påföljder. Det nära sambandet mellan de personella tvångsmedlen och kriminalpolitiska åtgärder talade enligt direktiven starkt för att tvångsmedlen så långt som möjligt bragtes i samklang med de riktlinjer som legat till grund för utformningen av denna politik.

Det låter naturligtvis bra, men om man tänker efter litet grand, finner man att det här talas om riktlinjer som grundades på en kriminalpolitisk filosofi som utvecklades på 1960-talet och vars främsta företrädare då hade uppfattningen att man i framtiden i vårt land skulle kunna klara sig med några hundratal – i varje fall uppgick deras antal inte till 1 000 – platser på kriminalvårdsanstalterna. Alla vet att utvecklingen ohjälpligt kört över sådana fromma förhoppningar. I själva verket är brottsituationen sådan att vi har en svårartad överbeläggning på anstalterna. Det hårdnande brottsklimatet, som i sämsta fall – i de verkligt dåliga fallen – kännetecknas av att dömda och på anstalter intagna fortsätter sin brottsliga verksamhet eller leder den inifrån anstalten. Man kan inte möta 1980-talets organiserade brottslighet med 1960-talets idéer.

Jag har redan inledningsvis framhållit hur utskottsmajoriteten ser på de straffrättsliga tvångsmedlen – särskilt dem som innebär frihetsberövande. Strävandena i det hänseendet får inte gå ut över samhällets intresse av att ha medel till sitt förfogande som gör det möjligt att genomföra det processuella förfarandet och verkställa brottmålsdomarna. Samhället kan inte heller undvara möjligheten att använda de straffprocessuella tvångsmedlen för att hindra återfall i brott under den tid lagföring pågår. Den avvägning mellan berörda intressen som kommer till uttryck i gällande regler om förutsättningar för användning av tvångsmedel som innebär ett frihetsberövande har vi i utskottets majoritet funnit lämplig. Därför yrkar jag, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Under detta anförande övertog talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 43 LISA MATTSON (s):

Herr talman! Jag tror att det är ytterst olyckligt, om man för en debatt med utgångspunkt i den verkligt grova brottslighet som polisen mer och mer börjar uppdaga. Vi skall ha klart för oss att det fortfarande finns många fall där alternativ till häktning och anhållande kan vara lika befogade i dag som under 1960- och 1970-talen, då riktlinjerna för kriminalvården skrevs och då häktesutredningen framlade sitt betänkande.

*De personella
tvångsmedlen i
brottmål, m. m.*

Jag tyckte att jag tidigare mycket tydligt sade att vi i reservationen icke har yrkat bifall till samtliga av häktesutredningens förslag.

Jag vill också peka på att det sedan 1976, då vi har haft en lång rad borgerliga regeringar och olika justitieministrar, ändå har utfärdats mycket vittgående direktiv för både fängelsestraffkommittén och frivårdskommittén. Dessa direktiv har givit utredarna exakt samma uppdrag som häktesutredningen fick på sin tid, nämligen att utreda hur vi i största möjliga utsträckning skall kunna undvika anstaltsvistelse och vilka alternativ inom bl. a. frivården som kan ersätta sådan vistelse.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Anf. 44 BERTIL LIDGARD (m):

Herr talman! Lisa Mattson uttrycker sig som om propositionen egentligen inte innehöll någonting. För att visa det huvudsakliga innehållet i propositionen, vill jag göra ett kort citat av ingressen till denna.

Det föreslås sålunda att "reseförbud får användas som alternativ till häktning och anhållande inte bara vid flyktfara utan även vid fara för undanröjande av bevisning och risk för fortsatt brottslig verksamhet. Det föreslås vidare att skyldighet att anmäla sig hos polisen införs som ett självständigt tvångsmedel vid sidan om reseförbud samt att möjligheten att ersätta häktning med övervakning vidgas."

Allt detta är nyheter.

Anf. 45 LISA MATTSON (s):

Herr talman! Vi anser att förslaget beträffande övervakningsskyldigheten är ytterst olyckligt. Den åligger icke polisen. Det åligger kriminalvården att svara för tillsynen och ge de misstänkta det kurativa stöd och den sociala hjälp som de behöver.

De förslag som har lagts fram i propositionen bildar inte något som helst mönster, och de framläggs utan någon principiell diskussion. De visar inte hur man på bred front skall kunna angripa frågan. Propositionen stöds icke av någon remissopinion, och därför har vi valt att yrka avslag på hela propositionen.

Anf. 46 BERTIL LIDGARD (m):

Herr talman! Jag tycker inte att kriminalvården skall ta hand om personer som inte är dömda.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1 (lagförslagen)

Utskottets hemställan bifölls med 157 röster mot 156 för reservationen av Lisa Mattson m. fl

Mom. 2 och 3

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 4 (domstolsprövning av beslut angående häktade)

Utskottets hemställan bifölls med 296 röster mot 17 för motion 66 av Marie-Ann Johansson m. fl. i motsvarande del.

Nr 41

Onsdagen den
2 december 1981

---

*Besparingar inom
frivården*

12 § Besparingar inom frivården

Föredrogs justitieutskottets betänkande 1981/82:14 om besparingar inom frivården.

Anf. 47 GÖTE JONSSON (m):

Herr talman! I samband med behovet av besparingar i statsbudgeten har det framstått som ganska svårt att hitta några mera omfattande besparingsmöjligheter inom justitieutskottets verksamhetsområde.

Upprätthållandet av allmän ordning och säkerhet, liksom brottsbekämpningen och kriminalvården, är alltid angelägna uppgifter för samhället. Vi har också i stor enighet dragit upp målsättningar, som innebär att vissa svårare brott särskilt måste bekämpas. Detta gäller t. ex. narkotikabrottsligheten. Vidare är belastningen f. n. stor vid våra kriminalvårdsanstalter. Allt detta kräver resurser.

Denna situation får dock inte innebära att man underlåter att noggrant undersöka möjligheter till besparingar även inom detta område, under förutsättning att åtgärderna inte negativt påverkar rättssäkerheten eller rubbar övergripande målsättningar, t. ex. när det gäller kriminalvården.

I en moderatmotion, 1981/82:15, som väckts med anledning av propositionen om vissa ekonomisk-politiska åtgärder, hemställs att anslaget till frivården minskas med 11 milj. kr. Till utskottets betänkande är fogad en reservation som innehållsmässigt överensstämmer med motionen, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Besparingsförslaget går i korthet ut på att övervakningstiderna för dem som dömts till skyddstillsyn förkortas från nuvarande två år till ett år. Som framgår av betänkandet påbörjades övervakning för ca 10 000 personer under 1980, och av dessa var ca 6 300 dömda till skyddstillsyn. Största delen av övervakningsfallen var således dömda till skyddstillsyn.

Motionärer och reseranter menar att en begränsning av övervakningstiden i dessa fall inte skulle behöva verka menligt på målsättningen i vad gäller övervakningen. Man skulle få möjlighet att under den kortare tiden mera nära följa sin klient. Erfarenhetsmässigt framstår det också som klart att den första tiden av övervakningsperioden är den viktigaste. Genom den föreslagna åtgärden skulle man kunna spara ca 5 milj. kr. Ytterligare ca 6 miljoner kan sparas genom införande av anställningsstopp inom frivården. Detta är motiverat av de utredningar som pågår beträffande frivården och av de förändringar som kan följa med anledning därav.

Herr talman! Jag ber med detta att än en gång få yrka bifall till reservationen.

Onsdagen den
2 december 1981

*Ändring i vapen-
lagen*

Anf. 48 LISA MATTSON (s):

Herr talman! Jag har ingen avsikt att ta upp en debatt om reservationen. Det är ju så – och det vet Göte Jonsson lika väl som jag – att vi inte brukar debattera förslag som inte är genomarbetade av remissinstanser och på annat sätt. Nu förhåller det sig så, att frivårdskommittén i förra veckan lade fram sitt betänkande och att fängelsestraffkommittén mycket snart kommer att avge ett delbetänkande. I bägge dessa arbeten tas de frågor upp till behandling som berörs i motionen och i reservationen. Efter remissbehandling och behandling i justitiedepartementet kan vi återkomma.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till hemställan i justitieutskottets betänkande nr 14.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölls med 245 röster mot 66 för reservationen av Bertil Lidgard m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

13 § Ändring i vapenlagen

Föredrogs justitieutskottets betänkande 1981/82:15 om ändring i vapenlagen (prop. 1981/82:1).

Anf. 49 JOHN ANDERSSON (vpk):

Herr talman! Det är många människor i vårt land som ägnar sig åt jakt – som satsar tid och pengar och anser att jakten är en del av deras sätt att leva. Det är väl också detta som gör att jägare blir så upprörda och har svårt att förstå logiken i en del av de bestämmelser som omgärdar jakten. Utövningen är omgärdad med lagar och förordningar som nutidens jägare lojalt följer – ingen hävdar något annat. Men det finns tillfällen då jägaren ställer frågan om han eller hon betraktas som halvt kriminell och varför förtroendet när det gäller att inneha vapen finns i det ena fallet men ej i det andra.

Det har bråkats en hel del om hur många vapen en jägare bör få inneha. Nu har den s. k. vapengarderoben kommit, men problemen tycks ändå inte vara ur världen, av kritiken att döma.

En annan fråga, där man möter stark kritik hos jägarna, gäller åläggandet att plugga vapen, dvs. att göra ett vapen obrukbart. Intresset för jakt ärvs ofta från far till son och numera allt oftare även från far till dotter, eftersom allt flera kvinnor börjar utöva jakt. Vad är då naturligare än att även vapen genom arv följer samma väg? Men då uppstår en situation som arvtagaren inte kan finna någon rimlig förklaring till.

Han eller hon har kanske redan förut tillstånd att inneha ett eller flera vapen, men nu måste det ärvda vapnet göras obrukbart för att tillstånd skall beviljas. Det behöver inte nödvändigtvis vara fråga om ett dyrt vapen för att

det ändå skall representera ett stort värde för familjemedlemmen. Och vilken jägare kan vara tillfredsställd med ett förstört vapen i sitt vapenstall? Men om jägaren har bedömts lämplig att inneha vapen och – låt oss anta det – förfogar över tre vapen, så finner han att det fjärde vapnet måste förstöras för att tillstånd skall beviljas. Det är väl inte underligt att jägaren funderar både en och två gånger över logiken i det hela?

Detta problem gäller inte enbart för samlare, utan även den aktive jägaren åläggs dessa villkor, t. ex. vid ett arv.

Som jag även påpekat i motionen är tillämpningen olika i polisdistrikten.

I betänkandet slår utskottet fast att det måste vara ett angeläget samhällsintresse att skjutvapen inte kan komma till användning i brottsliga sammanhang. Detta kan jag självfallet instämma i. Men att ett eller två gevär till hos en jägare skulle innebära större risker, det ställer jag mig tvivlande till, eftersom det i dag ställs hårda krav på en säker förvaring.

I 9 § i förslaget heter det: "Tillstånd att inneha pistol eller annat enhandsvapen eller kulsprutepistol eller annat helautomatiskt vapen får meddelas endast om det finns synnerliga skäl." Detta har jag inte något att erinra emot. När motionen skrevs utgick jag ifrån det faktum att tillstånd för dylika vapen var ytterst sällsynt. Vad jag åsyftade var de jaktgevär som man ålagts att förstöra, enligt min mening helt i onödan.

Utskottet säger också:

"Föreskrifterna går i princip ut på att i den mån ett vapen är brukbart för skottlossning och ammunition finns i marknaden villkor bör uppställas att det skall göras varaktigt obrukbart." Det är mot denna princip jag vänder mig. Därför föreslog jag att riksdagen bör uttala sig för att pluggning av vapen bör vara ett undantag grundat på särskilda skäl, i stället för att utgöra en regel, eller med utskottets ord: vara en princip. Det är alltså inte fråga om att ändra lagtexten i 10 § eller att ändra några regler i nämnda paragraf, eftersom nämnda paragraf endast nämner att tillståndet får förenas med villkor att vapnet görs varaktigt obrukbart. Motionens hemställan är att riksdagen bör göra ett uttalande för beaktande i översynsarbetet av vapenkungörelsen och rikspolisstyrelsens föreskrifter.

Nu skall en översyn göras. Då noterar jag att utskottet understryker att möjligheten till en betryggande förvaring av ett vapen inte sällan kan göra det onödigt med en föreskrift om obrukbarhet. Detta tolkar jag som att utskottet menar att tillstånd kan meddelas i de flesta fall utan att detta förenas med villkor om att göra vapnet obrukbart. Detta ser jag som något mer än en halv seger för min motion, och jag utgår ifrån att det uttalandet från utskottet beaktas i översynen och sedermera i tillämpningen av 10 §.

Herr talman! För att understryka det riktiga i mitt motionsförslag vill jag härmed yrka bifall till motion 20.

Anf. 50 HANS WACHTMEISTER (m):

Herr talman! Frågan gäller dels ändringar i vapenlagen föranledda av den europeiska vapenkonventionen, dels ändringar på grund av våra egna interna förhållanden.

Om de första har jag inget särskilt att anföra utan yrkar bifall till utskottets förslag, att riksdagen måtte godkänna konventionen. Låt mig bara i förhoppning om att byråkratin inte alltför mycket må breda ut sig i den kommande vapenkungörelsen erinra om vad preamblen till Europakonventionen säger, nämligen att åtgärder skall undvikas som ger upphov till gränskontroller, omöjliga att tillämpa och stridande mot moderna strävanden för varors och personers fria rörlighet. Det är uttytt: Kontrollsystemet bör inte i onödig grad trassla till medförandet av egna vapen för jakt eller tävling. Vapenkungörelsen bör därför utformas så att den inte hindrar vederbörande tjänstemän att tillämpa kungörelsen med sunt förnuft; utskottet är f. ö. också självt inne på den saken.

Vad beträffar Stina Eliassons motion är utskottets ståndpunktstagande att hälsa med den största tillfredsställelse. Det har alltid varit svårt att förstå varför den som fått tillstånd att skaffa en 5,6 mm studsare inte skall få ammunition därtill – för på många håll har polismyndigheterna tolkat tillståndsplikten i vad avser patroner så restriktivt att den i realiteten inneburit förbud.

Man brukar tala om vapengarderoben, behovet av skjutvapen för genomsnittsjägaren, och visst är det bra för den tillståndsgivande myndigheten att få normer att gå efter, men jag har litet svårt att fatta logiken i att göra garderoben till ett slags spärr. Har en person ansetts tillförlitlig nog att ha ett kulvapen, blir han väl inte plötsligt suspekt om han vill ha flera. Man får givetvis förutsätta att vapnen förvaras på föreskrivet sätt, men sker det anser jag det vara vederbörandes ensak hur mycket han vill lägga ned på vapnen. Även här bör en kommande vapenkungörelse kunna utformas på ett sätt som tillgodoser såväl jägarnas och skyttarnas som polismyndigheternas intressen. Jag skall därför inte komma med något yrkande.

Jag anser det emellertid befogat att helt instämma i John Anderssons motion, och jag yrkar därför bifall till den. Jag förstår över huvud taget inte meningen med att som villkor för tillstånd att inneha ett samlarvapen sätta att detta skall göras varaktigt obrukbart. Vad skall det i sådant fall tjäna till med något tillstånd alls? Då är det ju inte längre något vapen utan en hög metallskrot, praktiskt taget helt utan samlarvärde. Än så länge har vi mig veterligt inte krav på polistillstånd för att förvara skrot i vår bostad.

Det var den så att säga språkliga sidan av saken. Och så till den museala sidan. Därifrån sett är igensvetsning eller pluggning av vapen något så härresande att jag av hänsyn till den goda tonen här i kammaren måste avstå från att kalla den vid rätt namn. Det är en stympning, jämförbar med låt oss säga bortskärning av signaturen på en dyrbar tavla – man ser ju huvudsaken i alla fall. Och jag tycker verkligen att utskottet hade kunnat kosta på sig ett tillstyrkande av John Anderssons motion. Det skall dock villigt erkännas att

utskottets skrivning är ganska positiv, men med tanke på hur vapenkungörelsen i en del fall hittills tillämpats, hade det varit önskvärt med något kraftfullare ordalag, t. ex. krav på utlåtande från expertis innan den definitiva förstöringen går över något vapen.

Till sist: frågan har också en ekonomisk sida. När vapen skall inlösas av staten gäller enligt nuvarande 36 § vapenlagen att regeringen får fastställa normer för beräkning av ersättning. Varför bara får? Varför inte skall? Jag har roat mig med att ringa runt till några polismyndigheter på olika håll i landet för att få veta hur de tillämpar de här sakerna, men jag har inte lyckats få tag i några centralt utfärdade normer. På de flesta håll hade man regler som tillfredsställde de högst ställda anspråk – det måste klart sägas ifrån – men överallt hade inte dessa anspråk trängt igenom. I ett extremt fall var skillnaden mellan erbjudet inlösningspris och av samlare uppskattat värde mer än 4 000 kr. Sådant är inte bra för rättssäkerheten. Om normer fastställts, då gäller det alltså att se till att de också tränger igenom. Har normer inte fastställts, skall de snarast komma till.

Anf. 51 BERTIL LIDGARD (m):

Herr talman! Jag kan väl erkänna att vi i justitieutskottet inte precis är några experter på skjutvapen och sådana ting. Likväl ägnade vi ett mycket omfattande arbete åt att komma till rätta med de problem som var antydda i motionerna, och vi tog in upplysningar och kunskaper från olika håll. Det resulterade i, som Hans Wachtmeister konstaterade, att en av motionerna blev tillgodosedd i detta sammanhang. Det resulterade också i att John Anderssons motion enligt min uppfattning blev mycket positivt behandlad.

Utskottet har ju i detta sammanhang två motstående intressen att ta hänsyn till. Det är ostridigt att skjutvapen och framför allt stulna sådana används i brottsliga sammanhang. Det är på den punkten som utskottet har att tillgodose ett allmänt intresse genom att skapa en viss restriktivitet kring innehavet av skjutvapen. Å andra sidan har vi haft full förståelse för de museala synpunkterna och för samlarintressen när det gäller vapen. Vi har tagit del av de centrala anvisningar som finns. Jag skall inte fördölja att vi tyckte att de var litet luddigt skrivna. Det framgår väl också rätt väl av vårt betänkande att vi tycker att de skall skrivas om och göras klarare, varvid hänsyn bl. a. bör tas till den mening som John Andersson citerade ur utskottets betänkande och som vi uppfattat som uttryck för en positiv inställning till motionen.

Jag skall kanske också säga att jag är litet konfunderad över beskrivningen av vapengarderoben. Jag tyckte att det framgick av Hans Wachtmeisters anförande att garderoben skulle vara så trång att det i den finns plats för bara ett skjutvapen. Det är inte i enlighet med vår uppfattning. Vi menar att gränsen ligger ungefär vid fem à sju vapen. Men vi är också medvetna om att olika polisdistrikt har hanterat den här frågan på mycket skiftande sätt, och det är därför som vi talar om vikten av enhetlig tillämpning. Jag har den

*Ändring i vapen-
lagen*

förhoppningen att det skall komma ut någonting av utskottets betänkande som kan tillfredsställa herrar Andersson och Wachtmeister.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Anf. 52 JOHN ANDERSSON (vpk):

Herr talman! Jag har full förståelse för att polismyndigheterna vill förhindra att vapen stjäls, men jag kan inte förstå att situationen för den som har två, tre eller fyra gevär i sitt vapenställ, och som är ålagd att förvara dem på ett bra sätt, skulle förändras, om det kommer dit ytterligare ett vapen.

Jag är inte ute efter att förändra skrivningen av de berörda paragraferna. Det är tillämpningen i de olika polisdistrikten som slår så väldigt olika. Man rider tydligen på att föreskrifterna i princip går ut på att ett tillstånd skall förenas med villkoret att vapnet skall göras obrukbart. Jag vet många fall där vapen har ärvts och där den som ärvt vapnet har ålagts att göra vapnet obrukbart, helt i onödan. Han är aktiv jägare och har redan förut gevär, men man har ansett att han inte har behov av ytterligare ett jaktgevär, och då har han ålagts att förstöra vapnet. Jag kan inte förstå logiken i det.

Vad jag ville med min motion var att få till stånd ett kraftfullt uttalande från riksdagen om att det i direktiven för översynen av föreskrifternas tillämpning även skall tas in, att det måste anföras skäl i de fall då beslut skall fattas om att innehavaren av ett vapen skall åläggas att göra detta obrukbart, dvs. att sådana beslut inte skall fattas utan prövning.

Jag pekade i mitt huvudanförande på att utskottet understryker att möjligheten till en betryggande förvaring av ett vapen inte sällan kan göra det onödigt med en föreskrift om obrukbarhet. Det hade kanske varit lämpligare att man i betänkandet hade vänt på orden och understrukit att det, då en betryggande förvaring är ordnad, i de allra flesta fall är onödigt med en föreskrift om obrukbarhet.

Anf. 53 BERTIL LIDGARD (m):

Herr talman! Beträffande den lagtekniska aspekten sade John Andersson att han inte ville ha någon ändring i paragrafen i fråga men ville ha ett kraftfullt uttalande. Låt mig då påpeka att vi här i riksdagen inte brukar lagstifta genom angivande av motiv. Kom tillbaka med en motion, John Andersson, med förslag till ändring av lagtexten, så får vi se vad vi kan göra åt saken! Jag lovar dock ingenting.

Jag har i någon jakttidning läst om en vapenägares vedermödor – jag skulle vilja säga detta till de intresserade vapeninnehavarna – och hans bekymmer att från sin polismyndighet få det tillstånd han velat ha. De erfarenheterna har påverkat skrivningen i betänkandet. Jag skall inte döma i det enskilda fallet – jag har inte alla uppgifter om det – men om det varit så som vederbörande beskriver skall det kunna rättas till med de anvisningar som vi talar om i vårt betänkande.

Anf. 54 JOHN ANDERSSON (vpk):

Herr talman! Då jag skrev motionen utgick jag ifrån att regeringen kommer att ge rikspolisstyrelsen i uppdrag att skriva tillämpningsföreskrifterna. Min mening var då att riksdagen skulle ge regeringen till känna att riksdagen anser att man skall ta hänsyn till de anförda synpunkterna i den tillämpningen. Men jag kan naturligtvis följa uppmaningen att skriva en motion för att förbättra lagparagrafen från jägarnas synpunkt.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1-3

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 4

Utskottets hemställan, som ställdes mot motion 20 av John Andersson, bifölls med acklamation.

14 § Viss översyn av hyreslagstiftningen

Föredrogs lagutskottets betänkande 1981/82:8 om viss översyn av hyreslagstiftningen.

Anf. 55 MARGARETA PALMQVIST (s):

Herr talman! Gällande hyreslagstiftning utgår från att ett hyresavtal skall kunna upprättas mellan *en* hyresgäst och en hyresvärd på ett sätt som ger tillfredsställande trygghet för båda parter.

Däremot är inte lagen anpassad till kollektivt boende. Både hyresgäster och hyresvärd kan ha anledning att vara tveksamma till om ingångna avtal, som anpassats till kollektivets behov, har stöd i hyreslagen.

Moderaterna har under remissbehandlingen av vår motion redovisat vad de tycker: att det egentligen är en oviktig fråga – det finns ingen anledning att pröva en ändring av lagstiftningen som skulle kunna ge bättre skydd för hyresgäster i kollektiv.

Men utskottsmajoriteten håller med oss motionärer och säger att "nuvarande osäkerhet om rättsförhållandena vid olika typer av kollektivt boende motiverar att man överväger hur en anpassning av hyreslagstiftningen till ett sådant boende skall kunna ske". Men sedan förutsätter utskottet att utredningen om en vidgad kooperativ förvaltning av hyreshus skall få med de här önskemålen i sina direktiv, och så avstyrks motionen.

Jag tolkar det så, att utskottsmajoriteten inte riktigt vet vad den egentligen vill och därför överlåter till regeringen att ta ansvar för om frågorna skall med.

Socialdemokraterna har i sin reservation vågat säga sin mening till regeringen, därför att de har insett att hyreslagen i berört avseende kan vara

Nr 41

Onsdagen den
2 december 1981

---

*Viss översyn av
hyreslagstiftningen*

till förfång för människor som behöver slippa onödiga svårigheter.

Jag tror att det finns många människor som av olika skäl vill och behöver bo i någon form av kollektiv.

Vi har under senare år börjat tala om att det faktiskt finns människor på våra psykiatriska sjukhus som skulle kunna bo i egna bostäder. Men många torde ha svårt att klara ett traditionellt boende. Om man kan få bo i ett kollektiv kan det underlätta en mödosam väg tillbaka till samhället.

Många ensamma föräldrar med ansvar för hem, barn och jobb ser bra kollektiv som ett sätt att både förenkla och berika boendet.

Andelen en- och tvåpersonershushåll utgjorde 65 % av alla hushåll 1975. Enpersonshushållen har ökat från 20 % 1960 till 30 % 1975. 8 % av samtliga hushåll bestod 1975 av en vuxen med ett barn. Bara under 1981 har ungefär 25 000 ungdomar under 25 år anmält sig vid Storstockholms bostadsförmedling som sökande till bostad.

Bara de grupper som jag här har nämnt torde behöva många möjligheter att välja alternativa boendeformer. Ätminstone de hinder för alternativa boendeformer som finns i hyreslagstiftningen borde bli undanröjda. För sedan finns det säkert problem av annan art som hänger samman med kollektivt boende, inte minst problem avseende förvaltning av gemensamhetsutrymmen samt organisatoriska, administrativa och personella problem.

Därför tycker jag att utskottsmajoriteten visar en onödig tveksamhet. Regeringen kan få ett rakt besked nu om att riksdagen anser att hyreslagstiftningen behöver ändras så att den kan stimulera möjligheterna till kollektivt boende – precis som det sägs i den socialdemokratiska reservationen.

Jag yrkar bifall till reservationen.

Anf. 56 TORE CLAESON (vpk):

Herr talman! Vi har från vänsterpartiet kommunisternas sida flera gånger i olika sammanhang tagit upp frågan om att underlätta och stimulera en utveckling av flerfamiljshusen som en kollektiv boendeform. Vi har då bl. a. påtalat nuvarande förhållanden i fråga om hyresgästernas dåliga besittningsskydd samt bristen på inflytande över gemensamma lokaler och andra gemensamma delar av bostadsmiljön. Erfarenheterna från de kollektivhus som har funnits och alltjämt finns visar att det behövs ändringar i hyreslagstiftningen i syfte att stärka hyresgästkollektivets ställning.

Då vi tidigare har tagit upp denna fråga har det hänvisats till bl. a. att hyresrättsutredningen behandlar olika lagstiftningsproblem på bostadsområdet. Och nu har vi nyligen från utredningen fått ett betänkande, där bl. a. de problem som tas upp i utskottsbetänkandet behandlas och där hyresrättsutredningen framlägger vissa förslag.

Problemet med hyresgästernas svaga rättsställning då det gäller lokaler och andra gemensamma delar av bostadsmiljön finns emellertid också i

vanliga flerfamiljshus med gemensamma lokaler och andra gemensamma anordningar. Det kan gälla lekplatser, förmåner som tvättstuga, hobbyrum, olika förvaringsutrymmen på vindar och i källare. I många fall har fastighetsägaren ensidigt undantagit en del av dessa förmåner eller avsevärt försämrat dem – inskränkt utrymmen och annat – utan att hyresgästerna med stöd av gällande lagstiftning har kunnat förhindra det.

Då sådana missförhållanden troligen kommer att finnas kvar, även om hyresrättsutredningens förslag skulle bifallas, borde riksdagen enligt vår mening hemställa till regeringen att lägga fram förslag till sådana ändringar i lagstiftningen som erfordras för att hyresgästernas besittningsskydd och inflytande över gemensamma lokaler och boendemiljön förstärks. Det är orsaken till att jag – trots de positiva skrivningar och trots de tolkningar som lagutskottet har gjort av hyresrättsutredningens förslag – vidhåller vpk-motionens yrkande om att riksdagen skall hemställa hos regeringen att den skall lägga fram förslag till ändringar i det här avseendet.

Nu sägs det i ett av de förslag som hyresrättsutredningen lägger fram att man skall kunna ta upp sådana här problem till förhandling och att fastighetsägaren inte utan vidare skall ha rätt att upphäva förmåner av det slag jag har talat om. Det sägs också i sammanhanget att hyresvärden skall under vissa betingelser bli skyldig att påkalla förhandlingar om han vill upphäva eller förändra rätten till gemensamma utrymmen som hör till en bostadslägenhet, dvs. primär förhandlingsskyldighet skall gälla även beträffande sådana frågor enligt hyresrättsutredningens betänkande och förslag.

En viss – för att inte säga betydande – osäkerhet kvarstår ändå om hyresrättsutredningens förslag. Det framgår egentligen av vad som också sägs i utskottsbetänkandet, när man talar om att den här frågan har samband med den utredning om vidgad kooperativ förvaltning av hyreshus som begärts av riksdagen.

Hyresrättsutredningen anser att det kan vara rimligt att frågan om rätten till gemensamma utrymmen tas upp i hela sin vidd inom ramen för den av riksdagen begärda utredningen. Det hade väl hyresrättsföreningen inte anfört, om man hade ansett att de förslag som man nu lägger fram skulle vara heltäckande eller till fylllest. Tvärtom säger hyresrättsutredningen nu att den här frågan måste tas upp i hela sin vidd i den utredning som riksdagen begärde i våras men som ännu inte har tillsatts av regeringen.

I sammanhanget skulle jag gärna vilja understryka att en förutsättning för att rätten till de olika gemensamhetsanordningar som finns inte inskränks – både när det gäller hus med kollektivboende och då det gäller vanliga hyreshus – är ju att hyresgästernas inflytande och besittningsrätt över gemensamhetsanordningarna stärks och att det görs på ett sådant sätt att det inte behöver bli föremål för någon diskussion utan klart läggs fast i hyreslagstiftningen.

Det är uppenbart att det annars blir väldigt svårt att klara problemen förhandlingsvägen. Det behövs i vart fall förändring av hyreslagen för att ge hyresgästerna bättre rättigheter och skydd mot olika slag av inskränkningar, som jag har givit exempel på.

Onsdagen den
2 december 1981

*Viss översyn av
hyreslagstiftningen*

Slutligen, herr talman, vill jag uppmärksamma att det trots allt är fråga om förslag från hyresrättsutredningen. Vi vet inte huruvida dessa förslag verkligen kommer att bli föremål för någon proposition och leda till förändringar i hyreslagstiftningen. Här talar man hela tiden med utgångspunkt i att hyresrättsutredningens förslag genomförs. Jag vill i det här sammanhanget uttrycka en viss tveksamhet i fråga om det, och det är – som jag inledningsvis sade – orsaken till att jag nu yrkar bifall till vpk-motionen 1980/81:895. Vidare yrkar jag bifall till reservationen, som handlar om kollektivt boende.

Anf. 57 MARGOT HÅKANSSON (fp):

Herr talman! I detta betänkande från lagutskottet behandlas två motioner, 1980/81:895 och 1980/81:902. I de båda motionerna tas upp frågor om besittningsskydd för gemensamhetslokaler och om ändring av hyreslagstiftningen för att göra den mer anpassad till olika former av kollektivt boende.

Lagutskottet behandlade vid 1977/78 års riksmöte ett liknande motionsyrkande som i motion 895. Då ansåg utskottet att det var lämpligt att hyresrättsutredningen prövade dessa frågor. Hyresrättsutredningen har i dagarna avlämnat sitt slutbetänkande.

I betänkandet föreslås ett tillägg till hyreslagen av innebörd, att rätten till sådana gemensamma utrymmen som hör till lägenhet inte får upphävas eller ändras i annan ordning än den som gäller för ändring av hyresvillkor. För att bestämmelsen skall bli tillämplig får det anses tillräckligt att rätten till utrymmena kan intolkas i hyresavtalet.

Hyresrättsutredningen föreslår också att villkorstvist som avser dessa gemensamma utrymmen skall kunna avgöras genom en skälighetsprövning. Gällande rätt ger i dagsläget hyresvärden företräde. Denna företrädesrätt bör enligt utredningen försvinna. I hyresförhandlingslagen föreslås dessutom en ändring av innebörd, att primär förhandlingsskyldighet skall gälla beträffande dessa frågor.

Genomförs utredningens förslag, kommer yrkandet i motion 1980/81:895 att bli tillgodosett i allt väsentligt.

Till Tore Claeson skulle jag vilja säga att i avvaktan på remissbehandlingen av betänkandet och regeringens överväganden anser vi i utskottet att motion 895 bör avslås. Det är ju den normala gången att man inväntar både remissbehandling och övervägande från regeringen när en utredning är framlagd.

I motion 1980/81:902 vill motionärerna ha ändringar i hyreslagstiftningen m. m. som gör den mer anpassad till olika former av kollektivt boende. Vissa av de förslag som läggs fram av hyresrättsutredningen kan dock väntas medföra ett ökat boendeinflytande för hyresgäster i allmänhet, och detta gäller naturligtvis också de kollektivt boende.

I betänkandet diskuterar utredningen också om i hyreslagen bör tas in bestämmelser som ger hyresgästerna rätt att gemensamt förvalta vissa utrymmen, såsom restauranger och klubbutrymmen.

Denna fråga har enligt hyresrättsutredningen bl. a. samband med den utredning om vidgad kooperativ förvaltning av hyreshus som riksdagen begärde hösten 1980 på förslag i lagsutskottets betänkande 1980/81:8. Hyresrättsutredningen anser det rimligt att frågan om rätten till gemensamma utrymmen tas upp i hela sin vidd inom ramen för en sådan utredning.

Mellan den socialdemokratiska reservationen och lagutskottsmajoritetens skrivning är det egentligen inte så stor skillnad.

Det innebär enbart att vi inom majoriteten anser att regeringen kommer att ta upp saken utan ett nytt tillkännagivande, och det anser inte de socialdemokratiska reservanterna. Annars är andemeningen densamma.

Enligt lagutskottets mening är det lämpligt att den av riksdagen 1980 begärda utredningen prövar frågorna om rätten till gemensamma lokaler i hela dess vidd. Även andra frågor om kollektivt boende, som här har belysts av motionärerna, bör kunna tas upp av denna utredning, och lagutskottet förutsätter därför att utredningen snarast kommer att tillsättas och att vad utskottet sagt kommer att beaktas i direktiven.

Herr talman! Av de anförda skälen finner utskottet det inte erforderligt med något initiativ från riksdagens sida, och jag yrkar bifall till utskottets hemställan och avslag på motionerna 1980/81:895 och 1980/81:902.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1 (hyresgästernas besittningsskydd)

Utskottets hemställan bifölls med 296 röster mot 17 för motion 1980/81:895 av Tore Claesson och Inga Lantz.

Mom. 2 (kollektivt boende)

Utskottets hemställan bifölls med 157 röster mot 156 för reservationen av Lennart Andersson m. fl.

15 § Finansiering av den obligatoriska trafikförsäkringen med drivmedelsskatterna

Föredrogs lagutskottets betänkande 1981/82:12 om finansiering av den obligatoriska trafikförsäkringen med drivmedelsskatterna.

Anf. 58 STURE ERICSON (s):

Herr talman! Den fråga vi har tagit upp i motion 685 har getts en grundlig behandling av lagutskottet – och det tackar vi för. Trots att den leder fram till ett avstyrkande av vårt yrkande, finns det en del positivt att ta fasta på i betänkandet.

Det framgår av texten att försäkringsbolagen inte har några allvarliga invändningar mot att man i samband med en skattereform slopar systemet med avställning av fordon. Enligt utskottet framhåller Trafikförsäkringsföreningen att "en del av premieberäkningen och systemet med trafikförsäk-

*Omsorger om vissa
psykiskt utvecklingsstörda*

ringsavgifter i dag visserligen bygger på myndigheternas medverkan men att avställningsinstitutet inte är någon absolut förutsättning för försäkringsbranschens hantering av motorfordonsförsäkringen. Slopas systemet finns det sannolikt vissa möjligheter att ändå bibehålla ett kontrollsystem.”

Jag vill till protokollet också läsa in vad länsstyrelsen i Örebro län i början av detta år skrev i sitt yttrande över vägtrafikskatteutredningens betänkande (Ds B 1980:13):

”Genom att lägga både fordonsskatt och kilometerskatt samt trafikförsäkring `vid pumpen` skulle många och krångliga rutiner kunna rationaliseras bort från bilregistren, centrala bilregistret, kronofogdemyndigheterna, tullen, kilometerskattenämnden, posten och polisen och staten få in alla sina skatter och avgifter på ett mindre kostsamt sätt. Härigenom skulle också bilparken på sikt kunna komma att saneras och marknaden styras in mot mindre och mera energisnåla fordon.”

Slutligen vill jag citera vad Motormännens riksförbund skrev i ett brev till riksdagens lagutskott den 10 april i år:

”Motormännens Riksförbund – M – som beretts tillfälle avge yttrande över motion 1980/81:685 av Sture Ericson m. fl. om finansiering av den obligatoriska trafikförsäkringen med drivmedelskatten får efter föredragning inför förbundsstyrelsen anföra följande:

M har tidigare i remissyttrande över `DsB 180:13 översyn av vägtrafikbeskattningen, del 2` anfört `Motormännens Riksförbund instämmer i utredningens förslag om att trafikförsäkringssystemet ses över så att ytterligare förenklingar kan göras. Översynen bör enligt förbundets mening inriktas på att även försäkringsavgiften kan bakas in i bränslepriset`.

Förbundet anser därför att motionärernas förslag till tilläggsdirektiv innebär en logisk och angelägen påbyggnad av vägtrafikskatteutredningens uppdrag.”

Detta brev är någonting helt annat än vad som tillskrivs Motormännens riksförbund på s. 9 i betänkandet.

Herr talman! Jag har inget yrkande.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölls.

16 § **Omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda**

Föredrogs socialutskottets betänkande 1981/82:11 om upphävande av visst underställningsförfarande m. m. beträffande omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda (prop. 1981/82:6).

Anf. 59 ANNA-GRETA SKANTZ (s):

Herr talman! Till socialutskottets betänkande har jag fogat ett särskilt yttrande, och jag vill gärna motivera varför jag har gjort detta.

Handläggningen av detta är enligt min mening anmärkningsvärd. Statsrådet Karin Ahrlund och regeringen har haft sådan brådska med att lägga fram denna proposition att man inte har avvaktat remissvaren på omsorgskommitténs betänkande. Detta är märkligt.

I vissa fall tar regeringen mycket lång tid på sig. En utredning lämnar sitt betänkande, det sänds på remiss, svaren kommer in – men regeringen gör ingenting. Tyvärr har omsorgskommittén drabbats såväl av regeringens brådska som av dess motsats.

I februari 1980 föreslog omsorgskommittén inrättandet av en flerhandikappsberedning med uppgift att bistå statens organ, landstingen och kommunerna i deras uppgifter att tillgodose flerhandikappades och andra svårt handikappades behov.

Utredningens betänkande kom i februari 1980, men ännu i december 1981 har inget förslag kommit från regeringen.

Utredningens förslag berör minst 15 000 flerhandikappade, varav 500 dövblinda, för att nu nämna en grupp.

Så till dagens ärende, som regeringen har handlagt med väldig brådska.

I augusti 1977 meddelade regeringen direktiven för omsorgskommittén. Enligt dessa skulle kommittén göra en samlad bedömning av hela området för omsorgerna om psykiskt utvecklingsstörda. Kommitténs betänkande *Omsorger om vissa handikappade* lämnades den 3 juni 1981 och omfattar 650 sidor.

I en kort skrivelse – några maskinskrivna sidor – upptog stat-kommun-gruppen utan utredning i ärendet de ändringar i omsorgslagen som regeringen har fört vidare till riksdagen i den nu aktuella propositionen.

Regeringen beslöt om denna proposition den 25 juni 1981, dvs. tre veckor efter det att omsorgskommitténs betänkande hade lämnats till regeringskansliet.

Betänkandet är f. n. på remiss hos 82 remissinstanser. Remisstiden går ut den 1 mars 1982. Stat-kommun-gruppens skrivelse har varit på remiss hos fyra remissinstanser, nämligen socialstyrelsen, skolöverstyrelsen, Riksförbundet för utvecklingsstörda barn, ungdomar och vuxna, FUB och omsorgskommittén. Kommittén konstaterade i sitt remissvar att gruppens förslag överensstämde med kommitténs eget och tillstyrkte det. Kommittén yttrade sig i verkligheten över sitt eget betänkande. De tre verkliga remissinstanserna, dvs. de båda ämbetsverken och FUB, uttalade bestämda invändningar mot att stat-kommun-gruppens skrivelse skulle bedömas för sig, isolerad från det samlade sammanhanget enligt omsorgskommitténs uppdrag.

Dessa remissinstanser avstyrkte således tanken på separat bedömning av frågan om minskat statligt inflytande över omsorgerna om psykiskt utvecklingsstörda enligt stat-kommun-gruppens och regeringens förslag.

Genom regeringens handläggning av detta ärende – emot en enig remissopinion – har 79 remissinstanser undandragits möjligheten att yttra sig över dessa förslag liksom över den totalsyn på omsorgerna som presenterats i

omsorgskommitténs betänkande. Denna handläggning anser jag mycket anmärkningsvärd.

Jag vill till sist uttrycka den förhoppningen, att regeringen inte rycker ut och isolerat behandlar fler frågor från omsorgskommitténs betänkande. Enligt direktiven från 1977 skulle utredningen göra en samlad bedömning av hela området för omsorgerna om psykiskt utvecklingsstörda. Utredningen har fullgjort sitt uppdrag. Vi är många som nu förväntar oss att regeringen mycket snart – efter remisstidens utgång – kommer med ett samlat förslag när det gäller omsorgerna om psykiskt utvecklingsstörda.

I detta anförande instämde Lars Henrikson, Maj-Lis Landberg, Gudrun Sundström, Ove Karlsson, Yngve Nyquist och Ing-Marie Hansson (alla s).

Anf. 60 EIVOR MARKLUND (vpk):

Herr talman! De psykiskt utvecklingsstörda utgör den mest eftersatta gruppen i samhället. Alla förändringar för deras del måste därför syfta till att bli förbättringar. Vpk anser inte att förslagen i proposition 1981/82:6 leder till det bättre, och vi har därför i vår motion yrkat att riksdagen skall avslå propositionen.

Vi beklagar att socialutskottet i sin behandling inte funnit anledning att mer än vad som skett ta hänsyn till den kritik som har riktats mot förslaget. Man säger sig inte finna att förslaget ger fog för de farhågor som kommit till uttryck i den engagerade diskussion som pågått sedan propositionens innehåll offentliggjordes. Inte heller FUB:s och HCK:s uppvaktning hos utskottet väckte uppenbarligen någon insikt om det berättigade i dessa farhågor. Socialutskottet ställer sig följaktligen bakom regeringsförslaget, som kort sammanfattat går ut på att socialstyrelsens godkännande av planerna för omsorgsverksamheten skall upphöra. Huvudmotiven för åtgärden kan sägas vara tre, nämligen att inga andra av landstingens planer eller ritningar behöver godkännas, att sådana här underställningsförfaranden är ett angrepp på den kommunala självstyrelsen och därmed på demokratin och att ett upphävande skulle minska byråkratin.

I propositionen jämförs alltså omsorgsverksamheten med folktandvård, sjukhusvård och liknande, vilkas planer inte underställs socialstyrelsen för godkännande. Men nu är det ju så att de utvecklingsstörda är samhällets mest försvarslösa grupp. De kan aldrig försvara sig själva och behöver därför en central myndighets stöd. Vi har f. ö. i vår motion gjort jämförelsen med de förslag som lagts fram på barnomsorgens område, där alla fina ord om ökad frihet och anpassbarhet efter lokala förhållanden för kommunerna står i direkt kontrast mot den ekonomiska verklighet som kommunerna lever i och som i det närmaste har inneburit att barnomsorgsutbyggnaden har stoppats. Med det nu aktuella förslaget finns en uppenbar risk att ekonomiska realiteter används som motivering för att hejda nödvändiga förbättringar för de utvecklingsstörda. Dessa kan och får inte vara beroende av enskilda

kommuners eller landstingskommuners välvilja och ekonomiska kapacitet.

Det är naturligtvis ingen tillfällighet att en sådan här proposition kommer nu i en vikande konjunktur. Det finns landsting där man redan börjat diskutera att minska institutionerna ytmässigt och kvalitetsmässigt med hänvisning till dålig ekonomi och utan hänsyn till om dessa sänkta kvalitetskrav skulle ge de berörda ett kvalitetsmässigt acceptabelt boende och inte bara inhysning.

Resonemanget om kommunalt självstyre och demokrati är i det här sammanhanget ytterst mekaniskt. Man ser i varje fall inte till demokratins innehåll för den allra svagaste länken i kedjan – de utvecklingsstörda. Men med talet om att stärka den kommunala självstyrelsen vill man väl ge en positiv klang åt någonting som av de berörda uppfattas som en möjlighet – ja, som en risk – att försämrade situationen för en redan förut illa utsatt grupp.

Talet om att åtgärden skulle minska byråkratin, slutligen, är verkligen något av att sila mygg och svälja kameler. Nog måste väl kraven på rättssäkerhet och lika service för alla väga tyngre än eventuell byråkratisk tyngd. Hittills har ju ändå det som nu anförs som byråkrati fungerat till de utvecklingsstördas totala gagn och för deras möjligheter att få acceptabla livsmiljöer.

Farhågorna för försämringar har förts fram av organisationer och enskilda som vet vad de talar om. De vet att tusentals utvecklingsstörda människor fortfarande lever i institutioner, där de måste dela rum med flera andra, där de ofta saknar daglig sysselsättning och där inte särskilt mycket görs för att åstadkomma en meningsfull fritid. De vet också att denna grupp människor inte förmår föra sin egen talan eller driva fram opinioner för sina krav. De är beroende av landstingens och kommunernas initiativ på alla områden. Och för att få fram initiativen och för att åstadkomma rejäla förbättringar behöver de utvecklingsstörda och deras organisation, FUB, socialstyrelsen.

De som inom socialstyrelsen har handlagt omsorgsfrågorna har utgjort viktiga pådrivare – dels för omsorgslagens tillkomst 1967, dels för att få landstingen att följa denna lags bestämmelser. Detta är viktigt att notera, eftersom landstingen varit huvudmän för omsorgen i många år – omkring 100 år lär det vara – och eftersom denna under hela denna tid varit en av de mest försummade vårdformerna.

Socialstyrelsens tillsynsskyldighet har ändå garanterat en jämn utbyggnad av omsorgsverksamheten över hela landet i och med att man tagit del av alla landstingens femårsplaner på det här området. Den regelbundna tillsynen har oftast hjälpt personal och föräldrar att sätta kraft bakom krav på förbättringar.

Nu framhåller socialutskottet att socialstyrelsens tillsynsansvar skall bestå och att socialstyrelsen även i fortsättningen skall ha ett stort ansvar för utvecklingen på området. Men detta kan på intet sätt uppväga effekten av att inrättningar och planer för verksamheten måste underställas en myndighet för godkännande. Man uttalar sig över huvud taget mycket uppskattande om

*Omsorger om vis-
sa psykiskt utveck-
lingsstörda*

socialstyrelsen och redovisar på s. 3 en uppfattning som åtminstone måste noteras som ett steg i rätt riktning jämfört med propositionen – den dåliga propositionen. Man understryker nämligen "betydelsen av att socialstyrelsen utnyttjar möjligheterna att utge allmänna råd om omsorgsverksamheten". Bättre än ingenting, formulerade en i frågan mycket insatt person sitt omdöme. Än bättre hade givetvis varit om utskottet uttalat sig för allmänna föreskrifter eller normer för omsorgsverksamheten.

Utskottets betänkande andas också en välmotiverad uppskattning av FUB:s arbete. Men tyvärr anser sig organisationen inte ha så stort inflytande som önskvärt vore. I en debattartikel uttrycker förbundets ordförande, Thorsten Nilsson, saken så här: "Landstingen nöjer sig oftast med att diskutera och välvilligt lyssna till oss för att i slutändan besluta som de själva finner bäst." Kunde inte socialutskottet ha tänkt sig att tillmötesgå FUB så långt att man till propositionens förslag fogat en tvingande bestämmelse om samråd med FUB? Det skulle ha varit att på ett rejält sätt visa den uppskattning som man nu formulerar så fint i ord.

I det särskilda yttrande som fogats till utskottets betänkande av Anna-Greta Skantz påtalas det märkliga i handläggningen av den aktuella frågan, och Anna-Greta Skantz har nyss ytterligare betonat sina synpunkter på behandlingen. Detta att man inte har velat invänta remissbehandlingen av omsorgskommitténs slutbetänkande har säkert bidragit till att öka oron för vad ett beslut i propositionens riktning kommer att få för följd. Jag beklagar att socialutskottet inte mer ingående har behandlat den aspekten. Och jag beklagar också att Anna-Greta Skantz inte funnit anledning att reservera sig på den här punkten. Hennes anförande nyss tyckte jag talade mycket väl för att detta skulle ha varit befogat.

Utan alltför stora förhoppningar om att riksdagen bättre än regeringen och socialutskottet skall motsvara handikapprörelsens förväntningar om gott omdöme vill jag ändå yrka bifall till vpk-motionen 1981/82:24.

Anf. 61 GÖRAN KARLSSON (s):

Herr talman! Regeringens proposition om upphävande av underställningsförfarandet beträffande omsorger om vissa utvecklingsstörda har vällat oro bland föräldrarna till de utvecklingsstörda. Uppvaktningar har gjorts inför socialutskottet, och riksdagens ledamöter har fått en rad skrivelser i ärendet.

Det är naturligt att det finns en sådan oro. De utvecklingsstörda kan inte själva protestera mot vad man från föräldrarnas sida förmodar vara ett hot mot den svagaste gruppen i vårt samhälle.

Jag kan tryggt säga: Vore denna deras förmodan sann, då skulle också vi i socialutskottet ställa oss på samma sida som föräldrarna och de handikappades organisationer. Men vi har en annan uppfattning. Vi ser i vad som hänt på detta område under de senaste 10–15 åren inte någon fara i att statens möjlighet att bestämma över inrättningarna försvinner.

Landstingen har redan nu det primära ansvaret. De svarar för kostnaderna

och bör följaktligen också själva svara för anläggningarnas planering och utbyggnad.

Jag tror att det i längden är ohållbart att en tjänsteman i socialstyrelsen skall ha bestämmanderätten och kunna avgöra hur byggnaderna skall se ut och i vilken takt de skall uppföras. Det har säkerligen varit nödvändigt till en början, men nu har landstingen bra kännedom om behoven, och någon statlig överhöghet behövs enligt vår mening inte.

En annan sak vore om staten skulle vilja ta bort inspektionsrätten och tillsynen. Mot ett sådant förslag skulle vi som en man resa oss i protest. Jag tror att en del av det missnöje som framkommit mot förslaget beror på att man blandat ihop dessa begrepp.

Det har, som jag antydde inledningsvis, skett mycket på detta område under de senaste åren. Landstingen i gemen har byggt ut denna vårdform kraftigt. Och utbyggnaden fortgår, även om det naturligtvis inte sker i samma snabba takt som tidigare, helt enkelt beroende på att de flesta landsting har byggt ut omsorgen hyggligt.

Det finns naturligtvis landsting som fortfarande släpar efter på detta område. Och här vill jag säga att de får inte ta riksdagens beslut i dag – om den följer utskottets förslag – till intäkt för att skära ned utbyggnaden. Detta att staten inte i fortsättningen kommer att ha samma inflytande över verksamheten som tidigare, att landstingens underställningsskyldighet beträffande omsorgsplanerna försvinner, betyder inte att landstingen får sätta denna verksamhet på sparlåga. Här anser jag att föräldrapinionen och annan opinion har en viktig uppgift. Om – jag säger *om* – det skulle visa sig att något landsting struntar i omsorgsplanerna, ja, då tror jag att dessa organisationer har kraft nog att skapa den opinion som landstingsledamöterna inte kan stå emot.

Jag är optimistisk nog att tro att det inte kommer att märkas någon förändring genom att statens engagemang i byggnads- och planfrågorna upphör. All erfarenhet visar att dubbelkommandot mellan stat och landsting och kommuner blir både omständligt och dyrbart. Det tar tid och kraft. Och det är inte säkert att det blir bättre för den sakens skull. Vi har i vårt land kommunalt självstyre. Det vore ett underbetyg till de kommunala förtroendemännen och -kvinnorna om de inte skulle motsvara förtroendet som medborgarna ställer på dem i detta fall. Men när jag sagt detta vill jag understryka att det är viktigt att de motsvarar förtroendet och att de i handling visar att de mycket väl kan sköta den uppgift som samhället ålagt dem utan att för den skull behöva ha någon statlig överhöghet.

Jag vill också poängtera att när utskottet bedömt det lämpligt att landstingen själva i fortsättningen skall handha denna fråga, bygger detta vårt ställningstagande på att vi har goda erfarenheter av landstingens verksamhet på det här området.

Utskottet summerar i sitt betänkande att den utveckling som skett efter omsorgslagens tillkomst i första hand varit en följd av landstingens insatser. Men vi har också sagt att socialstyrelsen genom sin kompetens på området varit pådrivande i utbyggnadsarbetet. Vi understryker också, som Eivor

*Omsorger om vis-
sa psykiskt utveck-
lingsstörda*

Marklund framhöll, det arbete som FUB utfört. Man kan säga att dessa tre saker tillsammans – dels landstingen, dels socialstyrelsens kontroll över verksamheten i inledningsskedet och dels FUB:s verksamhet – har varit framgångsrika när det gällt att föra vårt land fram till främsta ledet när det gäller omsorgen om denna handikappgrupp.

Utskottet har enhälligt anslutit sig till förslaget från regeringen om att underställningsskyldigheten till socialstyrelsen skall upphöra. Vi finner att tiden är mogen för detta steg. Hade förslaget kommit för ett antal år sedan, hade skäl kunnat åberopas av det slag som motionärerna i de båda motionerna anför liksom bl. a. Eivor Marklund har gjort i dag. Nu är läget ett annat. Landstingen har stor erfarenhet av denna verksamhet, och någon fara i att släppa efter på socialstyrelsens kontroll har inte utskottet kunnat finna. Utskottet säger också att ett bibehållande av de nuvarande reglerna t. o. m. kan verka fördröjande i ett läge där utvecklingen går mot mindre institutioner.

Förslaget har också tillstyrkts av omsorgskommittén. Det tar vi som ett uttryck för att det är ett riktigt förslag. Det är ju ändock den kommittén som har störst kännedom på området.

Utskottet uttalar "att det här aktuella beslutet inte får tas till intäkt för att i besparingssyfte sänka de utvecklingsstördas standard". Det är ett påpekande som måste observeras av landstingen.

I en av de två motioner som utskottet har haft att ta ställning till och i det särskilda yttrandet av Anna-Greta Skantz har man hyst betänklighet mot att denna fråga tas upp enskilt. Man har velat poängtera att den skulle avgöras först när omsorgskommitténs förslag i sin helhet föreligger.

Ja, därom kan man naturligtvis ha olika meningar. Men saken ligger ju till så här. Stat-kommun-gruppen, som har att lösa frågor där staten och kommunerna är inblandade, tog i ett betänkande upp frågan om landstingens underställningsskyldighet till socialstyrelsen. Den föreslog att underställningsskyldigheten skulle slopas. Dess förslag remitterades till socialstyrelsen och skolöverstyrelsen liksom till FUB. Omsorgskommittén – som utrett omsorgsfrågorna och är expert på frågor som rör omsorgen – tillstyrkte förslaget.

Denna fråga hör enligt min bedömning inte samman med de frågor som rör huvudmannaskapet och allt annat som utredningen har sysslat med. Det är en omdömesfråga. Jag kan förstå dem som är tveksamma i sak. Tror man inte på landstingen, då har man ett visst fog för att vara kritisk. Men tror man på deras intresse och vilja att göra något, då tycker jag att regeringens förslag kan antas.

I den motion som Eivor Marklund talade för anför man att förslaget kan komma att innebära en standardsänkning för de utvecklingsstörda. Vidare påstås det att det finns skillnader mellan olika delar av landet då det gäller omsorgen av de psykiskt utvecklingsstörda. Detta ger stöd för att de statliga reglerna inte bör slopas, säger man.

Till detta är att säga att det i och för sig är riktigt att det råder något olika standard mellan de olika landstingen, men så förfärligt stor skillnad är det

inte. Det beror naturligtvis delvis på landstingens egna ambitioner. Men om detta är riktigt – och det är det – då visar det bara att inte ens med socialstyrelsens slutliga bestämmande över landstingens utbyggnadsplaner har man nått lika standard. Det blir svårt, tycker jag, att argumentera för bibehållande av statlig överhöghet över landstingen.

Herr talman! Jag yrkar bifall till socialutskottets enhälliga förslag.

Anf. 62 EIVOR MARKLUND (vpk) replik:

Herr talman! Göran Karlsson fortsätter med detta att köra över mjukt, som det brukar heta. Han erkänner att det finns en naturlig oro. Han medger att den oron har kommit till uttryck mycket kraftigt. Men så kommer de argument som vi under den här diskussionen, i press och på annat sätt har lärt oss att känna igen, inte minst detta att man redovisar vad som har hänt och att det som har hänt skulle vara belägg för att det inte finns någon anledning till oro. Det är väl ändå så, Göran Karlsson, att det är just socialstyrelsens inflytande som har drivit fram utvecklingen. Göran Karlsson nämnde visserligen socialstyrelsen som en av tre hörnpelare – den tredje var då FUB. Uppenbarligen är det då enligt socialutskottets mening landstingens inflytande och påverkan som är det viktiga.

Sedan anser Göran Karlsson att man har blandat ihop begreppen i diskussionen och tagit fasta på den här oron, därför att man har trott att förslaget också skall gälla inspektionsrätten. Men då tror jag att Göran Karlsson – jag hoppas att detta inte gäller hela socialutskottet – har följt diskussionen dåligt. Nog tycker jag att det mycket tydligt har framgått att man i och för sig är på det klara med att inspektionsrätten skall finnas kvar och att man har noterat det. Man betonar emellertid mycket starkt att detta som ersättning inte räcker med tanke på vad som socialstyrelsen ändå har haft att säga till om på detta område.

Man har byggt ut hyggligt, säger Göran Karlsson vidare, och därför finns *det ingen anledning att ta utbyggnaden till intäkt för att nedskärningar nu skulle göras*. Men socialstyrelsen har, som jag sagt, varit en drivande kraft, och det är väl ingenting som tyder på att socialstyrelsen skulle vara inställd på att bromsa någon utveckling på detta område.

Göran Karlsson sade vidare att förslaget har tillstyrkts av omsorgskommittén. Men nog hade det väl då varit befogat att riksdagen hade fått göra sina bedömningar utifrån ett i sin helhet remissbehandlat förslag från omsorgskommittén? Ett sådant förslag hade kanske minskat oron. Nu har de berörda ju inte fått någon möjlighet att påverka propositionens utformning.

Med anledning av påståendet att skillnaderna mellan olika delar av landet på det här området skulle bero på olika ambitioner vill jag fråga Göran Karlsson, om han verkligen tror att ambitionerna ökar med ett beslut i den riktning som Göran Karlsson talar för – för det blir väl tyvärr ett beslut i den riktningen.

Nr 41

Onsdagen den
2 december 1981

---

*Omsorger om vis-
sa psykiskt utveck-
lingsstörda*

Onsdagen den
2 december 1981

*Omsorger om vis-
sa psykiskt utveck-
lingsstörda*

Anf. 63 GÖRAN KARLSSON (s) replik:

Herr talman! Nej, jag tror inte alls att ambitionerna ökar genom att vi fattar detta beslut, men det finns anledning att tro att opinionen för FUB inom landstingen kan verka till mycket stor fördel för dem som förbundet arbetar för. Fru Marklund skall göra klart för sig att landstingen har ekonomiska svårigheter men att de trots detta har byggt ut omsorgsverk-
samheten på ett sätt som jag tycker hedrar dem. Det är inte tu tal om den saken.

Fru Marklund säger att socialstyrelsen har betytt mycket. Ja, men socialstyrelsen har i detta fall inte något ekonomiskt ansvar utöver det som den själv vill satsa på. Jag tycker att man kan högakta både socialstyrelsen, FUB och landstingen för vad som har gjorts i det här avseendet. Jag tror inte att det blir sämre, om de statliga bestämmelserna upphävs. Det vill jag säga till fru Marklund.

Anf. 64 EIVOR MARKLUND (vpk) replik:

Herr talman! Om det nu är olika med landstingens ambitioner och möjligheter att göra någonting på det här området, är det tyvärr också olika med FUB:s möjligheter. FUB har en kraftfull central organisation och kan säkerligen bilda opinion på ett bra sätt, men det är inte alldeles säkert att förbundet har förutsättningar för detta överallt i landet. Det finns också mindre starka organisationer inom FUB, som får större möjligheter när de har en central myndighet att använda som snöplog i sina strävanden att förbättra situationen för dem vilkas intressen de är satta att bevaka.

Göran Karlsson kom vidare plötsligt också in på socialstyrelsens ekonomiska ansvar. Men det har ju hela tiden här i riksdagen – och så har väl även varit fallet i diskussionen i övrigt – talats om människor inom socialstyrelsen som har använt omsorgslagen till att driva fram förbättringar. Det har i den diskussionen inte handlat om ekonomi.

Anf. 65 GÖRAN KARLSSON (s) replik:

Herr talman! Fru Marklund talar om FUB:s möjligheter att göra sig gällande i opinionsbildningen. Jag tror att FUB centralt är så starkt att det kan hjälpa de små organisationerna, om det skulle behövas. Jag tror att dess påverkan på landstingsledamöterna kommer att bli så stark att den mer än väl uppväger borttagandet av den statliga överhögheten över detta område.

Anf. 66 Statsrådet KARIN AHRLAND:

Herr talman! Det är många talare anmälda till den här debatten, trots att socialutskottet enhälligt tillstyrkt regeringens proposition. Låt mig därför bara säga att jag tycker att det är bra, av den anledningen att det vittnar om att det är många i kammaren som har ett stort engagemang i sakfrågan. Bara däri ligger en garanti för de utvecklingsstördas trygghet.

De regler om statlig kontroll av omsorgerna om psykiskt utvecklingsstörda som regeringen nu föreslår skall avskaffas representerar en numera föråldrad

syn, både på landstingskommunerna och på handikapporganisationerna. I propositionen har regeringen redovisat de motiv som fanns så sent som i slutet av 1960-talet för att föra in bestämmelser om underställning av omsorgsplaner, om godkännande av inrättningar och verksamheter, i omsorgslagen. Men – och det är faktiskt viktigare – där finns också en redogörelse för varför dessa bestämmelser nu bör utmönstras. Jag skall inte trötta kammaren med att läsa högt ur propositionstexten.

Jag kan i stället i dag notera att socialutskottet enhälligt biträder regeringens skäl för denna utmönstring. Det tycker jag naturligtvis är bra, herr talman. Utskottet har utöver vad som står i propositionen tillagt att enligt dess mening ett bibehållande av reglerna om att socialstyrelsen skall meddela sådant godkännande kan verka fördröjande på utvecklingen till mindre institutioner. Utskottet har alltså visat på ytterligare ett viktigt argument. Jag delar utskottets mening på den här punkten.

Som redan har sagts i debatten har propositionen tilldragit sig uppmärksamhet i den handikappolitiska debatten. Riksförbundet för utvecklingsstörda barn, ungdomar och vuxna, FUB, och vissa andra intressenter har uttalat oro för att ett bifall till regeringens förslag skulle leda till standardsänkning inom omsorgerna. Jag anser, precis som socialutskottet, att det saknas fog för sådana farhågor.

Omsorgerna om de psykiskt utvecklingsstörda har under ett drygt årtionde efter omsorgslagens tillkomst utvecklats snabbt, även i jämförelse med andra angelägna delar av handikappområdet. Jag vill gärna påstå att huvudmännens starka engagemang i dessa frågor och FUB:s intressepolitiska verksamhet liksom samarbetet mellan dem har varit de avgörande förutsättningarna för denna viktiga utveckling. De statliga insatserna koncentrerar sig dels till det fortlöpande förstärkta ekonomiska stödet till huvudmännen, dels till att två statliga myndigheter – socialstyrelsen och skolöverstyrelsen – är rådgivare och tillsynsmyndigheter. Ämbetsverkens uppgifter i dessa avseenden markeras också starkt både i propositionen och i utskottsbetänkandet. För säkerhets skull vill jag ändå även här i riksdagen understryka de synpunkterna.

Regeringsförslaget att ta bort vissa regler som återspeglar en förlegad syn har på en del håll också uppfattats som ett sätt att försöka minska socialstyrelsens befattning med omsorgernas utveckling. Så är inte fallet. Tvärtom vill jag liksom utskottet betona att erfarenheten och kompetensen hos socialstyrelsen är en stor tillgång i det fortsatta arbetet på att förbättra livsvillkoren för psykiskt utvecklingsstörda och andra handikappade.

Enligt min syn utgör alltså omsorgshuvudmännens inriktning av sin verksamhet liksom socialstyrelsens, skolöverstyrelsens och FUB:s medverkan, en garanti för de utvecklingsstördas rättigheter i samhället. Det är regeringens avsikt att även i fortsättningen slå vakt om dem.

Jag vill gärna tillägga att jag med en viss förvåning har noterat att Anna-Greta Skantz i ett särskilt yttrande, som ingen i utskottet har biträtt, har funnit att regeringens handläggning av frågan har varit anmärkningsvärd.

Onsdagen den
2 december 1981

*Omsorger om vis-
sa psykiskt utveck-
lingsstörda*

Vi har också hört henne säga det här. Hon vände sig mot att stat-kommun-gruppens förslag på några maskinskrivna sidor har bedömts för sig och att man inte har avvaktat beredningen av omsorgskommitténs betänkande. Det förvånar mig att Anna-Greta Skantz har en så oprogressiv uppfattning, att all utveckling, att all förändring skall stanna inom ett område som skall behandlas eller nyss har behandlats av en kommitté. Anna-Greta Skantz hade ju ingen invändning i sak. Utskottet är helt enigt i sakfrågan, och dess betänkande överensstämmer med regeringsförslaget. Anna-Greta Skantz yttrande är ett försök att på en gång dela utskottskamraternas mening och inför FUB ge sken av att hon tycker som FUB. Sådana försök att sitta på två stolar brukar misslyckas, och jag tror att Anna-Greta Skantz som en erfaren riksdagsledamot inser det. Jag uppskattar mycket Anna-Greta Skantz som handikappolitiker, men i detta sammanhang blev jag som sagt något förvånad.

Jag vill emellertid sluta med att säga till Anna-Greta Skantz att omsorgskommitténs förslag om flerhandikappade, som Anna-Greta Skantz också nämnde, är föremål för beredning i departementet. Regeringen kommer att redovisa sin inställning till det förslaget i budgetpropositionen i början av januari.

Anf. 67 ANNA-GRETA SKANTZ (s) replik:

Herr talman! Statsrådets anförande styrkte mig i min uppfattning att propositionen har kommit till i en väldig brådska. Brådskan var så stor att statsrådet måste gå upp här i talarstolen och förtydliga och komplettera propositionen. Anförandet innehöll ju inte någonting nytt.

Sedan tackar jag för omtanken om mig. Jag försäkrar att anledningen till att jag har avgivit ett särskilt yttrande helt och hållet är att jag anser det vara fel att rycka ut en fråga i stället för att vänta och lägga förslag tills man har en samlad bedömning. Jag har inte sneglat åt FUB eller någon annan handikapporganisation. För mig är det inte fråga om att sitta på två stolar – jag har velat markera att jag inte anser att man skall behandla så viktiga frågor som dessa på det sätt som regeringen har gjort. Det är därför som jag har valt att avge ett särskilt yttrande. Det anförande som jag höll för en stund sedan avslutade jag också med att uttala förhoppningen att regeringen inte skulle plocka ut fler frågor från omsorgskommitténs förslag, utan att vi skulle få en samlad bedömning av förslagen. Det är avsikten med mitt särskilda yttrande och ingenting annat.

Anf. 68 EIVOR MARKLUND (vpk) replik:

Herr talman! Under det år som snart är slut, handikappåret, har det förekommit åtskilliga attacker från regeringen mot de handikappades välfärd. Jag har försökt att i mina tidigare inlägg belysa, att jag upplever även förslaget om att slopa socialstyrelsens godkännande av landstingens planer för omsorgen om de utvecklingsstörda som ett exempel på sådana angrepp.

Det har skett mycket på omsorgsvårdens område under 1970-talet, däri har Karin Ahrland alldeles rätt. Socialstyrelsens engagemang har, menar jag, varit en viktig bidragande orsak till de förändringar som har gjorts. Karin Ahrland underströk att utskottet skriver att socialstyrelsens godkännande av inrättningarna kan verka fördröjande på utvecklingen mot mindre institutioner.

Jag glömde att ta upp detta i en tidigare replik, och jag vill nu ställa frågan till både Göran Karlsson och Karin Ahrland: Vad bygger man den skrivningen på? För mig är det en fullständig gåta. Det är ju just socialstyrelsen som har drivit fram utvecklingen mot mindre enheter, och jag kan inte se att det finns någonting som tyder på att socialstyrelsen skulle vilja bromsa den utvecklingen.

Sedan ägnade sig Karin Ahrland liksom utskottet åt att berömma FUB, och jag vill upprepa att det är väl det som brukar kallas för att köra över mjukt. För om man verkligen hade den respekt för FUB och dess verksamhet som man här ger sken av, borde man väl också ha lyssnat på organisationen innan man skrev propositionen och innan utskottet godkände den. Jag vill påstå att om riksdagen godkänner propositionen, innebär det inte att man öppnar för utveckling av omsorgen om de psykiskt utvecklingsstörda utan tvärtom. Man kommer att befrämja ett stillastående, ja kanske t. o. m. tillbakagång.

Jag är inte beredd att så lättvindigt som sjukvårdsministern och utskottet avfärda den samlade erfarenhet som representeras av FUB och landets främste expert på området. Det har fortfarande inte, som jag har upplevt det, framförts ett enda godtagbart argument för att frågan om socialstyrelsens godkännande av planerna måste ryckas ut ur sitt sammanhang och beslutas innan omsorgskommitténs betänkande behandlas i sin helhet.

Samarbetet är avgörande för utvecklingen, säger Karin Ahrland. Varför lyssnar man då inte på de organisationer som man säger sig vilja samarbeta med? Varför har man över huvud taget inte hört t. ex. Riksförbundet för psykotiska barn? Varför kör man över FUB?

Anf. 69 Statsrådet KARIN AHRLAND:

Herr talman! Anna-Greta Skantz sade att jag har stått här och förtydligt och kompletterat men att mitt anförande inte innehöll något nytt. Nej, självklart. Jag har nämligen inte ändrat min mening sedan jag skrev propositionen, och jag har inte ändrat uppfattning medan den här debatten har pågått. Snarare har jag kanske blivit stärkt i min uppfattning. Därför kan mitt anförande här i dag inte innehålla något nytt.

Sedan vill jag faktiskt säga till Anna-Greta Skantz att inte något förslag i världen blir bättre, klokare eller förståndigare av att man låter det ligga i en skrivbordslåda en längre tid, när det faktiskt är ett ganska enkelt förslag. Att man bara väntar behöver inte alltid betyda att någonting blir bättre. Det kan vara skäl nog för att vi gick till riksdagen med den här propositionen.

Eivor Marklund frågade vad utskottet menade med en fördröjning i fråga om utvecklingen av mindre institutioner. Göran Karlsson får väl anförda vad

*Omsorger om vis-
sa psykiskt utveck-
lingsstörda*

utskottet menar, men när jag instämmer med utskottet gör jag det därför att det tar faktiskt tid att granska planer, och om man skall bygga flera mindre institutioner, blir det rimligen flera mindre planer.

Anf. 70 ANNA-GRETA SKANTZ (s) replik:

Herr talman! Det är ju ovanligt här i riksdagen att ett statsråd går in i debatten när det är ett enigt utskott. Det, menar jag, kan inte tyda på någonting annat än att statsrådet har ett behov av att förtydliga eller lägga till rätta. Det var därför jag gjorde det uttalande som jag gjorde.

Sedan är det naturligtvis riktigt att ett förslag inte blir bättre om man lägger det i skrivbordslådan och tar fram det vid en senare tidpunkt. Men just i fråga om det här förslaget tror jag för min del att det hade varit till fördel för alla parter, om det hade kommit upp i samband med att man hade behandlat omsorgskommitténs förslag i dess helhet.

Eftersom remisstiden går ut i mars månad nästa år, hade fördröjningen inte behövt bli så många månader. Jag tror att man mycket väl hade kunnat vänta på remissbehandlingen.

Anf. 71 EIVOR MARKLUND (vpk) replik:

Herr talman! Som representant för vpk-gruppen tycker jag att det känns ganska trevligt att få höra ett statsråd säga att det här med att man väntar inte behöver betyda att någonting blir bättre.

Hur många gånger möts inte vi, när vi framlägger förslag här, av orden: Det här får ni lugna er med, för vi har en utredning på gång. Vänta tills den har lagt fram sitt resultat! Nog skulle det väl också i det här sammanhanget ha varit befogat att vi hade haft möjlighet att besluta i ett sammanhang när utredningen var slutförd och remissen också. Det borde ha varit klart att riksdagen skulle ha tjänat på att få göra en helhetsbedömning av de här frågorna.

Sedan säger Karin Ahrland att det tar tid att granska planer, och hon låter väldigt antibyråkratisk. Det är i och för sig bra, men det är väl bättre att det tar tid att granska planer än att planerna uteblir.

Anf. 72 Statsrådet KARIN AHRLAND:

Herr talman! Bara ett par ord! Å ena sidan säger Anna-Greta Skantz att det är en fördel om man väntar med det här förslaget, å andra sidan är hon överens med utskottet om att tillstyrka förslaget. Jag kan faktiskt inte riktigt förstå hur det går ihop med logiken.

För Eivor Marklund vill jag bara påpeka att den här frågan faktiskt var färdigutredd.

Anf. 73 ARNE NYGREN (s):

Herr talman! Ännu så sent som under 1960-talet fanns de flesta utvecklingsstörda i vårt land i särskolor och på vårdanstalter. Sedan dess har något av en revolution ägt rum i omsorgsverksamheten. Det har varit en utveckling efter de målsättningar som stakades ut i 1968 års omsorgslag.

1970-talets reformarbete har bl. a. inneburit att de utvecklingsstörda har fått en plats i samhället. De har kunnat flytta till ett eget boende. Barn har kunnat stanna i sina egna hem. Ett stort antal har kunnat flytta till små inackorderingshem. Arbete har skapats. De utvecklingsstördas levnad har kommit att normaliseras.

Men ännu har vi mycket kvar att göra. Alltjämt bor ungefär 10 000 av vårt lands 36 000 utvecklingsstörda på vårdhem och anstalter.

Det är inget tvivel om att socialstyrelsens centrala makt att granska och driva på utvecklingen har betytt mycket. Visst har den retat många landstingspolitiker – det vet jag av erfarenhet efter många års landstingsarbete – men arbetet har givit gott resultat.

Nu är det meningen att nya målsättningar skall läggas fast i en utvidgad omsorgslag, formad av den s. k. omsorgskommittén. I dess betänkande föreslås att omsorgslagen skall behållas och utvidgas till att gälla alla grupper med fysiska handikapp – grupper i behov av landstingets hjälp.

Men så – mitt under remissbehandlingen av det förslaget – kommer regeringens märkliga utspel, propositionen med förslag om att socialstyrelsens pådrivande tillsyn av omsorgsverksamheten skall inskränkas.

Jag förstår den mycket häftiga reaktion mot förslaget som kom från Riksförbundet för utvecklingsstörda barn, ungdomar och vuxna, FUB, från De handikappades centralkommitté, från anhöriga och allmänhet, från tidningar, radio m. fl.

Man har allmänt frågat: Varför var det så bråttom att rycka ut den här biten att man inte kunde låta den gå ut på remiss och få ett besked från de många remissorganen? Var det inte en ovanligt klumpig åtgärd att presentera det förslaget i ett läge där socialstyrelsens pådrivande och bevakande arbete synes behövas mera än någonsin? Man ansåg socialstyrelsens roll nödvändig när det gäller att följa upp målsättningarna för en ny lag. Men ännu angelägnare med anledning av redovisningen från landstingsvärlden om besparingsförslag, framtagna i enkätsvar från sjukvårdshuvudmännen, var ju att bevara socialstyrelsens roll.

På ett tiotal sidor redovisas omkring 45 uppslag hur landstingen kan spara på utgifterna för omsorger om psykiskt utvecklingsstörda. Uppslagsrikedomen är stor, förslagen är många och vittsyftande. Bland uppslagen kan vi finna följande:

Man resonerar om möjligheterna att spara genom att öka klasstorleken inom särskolan.

Man ifrågasätter om det inte går att få flexibla normer för lokalytor för särskolor.

Man tänker sig att byta ut lunchmat mot middagsmat samt middagsmål mot kvällsmål och att för lördagar, söndagar och helger byta ut lunchmålet mot kaffe.

Ett landsting har väckt tanken att omsorgstagarna skall få betala tjänster av typen skolmältider, tandvård, dagliga resor osv.

Bland uppslagen finns också tanken att bidrag till kulturverksamheten,

*Omsorger om vis-
sa psykiskt utveck-
lingsstörda*

Onsdagen den
2 december 1981

*Omsorger om vis-
sa psykiskt utveck-
lingsstörda*

folkbildningen och ungdomsarbetet på omsorgens område skall inskränkas.

Jag skall inte trötta kammaren mer än så. Exempler ger besked om att många sjukvårdshuvudmän anser att det finns betydande besparingar att göra i omsorgsverksamheten – flera än i den övriga sjukvårdsverksamheten.

I ekonomiskt kärva tider blir oron för att besparingsåtgärderna skall slå hårt mot de svagaste förstaelig. Att man på möten och konferenser med föräldrar till handikappade barn är starkt oroad över regeringens förslag kan FUB redovisa. När oron griper omkring sig är det angeläget att staten genom regering och riksdag uppträder så, att man känner att staten inte sviker i en ond tid.

Regeringen föreslår nu att socialstyrelsens tidigare uppgift att godkänna platsantal på vårdhem, specialsjukhus, inackorderingshem och dagcentra skall upphöra. En motsvarande kontrollfunktion som skolöverstyrelsen haft när det gäller elevhemmen för psykiskt utvecklingsstörda vill man också ta bort.

Om man kände stor oro för vad detta kan betyda för de utvecklingsstörda för ett antal månader sedan måste oron vara än större i dag, när regeringen är på gång med att kraftigt krympa statsbidragen och därmed landstingens förutsättningar att driva sin verksamhet. Det sparpaket som ekonomi- och budgetministern inom kort skall knyta julklappssnören kring kan göra många av de tänkta sparåtgärderna i omsorgsverksamheten aktuella tidigare än beräknat.

Den 2 och 3 oktober hade FUB en ordförandekonferens med 250 deltagare. Där beslöt man att anta ett uttalande som starkt kritiserar regeringens förslag. Bl. a. sade man så här: "FUB hävdar att i en tid av krympande ekonomiska resurser är socialstyrelsens inflytande över planer och platsantal en nödvändighet."

Man protesterade också mot påståendena att utvecklingsstörda nu skulle ha en hög standard. Och man sade i uttalandet: "Fortfarande lever tusentals människor i stora institutioner med flerbäddsrum utan daglig sysselsättning och har en ytterst torftig fritid."

Man erinrade om att utvecklingsstörda människor har ett livslångt handikapp och att de nästan alltid är beroende av landstingens stöd. Man erinrade om att de flesta inte kan föra sin egen talan. Och man avslutade uttalandet så här: "FUB ser med mycket stor oro på propositionen. Vi uppfattar den som ett klartecken för landstingen att dra ner på takten i utbyggnaden av omsorgerna. Det faktum att man inte ens velat invänta remissbehandlingen av omsorgskommitténs slutbetänkande stärker oss i den tron. FUB kräver att socialstyrelsens inflytande bibehålls."

Detta uttalande togs alltså innan regeringen överraskade landstingspolitikerna med det sparpaket som de nu har fått glutta litet på för några dagar sedan.

Min mening är att regeringen skulle ha väntat med denna åtgärd. Om det

skulle bli en ny lag, hade man kunnat överväga om det hade varit lämpligt att i den bygga in någon trygghet för en fortsatt utveckling.

Förbundsordföranden i FUB, Thorsten Nilsson, gav en öppning i den vägen i det debattinlägg i Dagens Nyheter som här tidigare har citerats. Han skrev där: "Om propositionen hade innehållit en tvingande bestämmelse om samråd med FUB, hade vi inte behövt känna så stark oro. Men det gör den inte."

Här har vi nu hört kritik framföras, som innebär att vi som vill slå vakt om socialstyrelsens funktion inte skulle kunna lita på landstingspolitiker landet över. Men jag vill säga att de flesta landstingspolitiker är starkt engagerade i omsorgsverksamheten, och de som är det, liksom de landsting som fullgör sina åligganden, har ingenting att frukta av en fortsatt underställsskyldighet. Men det finns också landsting som FUB och socialstyrelsen har stora problem med, och för dem är socialstyrelsens hittillsvarande engagemang en nödvändighet.

Det är angeläget att ha socialstyrelsens medverkan för att kunna tillförsäkra de utvecklingsstörda över hela landet en någorlunda likvärdig standard. Landets största handikappgrupp bör få behålla det rättsskydd som socialstyrelsen ändå har inneburit gentemot njudda och sparivriga landstingspolitiker. Jag tror inte att det finns några som bättre än FUB kan bedöma vilka sviter som regeringens nu i hast framkomna förslag kan få.

Jag yrkar bifall till yrkandet i min motion 1981/82:37 som innebär avslag på propositionen.

I detta anförande instämde Lars-Ingvar Sörenson och Karl-Erik Häll (båda s).

Anf. 74 GÖRAN KARLSSON (s) replik:

Herr talman! Jag fäste mig vid att Arne Nygren sade att han hade lång landstingserfarenhet. Då undrar jag om han inte borde tro på landstingen och på deras vilja att göra någonting. Tror Arne Nygren mera på en tjänsteman i socialstyrelsen, som visserligen har till uppgift att granska och fastställa planerna? Men ändå måste det väl vara landstingen som skall göra utbyggnaden. Jag kan inte fatta att det går ihop. Man kan inte lita på socialstyrelsen mer än man kan lita på landstingen.

Arne Nygren säger vidare att han förstår oron och att man måste tro på att staten, med regering och riksdag, är villig att hjälpa de utvecklingsstörda. Det är riktigt, men jag tror lika mycket på landstingspolitikerna i det fallet.

Anf. 75 ARNE NYGREN (s) replik:

Herr talman! Jag sade att min erfarenhet var att socialstyrelsens starka engagemang har utgjort en viss irritation i landstingsledet, men en nyttig irritation. När den är borta tror jag att vi kommer att få känna av att man där måhända inte har den snärten bakom sig som pådrivande faktor i arbetet för utveckling av omsorgsverksamheten.

Onsdagen den
2 december 1981

*Omsorger om vis-
sa psykiskt utveck-
lingsstörda*

Anf. 76 GÖRAN KARLSSON (s) replik:

Herr talman! Jag kan inte hjälpa att Arne Nygren tror det. Men erfarenheten visar att landstingen verkligen har fyllt sin uppgift i det fallet. Jag tror inte att det är socialstyrelsen som ensam har betytt så mycket, utan att även landstingen har gjort det.

Anf. 77 GUNDHILD BOLANDER (c):

Herr talman! Den proposition som just nu är under behandling här i riksdagen hälsas med tillfredsställelse från många håll. Efter sex år som ordförande i omsorgsstyrelsen i Gotlands kommun har jag erfarenheter från den verksamhet som det här gäller, och jag vill därför lämna några synpunkter från fältet så att säga.

Låt mig från början ha sagt att socialstyrelsen och medicinalrådet Karl Grunewald har haft en mycket stor, för att inte säga avgörande betydelse för den utbyggnad och utveckling i övrigt rörande omsorgerna om de utvecklingsstörda eller förståndshandikappade, som skett i landsting och i landstingsfria kommuner under 1970-talet eller sedan omsorgslagens tillkomst 1967. Det är en utveckling som har betytt enormt mycket för dessa människors egenvärde och personliga status.

När nu regeringen föreslår att underställningsskyldigheten i fråga om de planer för omsorgerna om vissa psykiskt utvecklingsstörda vilka upprättas vart femte år skall slopas, liksom kravet på godkännande av inrättningar och verksamhet, så gör man det i förvissningen om att politiker och tjänstemän i omsorgsstyrelser och förvaltningar runt om i landet känner ansvar för att fortsätta den utbyggnad enligt normaliseringsprincipen som varit vägledande för verksamheten under hela 1970-talet och fortfarande är vägledande. I landstingsområdena har man gjort många goda erfarenheter, och det finns ingen anledning att tro att inte omsorgsvården kommer att bli väl tillgodosedd även i framtiden.

Låt mig dessutom säga att den utomordentliga detaljreglering som kännetecknar nuvarande lagstiftning förvisso ibland har upplevts som osmidig och onödigt krånglig. Den har också bidragit till förseningar vid projektering av olika objekt. Tiden torde nu vara mogen för att decentralisera ansvaret till de olika landstingsområdena. Det är f. ö. ett enligt utskott som ansett att skälen härför är övertygande.

Från visst håll har uttalats stora betänkligheter mot regeringsförslaget. Man tror tydligen att de utvecklingsstördas intressen inte kommer att hävdas. Jag kan försäkra, utifrån den erfarenhet jag har, att ingen politiker har den ambitionen. Jag tycker att det är att underkänna de ansvariga i landsting och kommuner, om man utgår ifrån att det måste bli en standardsänkning inom denna verksamhet, bara därför att inte planer måste godkännas och kvadratmeterantal synas i detalj. Kvar finns ju socialstyrelsens inspektionsverksamhet och tillsynsansvar, och det är mycket betydelsefulla uppgifter. Dessutom skall planerna även i fortsättningen redovisas för socialstyrelsen, för att man där skall kunna följa utvecklingen och vid behov kunna tillvarata

den enskildes rättsskydd. Detta gäller f. ö. endast vård delen. För särskolan gäller alltfört att skolöverstyrelsen skall godkänna planerna för dess verksamhet.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Anf. 78 SVEN-GÖSTA SIGNELL (s):

Herr talman! Jag har med stort intresse följt dagens debatt om upphävande av vissa underställningsskyldigheter i fråga om planer för omsorgen om psykiskt utvecklingsstörda. I egenskap av ledamot i den under debatten så ofta återopade omsorgskommittén vill jag ta mig friheten att göra ett litet inlägg.

Först och främst vill jag framhålla att ett bifall till socialutskottets hemställan varken förbättrar eller försämrar de utvecklingsstördas situation. Socialstyrelsens godkännande av omsorgsplanerna ingår i det förfarande som tillämpas i dag. Jag har många gånger ställt mig frågan: Vad kan socialstyrelsen göra, om ett landsting har gjort upp en plan men inte följer den?

Jag har här framför mig en plan som en gång godkänts av socialstyrelsen men som långt ifrån har genomförts. Vad kan socialstyrelsen göra åt det? Praktiskt taget ingenting.

När det sedan gäller godkännande av inrättningar vill jag upplysa kammarans ledamöter om att riksdagen den 16 maj 1979 fattade beslut om att slopa det statsbidrag som då utgick till 50 % av den verkliga kostnaden – högst 9 000 kr. per plats – för nybyggnader, tillbyggnader eller inköp av byggnader jämte ombyggnader som kunde behövas för att anordna lokaler för elevhem, inackorderingshem, vårdhem, specialsjukhus, särskolor och daghem för barn eller för sysselsättning. Det statsbidraget utgår alltså inte nu. Vad betyder då ett godkännande av sådana inrättningar? Vilka åtgärder kan man vidta, om villkoren för godkännandet icke efterföljs? Man har ju ingen möjlighet att dra in något statsbidrag – en möjlighet som ju fanns tidigare.

Eivor Marklund sade att de psykiskt utvecklingsstörda är den mest eftersatta gruppen av de handikappade. På den punkten är jag helt överens med Eivor Marklund. Det är därför jag har engagerat mig i dessa frågor. Om vi vill göra någonting för denna grupp handikappade, skall vi angripa problemen på ett annat sätt än genom en diskussion om godkännande eller icke godkännande av planer.

Sedan sade Eivor Marklund att hon inte hört ett enda argument som styrker behovet av att upphäva bestämmelsen om socialstyrelsens godkännande av omsorgsplanerna. Jag måste säga att jag inte har hört Eivor Marklund framföra ett enda argument här i dag som talar för ett bibehållande av förfarandet med godkännande av planerna.

Jag vill säga ytterligare en sak när det gäller omsorgskommitténs arbete. Om det är något vi har tagit allvarligt på så är det frågan om tillsynen av våra inrättningar för handikappade. Vi har ägnat mycket tid åt den frågan, och vi anser inte på något sätt att socialstyrelsen skall släppa denna tillsyn.

Onsdagen den
2 december 1981

*Omsorger om vis-
sa psykiskt utveck-
lingsstörda*

Låt mig återge följande av vad utredningen sagt:

”För det första bör socialstyrelsen följa utvecklingen av särskilda omsorger och närliggande områden i vårt land men också internationellt. Denna uppgift har som syfte att stimulera till initiativ och utveckling av de särskilda omsorgerna. Detta gäller både statlig lagstiftning och andra åtgärder samt huvudmannens verksamhet och planering för utveckling. Denna uppgift ställer krav på insamling och dokumentation av erfarenheter inom omsorgsområdet. Socialstyrelsen bör sedan i sin tur ge huvudmännen visst underlag för planering av verksamheten.

Som andra uppgift ser vi utvecklingsarbete i metodfrågor. Förutom att socialstyrelsen kan basera detta på insamlade erfarenheter, nödvändiggör detta anknytning till forskningsinsatser. --- Det är då naturligt att socialstyrelsen på olika vägar bidrar till genomförandet av denna forskning och medverkar till att forskningsrönen kommer verksamheten till del.

En tredje uppgift för socialstyrelsen bör vara att svara för allmän upplysningsverksamhet om handikappade, om lagfästa särskilda omsorger samt om de rön och utvecklingstendenser som kan spåras både inom landet och i andra länder. Vi finner denna uppgift särskilt betydelsefull för att uppnå ökad medvetenhet om handikappades behov och situation. I uppgiften kan ingå att i egen regi eller som stöd till andra medverka till att information sprids i skriftlig form eller via etermedia. Sådan upplysningsverksamhet kan också bedrivas i form av kurser och konferenser.”

Vi har också framhållit att detta kräver god insyn i de landstingskommunala särskilda omsorgerna. Den verksamheten kommer här att vara mycket värdefull, och det är nödvändigt att socialstyrelsen har denna kännedom.

Utredningen uttalade också:

”Socialstyrelsens tillsyn skall omfatta de särskilda omsorgerna i sin helhet, inbegripet både de handikappades och personalens situation. Även enskild verksamhet som omfattas av habiliteringsnämndens tillsyn skall ingå. Vid tillsynen är det väsentligt att uppmärksamma den enskildes rättssäkerhet och tillämpningen av reglerna för förmyndare, gode män och kontaktperson samt de handikappades medinflytande. Beträffande personalen bör både arbets-situationen samt kompetens och utbildningsnivå vara frågor som beaktas vid tillsynen.”

Jag ville framhålla detta för att verkligen markera att vi har tagit mycket allvarligt på tillsynsfrågan. Men det gäller också – det vill jag poängtera – att vi har en ordentlig lokal tillsyn.

Om det hade funnits den minsta oro för att gruppen psykiskt utvecklingsstörda skulle få det sämre om vi slopade godkännandet hos socialstyrelsen, hade jag aldrig ställt upp på att slopa godkännandet av omsorgsplaner. Jag vill också säga att det är en enhällig omsorgskommitté som står bakom detta ställningstagande.

Anf. 79 EIVOR MARKLUND (vpk) replik:

Herr talman! Jag skall bara säga några ord om detta med argument för eller emot under denna diskussion. Jag vill nog påstå att Sven-Gösta Signell i

början av sitt anförande gav ett mycket bra argument för att vi inte skall fatta beslut i dag. Han sade nämligen att ett beslut i den riktning som socialutskottet har förordat varken försämrar eller förbättrar för de utvecklingsstörda. Varför kunde man inte vänta med beslutet till dess att man hade resultatet av remissen hos de 82 organisationerna, till dess att man hade helheten att bedöma efter, om nu beslutet varken försämrar eller förbättrar?

Sven-Gösta Signell tycker att jag borde angripa dessa frågor på annat sätt än att här diskutera planer. Den diskussionen har förts betydligt aktivare och med ännu större engagemang utanför detta hus – av människor som säkerligen kan denna fråga lika bra som eller bättre än både Sven-Gösta Signell och jag.

I övrigt är jag med på att de av Sven-Gösta Signell redovisade verksamheter som pågår på detta område är viktiga och väsentliga verksamheter, och jag stöder dem stöder varmt.

Anf. 80 SVEN-GÖSTA SIGNELL (s) replik:

Herr talman! Jag har inte talat om Eivor Marklunds engagemang. Vad jag sade var att jag hoppas att det blir ett bättre engagemang för denna grupp medmänniskor. Skall vi göra någonting för de utvecklingsstörda, krävs andra åtgärder än den åtgärd vi här diskuterar.

Enligt Eivor Marklund skulle jag tidigare ha sagt att dagens beslut vare sig förbättrar eller försämrar. Nej, det gör det inte. Men det förenklar, och det tycker jag är viktigt.

Den debatt som nu har blåst upp har fört det tråkiga med sig att det har spritts en mycket stor oro bland föräldrar, anhöriga och även psykiskt utvecklingsstörda. De tror att det nu kommer att bli försämringar. Man kör in sig på landstingens sparplaner, att vi lever i svångremspolitikens samhälle osv. Visst är detta realiteter, men det finns ingenting i förslaget som på något sätt kommer att hindra landstingen från att driva den politik de vill, eftersom det inte finns några i dag gällande styrmedel. Ändringen kommer i det avseendet icke att ha någon betydelse.

Jag ser också litet positivt på debatten. Den har det goda med sig att vi har fått en diskussion om de utvecklingsstördas situation. Den behövs verkligen, för de utvecklingsstörda är en eftersatt grupp, som bör komma i fokus vid många tillfällen. Och det är min stora förhoppning att samma goda vilja att slåss för de utvecklingsstörda som har visats i dag även skall komma till uttryck när vi någon gång under nästa år skall behandla omsorgskommitténs betänkande, för jag hoppas att statsrådet verkligen kommer med en proposition snart. Jag är övertygad om att vi, om vi ställer upp bakom omsorgskommitténs betänkande, kan medverka till att de utvecklingsstördas situation blir bättre. Men den debatt som förekommer i dag och det beslut som här kommer att fattas – oavsett hur beslutet blir – kommer icke att göra någonting i den riktningen för de utvecklingsstördas situation.

Onsdagen den
2 december 1981

---

*Omsorger om vis-
sa psykiskt utveck-
lingsstörda*

Anf. 81 BLENDA LITTMARCK (m):

Herr talman! Det kom ett telefonsamtal en morgon: Min son är utvecklingsstörd, 18 år – hur skall det gå för honom när vi inte orkar längre, när vi inte längre finns kvar?

Jag vet att många i socialutskottet och kanske många andra har fått sådana samtal. Vi har dessutom fått en uppvaktning från FUB. Det är helt klart att utskottet tar intryck av detta, och man börjar undra: Är det verkligen möjligt att enbart borttagandet av denna granskning och godkännandet av planerna skulle kunna åstadkomma en så otäck situation som man nu har målat upp?

Vi gick till verket med kanske mer än vanlig grundlighet och penetrerade vad detta förslag skulle komma att innebära. Men när man läser utskottets skrivning – där vi har byggt upp alla våra ställningsstaganden på vanligt sätt – finner man att det övergripande ansvaret i alla fall till allra största delen ligger kvar hos socialstyrelsen som tillsynsmyndighet.

Vi har skrivit att socialstyrelsen har ett stort ansvar för den framtida utvecklingen på området. Jag håller med alla övriga talare om att det är nödvändigt att det går framåt.

Det betonas i en tidigare proposition, som riksdagen har tagit utan erinran, att det finns få områden där socialstyrelsens inspektionsverksamhet är så viktig som när det gäller just omsorgsvården. Riksdagen beslöt enligt denna proposition att tillsynen också bör innefatta en skyldighet att påtala om lagar och förordningar inte följs på det sätt regering och riksdag avser. Styrelsen bör också på anmodan av enskilda eller organisationer kunna granska påtalade förhållanden och uttala sig, om styrelsen finner att anmärkningarna är befogade. Detsamma gäller förhållanden som tas upp av massmedia. Jag ber er observera att det också var på anmodan av enskilda som socialstyrelsen kunde skrida till verket.

Vi har också understrukt betydelsen av att socialstyrelsen utnyttjar möjligheten att utge allmänna råd om omsorgsverksamheten. Det är klart att man kunde ha starkare föreskrifter, men f. n. har man allmänna råd som ett offentligt styrmedel.

Jag kunde mot denna bakgrund och genom det som utskottet har kommit överens om godkänna propositionens förslag. Och min oro för hela utvecklingen lade sig efter det att vi hade gått igenom allt detta. Men det är givetvis viktigt att vi noggrant följer utvecklingen och kommer med nya förslag till förbättringar, och den utvägen står hela tiden öppen för oss alla.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölls med 282 röster mot 28 för motionerna 24 av Lars Werner m. fl. och 37 av Arne Nygren.

Föredrogs socialutskottets betänkande 1981/82:12 om differentierade avgifter för pensionärer vid sjukhusvård (prop. 1981/82:22).

Onsdagen den
2 december 1981

---

*Differentierade av-
gifter för pensio-
närer vid sjukhus-
vård*

Anf. 82 KARIN NORDLANDER (vpk):

Herr talman! Det beslut som kommer att fattas med anledning av regeringens proposition om differentierade avgifter för pensionärer vid sjukvård är ytterligare ett steg tillbaka när det gäller människors lika värde. Det blir nu lagligt att utifrån subjektiva bedömningar avgöra vilka avgifter olika vårdbehövande skall betala för sin sjukvård.

Trots den oro och tveksamhet som framgår av det flertal motioner som väckts med anledning av propositionen har socialutskottet enats om en ändring i sjukvårdslagen. Utskottet har godtagit de skäl som anförts i propositionen, nämligen att förslaget syftar till att minska skillnaderna mellan avgifter för äldre vid sjukhusvård och vid boende i ålderdomshem. Dessa skillnader anses ha lett till att sjukhusvård ibland eftersträvats inte av medicinska skäl utan av privatekonomiska skäl och vidare av att den nuvarande sjukvårdsavgiften kan medföra betydande överskott på pensionen, som pensionären inte själv tillgodogör sig.

Vänsterpartiet kommunisterna anser inte de angivna skälen som övertygande för de åtgärder som föreslås. Först och främst anser vi det vara fel att jämställa vistelsen på sjukhus med permanent boende på ålderdomshem eller i servicehus. Man väljer själv då man söker till ålderdomshem eller servicehus. Man måste fortfarande vara tämligen frisk och är vid ansökningen beredd att inrätta sig efter en ny boendeform, ett nytt hem där man kan leva tämligen självständigt med en viss form av trygghet, som man då är beredd att betala för.

Detsamma gäller inte för långtidssjukvården. Där finns inte denna valfrihet. Där är man inlemmad i rutin, tvång och fastlagda bestämmelser. Patienterna i långtidssjukvården är unga och gamla med olika sjukdomar, från gravt handikapp till en rad sjukdomstillstånd som även drabbar yngre. Alla som efterfrågar sjukvård – det gäller även långtidssjukvården – har säkert förhoppningen att fortast möjligt bli så friska att de kan återvända till ett normalare liv. Och jag har svårt att tro vad som sägs såväl i propositionen som i utskottets betänkande, att det nuvarande avgiftssystemet leder till att sjukvården utnyttjas av privatekonomiska skäl. Detta borde i så fall kunna lösas av sjukhusledningen på ett annat sätt än genom ett differentierat avgiftssystem, som blir både administrativt krångligt och kostsamt.

Detsamma gäller skälet om betydande överskott på pensionen, som pensionären själv inte tillgodogör sig. Enbart pension skapar väl inga större förmögenheter. Om så vore fallet fanns ju all anledning att i stället ändra arvslagarna i den riktning som vpk vid upprepade tillfällen föreslagit, dvs. ökad skatt på arv och förmögenheter och då naturligtvis lika gällande för sjuka som friska.

Onsdagen den
2 december 1981

Differentierade avgifter för pensionärer vid sjukhusvård

I likhet med många andra förslag som lagts av de borgerliga regeringarna verkar även detta förslag oövertänt när det gäller de konsekvenser det medför. Propositionen utgår från att förslaget i största utsträckning rör ålderspensionärer. Att det dessutom finns ca 400 000 förtidspensionärer som kan drabbas framgår inte – förtidspensionärer, många i unga åldrar som genom sina sjukdomar kanske är i större behov av långtidssjukvård än de ålderspensionärer som berörs.

Utskottet har i sin skrivning sagt att vid bedömningen av avgiften skall stor hänsyn tas till den enskilde individens behov. Jag citerar:

”Utskottet vill därför starkt understryka vikten av att de nya reglerna inte får en schablonmässig tillämpning utan att det alltid prövas huruvida en jämkning av avgifterna bör ske med hänsyn till individens behov i det enskilda fallet.”

På ett annat ställe sägs det:”Utskottet anser att tillämpningen av de föreslagna avgiftsreglerna måste ske med stor varsamhet och att rehabiliteringssynpunkten måste ägnas stor uppmärksamhet vid fastställande av avgift.”

I propositionen understryks också bostadens stora betydelse för den enskilde när det gäller att återfå möjligheterna till ett friskare liv. Utskottet ansluter sig till den uppfattningen och framhåller att stor generositet bör prägla synsättet när det gäller människors möjligheter att behålla sin bostad.

Herr talman! Allt detta låter naturligtvis tryggt och bra – att hänsyn skall tas till olika behov. Men när man sedan läser Landstingsförbundets cirkulär AC 42/81 – som omfattar ett stort antal sidor – om hur avgifterna skall tas fram, då viker trygghetskänslan. Det nya avgiftssystemet medför att ett avgiftsbeslut skall tas i varje enskilt fall på basis av individens betalningsförmåga.

Och när det gäller att få fram betalningsförmågan är det ett stort antal faktorer som skall undersökas. Det gäller olika pensioner, livräntor, vissa skatter, sidoinkomster, eventuella förmögenheter och inkomster av fastighet, där olika beräkningsgrunder skall utgöra underlag.

Vissa uppgifter finns på data, och dem skall man ha tillgång till. Men som underlag för både manuell och ADB-baserad tillämpning krävs enligt Landstingsförbundets cirkulär att uppgifter samlas in manuellt i samband med att patienten avses inrapporterad i systemet.

Men avgiften är inte klar med detta. Sedan skall en jämkning ske av avgifterna med hänsyn till vad som står i utskottets skrivning om individens behov i det enskilda fallet, som det så vackert heter. Det gäller då bl. a. individens försörjningsplikt, bostadsbehov, rehabilitering, semesterresor, inköp av exempelvis möbler, TV, stereo eller annat som kan möjliggöra ett rikare liv för patienten. Ekonomin förändras, och en omprövning måste kontinuerligt göras – minst en gång per år enligt cirkuläret.

Är inte detta ett praktexempel på krångel och byråkrati, det som man nu inför? Och det är byråkrati som de borgerliga säger sig bekämpa och som man tillsatt ansvariga för att minska på.

Vilka är det då som drabbas av detta byråkratiska avgiftssystem? Jo, det är en ny grupp – människor som nyss har behandlats – en grupp som kan betecknas som den mesta försvarslösa, sårbara och ekonomiskt utsatta, det är människor som drabbas av långvarig sjukhusvistelse. Dessa människor skall nu tvingas att för någon tjänsteman redovisa hela sin ekonomiska situation och därtill de personliga ekonomiska behov som kan styrkas. Sedan är det tjänstemannen som med mer eller mindre subjektiva bedömningar avgör om dessa behov är skäligen, för att kunna fastställa en avgift. Detta är en förnedrande behovsprövning som vi borde ha kommit ifrån 1981.

Det kan inte vara med ökad byråkrati som frågan om arbetslösheten skall lösas. Vänsterpartiet kommunisterna ifrågasätter även om den ekonomiska vinst som här eventuellt görs står i rimlig proportion till allt obehag för patienterna och det arbete som vårdpersonalen och administrativ personal tvingas lägga ner för att få fram ett underlag för fastställandet av gällande avgifter.

Det finns även andra risker med ett differentierat system. Man kan inte bortse från ökade klasskillnader i vården. Vidare finns det risk att behövande avstår från vård av ekonomiska skäl. Särskilt gäller det rehabilitering, vilket är olyckligt, då den behandlingen syftar till ett normalt liv, innebärande minskade kostnader för samhället.

Vänsterpartiet kommunisterna anser att detta helt igenom är ett dåligt förslag, som enbart drabbar en redan hårt drabbad grupp i samhället och som går helt emot vårt lands socialpolitiska målsättning om människors lika värde.

Herr talman! Jag yrkar bifall till vpk-motionen som finns behandlad i detta betänkande.

Anf. 83 BLENDA LITTMARCK (m):

Herr talman! Jag medger att det hade varit betydligt enklare om propositionen hade inskränkts till att handla om dem som redan var inne i ett graderat avgiftssystem, som hade avvecklat sina bostäder och ställt in sig på att tillbringa sin tid på en institution och som, när institutionen inte längre orkade med dem, bara skulle flytta över till exempelvis långvården. Kostnaderna skulle där vara desamma. Att det blev helt andra, stora grupper, som kom med i propositionen har naturligtvis orsakat oss stora bekymmer.

Ett flertal motioner yrkar på ändringar. Alla tar upp de svårigheter som uppstår för just de unga handikappade, trafikskadade, som inte f. n. kan klara sig utanför en institution, för de medelålders och äldre som har sina familjer kvar. Kan det vara meningen att familjens standard skall behöva sänkas på grund av den olycka som drabbat dem? Man kan ta exemplet med den skogsarbetare som blev helt förlamad. Han är i 35-årsåldern och har hustru och tre barn. De bor i eget hem i en glesbygd där hans hustru inte kan få något arbete utanför hemmet. Ett annat exempel kan vara en 20-åring som råkar ut för en motorcykelolycka. Det finns många sådana exempel. Även bland de äldre finns det naturligtvis människor som vill ha sitt hem kvar, och

---

Differentierade avgifter för pensionärer vid sjukhusvård

som man tycker skulle ha rätt till det. Utskottets hela betänkande går därför ut på varsamhet i bedömningen och generös tillämpning.

För den första gruppen jag talade om, de som redan var inne i ett avgiftssystem efter denna modell, har vi sedan länge önskat få en ändring så att deras situation skulle kunna behållas oförändrad. Men nu står vi alltså här.

Vi har en annan grupp, som jag glömde vid min uppräkningsräkning, nämligen reumatikerna, som för att kunna klara sig utanför sitt hem måste tillbringa två eller tre månader på ett långvårdssjukhus. De blir snabbt utförsäkrade. Nu har man lovat att det för just korttidsfallen – det är dem jag exemplifierat med reumatikerna – skall kunna sättas en enhetlig avgift som sedan vägs mot vederbörandes kostnader, så att den inte blir för hög. Jag hoppas att detta kommer att fungera.

Vi har också i utskottet tagit upp problemet med de unga, de som – om inte något händer på kommundagen när det gäller utbyggnaden av servicebostäder och liknande – blir tvungna att stanna på institutionen. Skall de kunna leva ett så rikt liv som över huvud taget är möjligt under deras förhållanden? Kan de med det nya avgiftsuttaget samla till en TV? Kan de t. ex. åka till Årevidden med en vårdare? Kan de ta sig utomlands på en semester? Kan de köpa grammofonskivor och annat som deras jämnåriga gör?

Allt detta har utskottet diskuterat, och det ligger bakom vårt förslag att särskilt generösa tillämpningsregler skall användas för dessa människor och att stor varsamhet hela tiden skall råda när det gäller att bestämma avgifternas storlek. Om man är sammanboende eller gift, delas kostnaderna på två så att vägen hem skall vara öppen och så att familjestandarden inte skall behöva sänkas.

Utskottets hela betänkande genomsyras av de här tankarna. Vi har inte förordat avslag på propositionen, men vi har noggrant gått igenom alla kategorierna, och vi har försökt att för alla dessa gardera en oförändrad standard. Vi har naturligtvis också tittat på landstingens rekommendationer. Vi hoppas att de generösa regler som vi hela tiden pläderar för i vårt betänkande skall tillämpas i fortsättningen.

Vad vi kanske mer än någonting annat borde göra är att reformera långvården. Det befinner sig i dag ungefär 6 000 människor inom långvården utan att de egentligen skulle behöva vara där, om serviceboendet, som jag tidigare nämnde, var ordentligt utbyggt. Socialtjänstens yttersta ansvar efter den 1 januari kommer att vara av stor vikt vid den fortsatta bedömningen av sådana här saker. Socialtjänsten är enligt den nya lagen skyldig att finna nya och okonventionella lösningar på problemen.

Karin Nordlander jämförde ålderdomshemsboendet och långvården. Jag tycker att det ligger väldigt mycket i vad hon säger. Man har i ett ålderdomshem sin frihet på ett annat sätt. Man har sina egna möbler omkring sig, och man kan leva ett självständigt liv så långt det går under sådana förhållanden. Man är i alla fall oändligt mycket självständigare än man är inom långvården. Även i detta hänseende tycker jag att vi gemensamt blir tvungna att på allt sätt reformera långvården.

Det ringde en människa som sade att hans far är på ett ålderdomshem. Där har han allt. Han har sitt eget rum, TV, han har umgänge med andra och han kan gå ut. Han använder färdtjänsten. Han sitter i rullstol, men han har inte behövt tas in på långvården. Han betalar gärna den högre avgiften. Modern däremot, som inte kunde klara sig där, är på långvården. Hon har betalat den vanliga avgiften tills nu, men hon kommer också att få en lika stor avgift som han. Men vad får hon för det? Ingenting jämfört med vad han får.

Det har ofta förvånat mig vilken orimlig kostnadsskillnad det är mellan de olika institutionerna. Det är helt obegripligt att långvården skall behöva vara så oändligt mycket dyrare än ålderdomsvården som ju i alla fall fungerar bra mycket bättre.

Mot denna bakgrund och med hänvisning till vad utskottet sagt om varsamheten och generös tillämpning ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Differentierade avgifter för pensionärer vid sjukhusvård

Anf. 84 KARIN NORDLANDER (vpk) replik:

Herr talman! Jag har en känsla av att Blenda Littmarck talar mot sitt samvete. Hon säger att det vore enklare om det här bara drabbade dem som långvarigt och för gott lämnat sitt normala liv och ligger på långvårdssjukhus. Men även bland dem finns olika behov. Det är ändå så, att de inte för gott sökt sig till långvården, utan de har förhoppningen att de skall bli friska och få komma därifrån. Det räcker inte med generösa regler.

Det är ju själva behovsprövningen som är så förnedrande. Vi har kommit ifrån denna när det gäller exempelvis barnbidragen och skolmåltiderna. Därvid löser vi den ekonomiska frågan på annat sätt, och det borde vi kunna göra också i detta sammanhang. Här skall man vända ut och in på personers ekonomiska situation, som de själva kanske inte har kontroll över när de blivit gamla. De skall tala om hur de lever, för att de eventuellt skall få jämkningen, som då blir godtycklig, eftersom det är någon som gör en bedömning i frågan.

Man har, som Blenda Littmarck sade, också prövat systemet med differentierade sjukvårdsavgifter i några landsting. Då fick man bakläxa därför att sådana avgifter var lagstridiga, men också på grund av den reaktion som kom både från patienter och från personal, främst från de kuratorer som tvingades syssla med undersökningar av patienternas inkomstförhållanden.

Redan då ifrågasattes den ekonomiska vinsten av ett administrativt så arbetskrävande system. Man påpekade att det hade haft förödande konsekvenser för de sjuka, att det var administrativt svårmanövrerat och ur socialpolitisk synpunkt en synnerligen negativ åtgärd. Det påtalades att rekommendationen med förslag till anvisningar i sin aningslöshet var helt avskräckande. Man undrade om utredarna hade den minsta idé om vilka människor som skulle komma att drabbas av åtgärden och om hur det över huvud taget går till inom sjukvården. Den aningslösheten tycks fortfarande kvarstå.

*Differentierade av-
gifter för pensio-
närer vid sjukhus-
vård*

Jag vill citera vad dåvarande chefskuratorn vid Södersjukhuset sade i en artikel i DN i juli 1973:

”Vad som alldeles kommer bort i utredningen är rehabiliteringstanken. 'Skälig hänsyn skall tas till patienternas möjligheter att tillgodose individuella behov i fråga om rekreation, kultur och liknande samt aktiviteter som av läkare bedöms äga terapeutisk betydelse.' Sådana plattityder skall man behöva ta del av anno 1973! Vad rehabilitering är tycks utredarna sväva i total okunnighet om. T. ex. att de emotionella rehabiliteringsproblemen – den psykologiska reaktionen då en människa plötsligt blir handikappad – är väl så svåra att behandla som den fysiska invaliditeten.”

Jag stannar vid detta men återkommer i ett senare anförande.

Anf. 85 BLENDA LITTMARCK (m) replik:

Herr talman! Jag vill bara säga att man när man prövade detta inte hade socialutskottets betänkande bakom sig. Om riksdagen bifaller utskottets skrivning, gör riksdagen ett kraftfullt uttalande för generositet och för hänsynstagande till de behov som finns. Jag håller med Karin Nordlander om att byråkratin blir besvärande, men den är tyvärr oundviklig.

Anf. 86 KARIN NORDLANDER (vpk) replik:

Herr talman! Den blir sannerligen inte mindre än i dag. Det är till Landstingsförbundets cirkulär fogat något som ser ut som deklaraionsblanketter, och det är dem som man skall använda när man skall ta fram de uppgifter som skall prövas i varje individuellt fall. Denna administrativa omgång måste väl ta i anspråk huvuddelen av de pengar som man kommer att få in. Det blir ingenting kvar av en sådan besparing som det är fråga om, och det är väsentligt i detta sammanhang.

Att sedan enskilda människor skall drabbas av en behovsprövning, som ändå inte ger någon vinst, tycker vi är helt orimligt.

Anf. 87 NILS CARLSHAMRE (m):

Herr talman! Förslaget om differentierade, dvs. i praktiken oftast höjda, vårdavgifter för utförsäkrade pensionärer har kommit en stor och inte helt obefogad oro åstad bland handikappade och pensionärer. Att den oron har trängt fram till socialutskottet har framgått av betänkandet och kanske ännu mer av Blenda Littmarcks underbara anförande – jag menar verkligen att det var underbart – och det har lett till att socialutskottet är utomordentligt tveksamt. Det är nämligen ett märkligt betänkande som vi nu har att behandla.

Å ena sidan tillstyrker man förslaget om differentierade avgifter. Å andra sidan omgärdar man dessa med sådana restriktioner och uttalanden om generositet, att jag undrar om det kan bli någon ekonomisk vinst kvar för sjukvårdshuvudmännen. Om landstingen verkligen skall leva upp till vad socialutskottet föreskriver – och det är välmotiverat – undrar jag om det egentligen blir någon affär, om det inte kommer att kosta nästan lika mycket som det smakar.

Vi har haft den här frågan som följeslagare i riksdagen under åtminstone tio år. Jag har känt mig litet olustig inför den hela tiden. Tidvis har jag känt mig som en enmansopposition i riksdagen – vpk får förlåta! Om man skalar ned förslaget ända till skelettet finner man att det följer en skrämmande princip.

Vad är det som händer? Jo, när en pensionär slutgiltigt blir utförsäkrad, dvs. förlorar även den sista resten av försäkringsskydd, sjukvårdsförsäkring, blir pensionärens ekonomi ovillkorligen sämre än den var dessförinnan. Pensionären blir helt enkelt fattigare.

Av det enda skälet att pensionären har blivit fattigare skall man ha rätt att höja avgifterna! Det är precis tvärtemot vad vi gör i hela Välfärdssverige i övrigt. Det finns nämligen inget annat skäl än att han har lämnat försäkringen för att höja avgiften! För den som är kvar i försäkringen skall den låga och enhetliga avgiften gälla. För mig är detta en helt felaktig princip – jag måste säga det också i dag, även om jag har gjort det flera gånger tidigare.

Vi får alltså en behovsprövning som är helt uppochnedvänd. Därför att jag har blivit fattigare underkastas jag en annan och högre avgiftssättning! Detta kan inte vara rimligt. Dessutom tror jag – där delar jag fru Nordlanders uppfattning – att detta blir mycket krångligt.

Jag tror att vad som har hänt är att man stirrat sig blind på några välkända exempel – jag tycker också illa om dem. Det är de fall som det talas så mycket om och som gäller gamla, svårt sjuka människor som ligger år efter år på sjukhus. De samlar ihop en liten förmögenhet av icke utnyttjad pension, därför att de är fysiskt ur stånd att förbruka sina pengar. Och så kommer det, säger man, när vederbörande så småningom dör några anhöriga som aldrig har brytt sig om vederbörande så länge han eller hon levde, och hämtar ut behållningen!

Det är ett drag av moralism i det sättet att resonera, som vi också brukar vara rätt fria från i Sverige. På mig gör det intrycket att det inte är i första hand sjukvårdshuvudmännens välförstådda intresse av att i någon mån få betalt för vården som man tar hänsyn till, utan intresset är att straffa de anhöriga, som inte har ställt upp för sin sjuke släkting medan tid var – de skall åtminstone inte ha betalt också!

Det är ett drag av moralism i detta. Jag håller med om att det är riktigt att de borde ha ställt upp tidigare, men det är främmande för vårt sociala synsätt att använda vad som bör vara och vad som är en social avgiftssättning till att utkräva ansvar för detta. Det går inte riktigt ihop för mig.

Man gör i det här sammanhanget jämförelsen, som naturligtvis på ett sätt är relevant, mellan den sjuke pensionären, dvs. den pensionär som vårdas på sjukhus, och den inte fullt så sjuke pensionären, som bor på ålderdomshem eller i servicehus. Det är en jämförelse som kan göras, men jag tycker att det är riktigare att jämföra den sjuke pensionären med sjuka som inte är pensionärer. Det här är egentligen en sjukförsäkringsfråga, och det är endast den litet egendomliga ärendefördelningen i riksdagen som gör att det inte är socialförsäkringsutskottet som fått handlägga den – vilket jag tror hade varit bättre.

Onsdagen den
2 december 1981

*Differentierade av-
gifter för pensio-
närer vid sjukhus-
vård*

Jag menar alltså att man skall se detta som en sjukförsäkringsfråga och jämföra med hur vi hanterar andra sjuka, inte med hur vi hanterar andra pensionärer. Då ser det ut på ett annat sätt.

Jag har känt mig tvungen, herr talman, att en gång till – trots att det faktiskt inte är första gången – deklarerar denna personliga uppfattning. Det är en personlig uppfattning – jag företräder inte någonting, varken parti eller grupper av något slag. Jag har alltid haft den, och jag känner mig inte särskilt lugnad av att vi nu blir av med denna eviga följeslagare – för det gör vi väl.

Jag tror verkligen både på Blenda Littmarck och på socialutskottet i dess helhet, och även på propositionsförfattarna och deras ärliga avsikter att undvika att reformen får dåliga konsekvenser. Men jag är alldeles säker på, att om de lyckas i sina goda intentioner, blir det ingen vinst på affären. Och det finns naturligtvis en risk att de misslyckas. Jag har, herr talman, inget eget yrkande.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 88 KARIN NORDLANDER (vpk) replik:

Herr talman! Nils Carlshamre och jag tycks vara i stort sett överens i denna fråga. Det är riktigt som han säger att den oro som har redovisats för oss inte är obefogad. Vi har också hört av handikapporganisationerna hur de ser på denna fråga. För många unga får naturligtvis överenskommelsen förödande konsekvenser. Man tvingar till en ökad institutionalisering och tar ifrån dem möjligheten att komma tillbaka till ett normalt liv och boende.

Jag vill citera ur Landstingsförbundets cirkulär om rutinerna. Om inkomstöverföring står det:

”I slutet av varje månad framställer Kommun-Data en maskinell förfrågan om inkomstuppgifter för berörda personer till ett antal centrala myndigheter. Förfrågan görs hos Riksförsäkringsverket (RFV), hos Kommunernas pensionsanstalt (KPA) och Statens pensionsverk (SPV). Från RFV erhålls aktuella uppgifter om folkpension inklusive pensionstillskott, ATP-pension, KBT, SKBF, Handikappersättning och dylikt. Från KPA och SPV erhålls uppgifter om eventuella utgående pensioner. En gång om året sker förfrågan hos Riksskatteverket (RSV). Från RSV erhålls de uppgifter som lämnats i den senast fastställda taxeringen, dvs. inkomst av kapital, rörelse, jordbruksfastighet etc.”

Det har berättats för mig att man 1973 frågade lantbrukarna hur många höns de hade, för det skulle man också ha som underlag vid beräkningen.

”Dessa inkomster skall ju också påverka avgiften. För de pensionärer som blir aktuella för inkomstförfrågan under perioden mellan de årliga förfrågningarna hos RSV kan taxeringsuppgifter inhämtas direkt från den lokala skattemyndigheten eller från skattelängderna.”

Men sedan måste man personligen gå till varje individ för att få fram vilka avgifter som skall gälla. Det är en omöjlig situation.

Anf. 89 GÖRAN KARLSSON (s):

Herr talman! Jag skall inte tävla med fru Nordlander om svartmålning av systemet, utan jag skall bara säga att det är ett gammalt förslag som vi nu följer. Flera landsting införde redan tidigare systemet, men det blev upphävt efter ett överklagande – jag tror att det var någon gång på 1970-talet – där man i regeringsrätten åberopade en lag från 1893. Det om något visar väl hur svårt det är att komma till rätta med den här frågan.

Vi har i utskottet inte ansett det rimligt att en person kan vistas på ett långtidssjukhus, uppbära pension och samla förmögenheter på hög, och under hela sjukdomstiden hör de anhöriga inte av sig utan först när vederbörande är död. Därför har vi biträtt den överenskommelse som har träffats mellan Landstingsförbundet och regeringen och som syftar till att försöka nå en bättre tingens ordning.

Det är naturligtvis många som har varit oroliga för detta, framför allt de handikappade. Men deras krav har vi försökt tillgodose i så stor utsträckning som möjligt genom att omgärda överenskommelsen med alla möjliga föreskrifter om hur den skall tillämpas.

Det är naturligtvis svårt att uppnå fullständig rättvisa, men förslaget är ändå så väl underbyggt att det kan genomföras.

De unga handikappade är ett särskilt kapitel. Det är klart att det finns det som oroar dem, men i det fallet har utskottet tillmötesgått de socialdemokratiska motionerna om att all möjlig hänsyn skall tas, och jag tror att det är tillräckligt. Utskottet säger också att regeringen skall komma tillbaka till riksdagen med en utvärdering av hur det hela har fungerat, och det bör vara betryggande.

Jag ber till slut, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Anf. 90 KARIN NORDLANDER (vpk):

Herr talman! Göran Karlsson säger att pensionärerna samlar förmögenheter på hög. Men det måste väl vara i extrema fall, och de kan inte vara särskilt många. Den saken borde man kunna komma till rätta med på annat sätt.

Han säger också att det är svårt att skapa rättvisa. Men om man inte kan skapa rättvisa, skall då alla drabbas av samma orättvisa? Var skall då de generösa gränserna gå? Det är människor som skall göra bedömningar, och vi behöver bara titta oss omkring här i salen för att förstå att vi bedömer saker och ting olika. Det blir subjektiva bedömningar.

Att de som får sina förhållanden granskade helt enkelt blir utlämnade är en sida av saken. Den andra sidan är att det inte kommer att bli några besparingar. Det kommer bara att bli ökat krångel och mer byråkrati, och det har vi ju varit överens om att försöka minska på.

Anf. 91 GÖRAN KARLSSON (s):

Herr talman! Vad Karin Nordlander säger äger väl sin riktighet. Det kan bli litet mer av byråkrati. Men att det kommer att bli mera rättvist på det sätt som nu föreslås kan hon inte förneka.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölls med 287 röster mot 19 för motion 70 av Lars Werner m. fl. 3 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 2-6

Utskottets hemställan bifölls.

18 § Museifrågor

Föredrogs kulturutskottets betänkande 1981/82:11 om museifrågor.

Anf. 92 HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk):

Herr talman! Boktryckarkonsten i Sverige fyller om ett par år 500 år. Motionen om ett museum för tryckerihanteringen skrevs därför att den gamla grafiska tekniken, som i stort sett har fungerat på samma sätt sedan Gutenbergs dagar, nu är på väg att försvinna i väldigt snabbt tempo. Man skulle kunna säga att den gamla, ursprungliga boktryckarkonsten går i graven och ersätts av en ny teknik. Som en symbol för det återfanns i våras en hel del grafisk utrustning av den äldre typen här nere på Klara kyrkogård; jag antar att den kom från Aftonbladet. Som gammal typograf |passar jag naturligtvis på att plocka åt mig några små detaljer som skulle minna om det yrke jag har lärt mig.

Min egen situation skulle ganska bra kunna beskriva hur fort det har gått. När jag blev färdig typograf i början av 1960-talet trodde jag att jag skulle ha ett yrke för all framtid. Under den korta tid jag har ägnat mig åt politik på heltid, dvs. fem sex år, har de absolut sista delarna av den gamla tekniken tjänat ut; det finns några små och få undantag ute i landet. Det betyder att mina och många andra typografers och handsättares yrkeskunskaper passar bättre in på 1400- och 1500-talen än på 1980-talet. Det verkar häpnadsväckande, men det är faktiskt så.

Det finns alltså all anledning att av rent historiska orsaker bevara den gamla tekniken, lämpligen i museiform, och då som ett levande och fungerande museum, där man framställer tryckalster enligt den gamla tekniken. Annars försvinner inte bara tekniken utan också yrkeskunnandet. Man kan väl säga att den generation typografer som jag tillhör är den sista som utbildats att arbeta på gammalt vis.

Varför då ett levande museum, varför inte bara ställa upp grejorna och visa hur det såg ut en gång i tiden?

Vi har i motionen motiverat detta, bl. a. med kvalitetsargument. Den nya tekniken, som i sig är fantastisk och ger många möjligheter till tryck som inte alls gick att framställa tidigare, riskerar trots allt att utarma en del av de skönhetsvärden som finns – det som man skulle kunna säga skapades mera för hand.

Visst är det moderna snabbtrycket – med utfallande bilder i flerfärg och med montage både snett och vint och med montage på både det ena och det andra hållet – spännande, och visst ger det väldigt många möjligheter för en grafiker. Men den gamla boken, den gamla trycksaken – layoutad, satt och tryckt och inbunden av typografer och bokbindare, som anpassat formgivningen efter den äldre teknikens möjligheter – är att betrakta som ett konstverk i all sin enkelhet, något som det inte finns mycket av i dagens massproducerande samhälle.

På samma sätt är det med affischer: Vissst är de moderna affischerna lockande och granna, med fotografier, djärva färgbilder. Men över den gamla typen, där man fick ta till en i bästa fall för-tryckt bakgrund eller ett färgat ark och med trästilar av olika snitt och storlek försöka komponera ett grafiskt alster som skulle slå, som skulle vara informativt, låg det också något som gjorde alstren vackra på sitt speciella sätt.

Ett levande museum skulle kunna syssla med framställning av sådana alster som jag här beskrivit.

Motionen är mer utförlig beträffande innehåll i och verksamhet vid ett sådant här museum, och jag skall inte upprepa detta. Utskottsledamöterna har naturligtvis läst och satt sig in i motionen.

I betänkandet, som vi nu behandlar, finns inte någon direkt värdering av eller åsikt om huruvida motionens syfte är värt att stödja eller inte. Man nöjer sig med att påpeka att viss verksamhet i linje med motionens syfte pågår på olika håll.

Man hänvisar till att utredningar pågår inom ramen för SAMDOK, som inom kort skall ta ställning till vem som kan ha dokumentationsansvar för gammal teknik. Och visst är det en stor fråga att utreda.

Vidare pekas på att LO-kongressen uppmärksammat problem kring arbetsplatsmuseer och arbetshistoria, och det är bra att detta skett.

Man säger också att det, såsom vi nämnt i motionen, borde anordnas en utställning med anledning av 500-årsjubileet av boktryckarkonstens vara i Sverige och man nämner att en sådan 500-årsutställning ser det ut att bli i alla fall. Jag antar att det är fackföreningarna och arbetsköparna inom den grafiska industrin som håller på att arbeta med det här. Det är naturligtvis bra att detta kommer till stånd utan riksdagens inblandning.

Men motionen tar ju inte sikte enbart på att bevara tekniken som sådan, utan den är också uttryck för en vilja att bevara produktionen av alster med hjälp av den här tekniken – produktion av sådana alster som jag nyss har beskrivit. Jag tycker att det är mycket värdefullt om dessa alster kan fortsätta att produceras och att yrkeskunnandet kan leva vidare, så att även kommande generationer kan se hur de här grejorna faktiskt används.

Mot bakgrund av detta vill jag, med hänvisning till att utskottet inte direkt sagt emot mig men heller inte precis tillstyrkt mina idéer, ändå yrka bifall till den första att-satsen i vår motion. Det står i motionen att med hänvisning till vad som anförts föreslås att riksdagen beslutar

”att hos regeringen hemställa om tillsättande av en kommitté med uppgift att utreda och utarbeta förslag om ett svenskt bruksgrafiskt museum i enlighet med vad som anförs i motionen”.

Jag tycker att riksdagen skulle kunna bifalla den att-satsen.

Anf. 93 ING-MARIE HANSSON (s):

Herr talman! Det ämne som vi här behandlar, museifrågor inom olika industrigrenar, är mycket angeläget. George Orwell har sagt: Den som behärskar det förflutna behärskar nuet, och den som behärskar nuet behärskar framtiden.

Intresset för historia har ökat mycket starkt under de senaste åren. Det finns ingen anledning att tro att detta bara är en tillfällighet. Intresset förefaller vara djupt rotat och svarar mot ett verkligt kulturbehov. Det nya är bredden.

”Gräv-där-du-står-verksamheten” arbetar fram material och ökar våra kunskaper.

Omställningen av vår industri gör att vi just nu befinner oss i en period när många industrier och orter helt förändras. Hans Petersson i Hallstahammar gav ett exempel från ett område som är ganska typiskt för utvecklingen. Men det finns paralleller inom många områden.

I den gedigna yrkeskunskapen finns sammanhanget bakåt, som vi inte får förlora när vi tar i anspråk den nya teknologin.

När det gäller museerna finns de största bristerna i fråga om dokumentation just inom det tekniska området. Det är inte minst viktigt att arbetets historia i dess sociala sammanhang kan levandegöras på ett så allsidigt och genomtänkt sätt som möjligt.

Fullföljandet av regionmuseireformen är därför oerhört viktigt. Kopplingen till regionmuseerna och samarbetet med centralmuseer liksom med forskande institutioner är en förutsättning för att inte stora, ja, sammantaget mycket stora resurser skall bindas upp i splittrade delar, som inte tillgodoser kraven på vetenskaplig dokumentation och tillgänglighet.

När det gäller den motion om varvsmuseet i Göteborg som behandlas i utskottsbetänkande är det därför värdefullt att Svenska Varv har tagit initiativet och avsatt resurser för att tillsammans med de fackliga organisationerna och företrädare för Göteborgs museer utreda frågan om ett varvsmuseum i Göteborg.

Utskottet har studerat det arbete som gjorts och de planer som finns för ett varvsmuseum i Göteborg. Och vi instämmer i den bedömning som kulturrådet har gjort.

Jag tycker att det är viktigt att vi behandlar de båda motionerna parallellt. De visar nämligen på de problem som inom en mycket nära framtid kommer att ligga framför oss, om vi inte tar ett helhetsgrepp när det gäller

industridokumentation. Här rör det sig om mycket stora problem och en utveckling som går enormt snabbt. Det är därför bra att kulturrådet har tagit initiativ till en utredning som skall lägga fram förslag om dokumentationsansvaret för industrihistoria. Den utredningen beräknas bli presenterad under 1982, och den bör ligga till grund för de insatser som vi skall göra när det gäller industridokumentation.

Motion 440 angående ett grafiskt museum tar upp en viktig del av vår tekniska utveckling och belyser vilken betydelse boktryckarkonsten har haft för utvecklingen mot ökad yttrandefrihet. Hans Petersson i Hallstahammar berörde i sitt inlägg också yrkeskunnandet och skönhetsvärdena.

Det är riktigt att det tryckeri i Kungsgården som är omnämnt i motionen innebär en unik resurs genom att hela utrustningen och arbetsplatsen är komplett och utan vidare skulle kunna fungera på ursprungligt sätt. Och det finns många spännande former för att verkligen göra ett levande museum av detta tryckeri. Från kommunens håll har det visats stort intresse för ett museum, liksom från det museiråd som nu håller på att bildas med deltagande av de fackliga organisationerna i länet.

Jag vill också peka på att inte minst sambandet med den i Borlänge planerade yrkestekniska högskoleutbildningen med grafisk inriktning och med utnyttjande av modern datateknik skulle kunna ge perspektiv både bakåt och framåt. Det skulle kunna kopplas till en ganska levande debatt och en levande miljö, där man kan se vad detta har betytt ur yttrandefrihetssynpunkt.

När det gäller museet i Kungsgården, är inte kopplingen till läns museet klarlagd. Vi menar i utskottet, när vi instämmer i kulturrådets bedömning, att en sådan koppling är viktig och nödvändig och att man också måste klarlägga sambandet med centralmuseerna, som jag berörde tidigare. Jag tror att det är viktigt att vi inte får för splittrade och på det sättet dåligt samordnade resurser.

Det är av största betydelse att tiden inte springer ifrån oss när det gäller industrisamhällets och teknikutvecklingens belysning. Regionmuseireformen måste därför fullföljas, och principer och riktlinjer för bevarande och levandegörande av dessa områden måste utarbetas.

Anf. 94 HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk):

Herr talman! Jag kan bara konstatera att jag har fått mycket vänliga ord från Ing-Marie Hansson beträffande motionen. Det är klart att det hade glatt motionskrivaren, om det stått några sådana i betänkandet också. Men bättre sent än aldrig.

Jag instämmer i det som Ing-Marie Hansson sade om att det är mycket bråttom, därför att dessa utrustningar försvinner. Nu finns det, som också nämns i motionen, i Gästrikland och på några andra håll kvar litet grand av komplett utrustning som kan användas. Men ofta går det till så som jag beskrev, att utrustningen kastas ut på kyrkogården. Man hittar den rätt vad det är utanför någon fabriksvägg, och där står den och rostar och går aldrig mer att använda. Man måste göra någonting nu för att få fart på utvecklingen,

som tydligen är likadan inom många andra branscher. Jag tog upp denna bransch, därför att jag känner till just den och är angelägen om den. Gör man ingenting nu kommer också själva kunnandet i att hantera denna utrustning att försvinna. Det är inte så roligt att bara ha den stående.

Jag tror, att om man skapade ett bruksgrafiskt museum och producerade böcker och affischer av äldre typ, skulle det visa sig vara mycket värdefullt rent konstnärligt sett, därför att sådant går nästan inte att få fram på annat sätt. Inom t. ex. bokbinderikonsten sker det en väldig uttunning i antalet bokbindare som kan göra en riktig inbindning med guldsnitt, prägling i ryggar, försättsblad m. m.

Det var som sagt många vänliga ord, men jag vidhåller ändå mitt yrkande, därför att jag tycker att man skulle kunna tillsätta en kommitté som tar tag i detta, samordnar och ser till att det verkligen blir någonting, så att det inte faller mellan fingrarna, trots att alla vill ha någonting gjort.

Anf. 95 ING-MARIE HANSSON (s):

Herr talman! Jag vill börja med att yrka bifall till hemställen i kulturutskottets betänkande.

Sedan vill jag säga till Hans Petersson i Hallstahammar att jag tycker att man i utskottets betänkande skönjer ett mycket stort intresse och en positiv skrivning när det gäller dessa frågor. Jag kanske utvecklade det litet mera än man har gjort i själva texten i betänkandet. Men innehållet är klart positivt.

Jag vill också säga att det inte går att rycka ut en fråga som den om ett bruksgrafiskt museum, innan den är färdigutredd och innan vi kan se den i det sammanhang som vi måste ha som underlag, nämligen principerna för dokumentation när det gäller industrihistoria och anknytningen till länsmu-
seerna.

Anf. 96 HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk):

Herr talman! Ja, det är riktigt att man kan invänta principer, och jag kan ha förståelse för den inställningen. Jag tyckte att det nu var lämpligt med en aktivitet i denna fråga, eftersom det snart är 500-årsjubileum för boktryck-
arkonsten i detta land. Inom denna bransch har det nu i ett decennium pågått en väldig teknisk förändring, och jag är rädd för att om man väntar bara ytterligare några år så har man ingenting kvar att bevara.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1

Utskottets hemställen bifölls.

Mom. 2

Utskottets hemställen bifölls med 292 röster mot 19 för yrkande 1 i motion 1980/81:440 av Hans Petersson i Hallstahammar m. fl.

Föredrogs utbildningsutskottets betänkande 1981/82:3 om utbildning för undervisningsyrken.

Onsdagen den
2 december 1981

---

*Utbildning för un-
dervisningsyrken*

Anf. 97 BO SÖDERSTEN (s):

Herr talman! Vi har i dag en alltför stor kostym när det gäller utbildningen av förskollärare och fritidspedagoger. I dag utbildas t. ex. 4 400 förskollärare per år. Men universitets- och högskoleämberget anger behovet av utbildningsplatser till enbart 1 700 om året. Motsvarande förhållande råder vad beträffar utbildningen av fritidspedagoger.

Mot denna bakgrund är det svårt att argumentera mot en minskning av antalet utbildningsplatser inom dessa båda områden. För högskolan i Falun/Borlänge, som just är specialiserad på utbildning av dessa kategorier, föreslås också att antalet utbildningsplatser på förskollärlinjen minskas från 150 till 120 och att utbildningen av fritidspedagoger på ett likartat sätt minskas från 60 till 30 årsplatser.

Samtidigt är utbildningen av låg- och mellanstadielärare underdimensionerad i vårt land. I dag utbildas 330 lågstadielärare om året. Enligt statistiska centralbyråns prognoser borde den siffran i ett femårsperspektiv ökas till 440. Vad mellanstadielärare beträffar är i dag antalet utbildningsplatser 576. Också här borde antalet i det närmaste fördubblas enligt SCB:s prognoser och ökas till 1 090 under femårsperioden från 1982/83 till 1986/87.

Prognoser bör man alltid ta med en nypa salt. Men det går knappast att förneka att dessa linjer verkligen är underdimensionerade. Att då i ett kortsiktigt besparingsnit vägra att expandera utbildningen av låg- och mellanstadielärare är ganska oklokt. Så långt som till att slå igen grundskolan lär inte ens borgerliga regeringar kunna gå i sin besparingsiver. När det gäller utbildning bör vi tvärtom ha siktet inställt ganska långt in i framtiden.

Att det i dag råder brist på dessa lärarkategorier i ett län som Kopparbergs län kan man inte heller förneka. Det gäller, naturligt nog, för glesbygdskommuner som Malung och Älvdalen: i Malungs kommun är i dag var femte lärare i grundskolan obehörig. Men även i en kommun som ligger bra till såsom Smedjebacken har vi i dag 15 obehöriga låg- och mellanstadielärare.

Det är denna bakgrund som gjort att vi socialdemokrater på Dalabanken motionerat om att klasslärarutbildningen snarast bör återupptas vid högskolan i Falun/Borlänge. Vi har också fått ett visst gensvar, så till vida som att UHÄ är inne på samma tankegångar. I sina petita för nästa budgetår föreslår ämberget att utbildningen av lågstadielärare skall återupptas vid högskolan och 30 utbildningsplatser inrättas. Kostnaden härför är noll. Visserligen har UHÄ i sina petita tagit upp en kostnad om drygt 600 000 kr., men det är en kostnad som försvinner redan efter ett år i takt med att antalet platser i förskollärläro-utbildningen skärs ned. Vad det rör sig om är alltså en ren utväxling av förskollärläro-utbildning mot lågstadielärläro-utbildning, där samma resurser vid högskolan används i båda fallen.

Onsdagen den
2 december 1981

Utbildning för undervisningsyrken

UHÄ föreslår också i ett av sina alternativ att man inrättar 30 utbildningsplatser för mellanstadielärare fr. o. m. 1982/83 i Falun. Också det förslaget är, som jag visat, väl underbyggt. Kostnaden för denna intagning anges till 717 000 kr. Här bör man dock lägga märke till att vi i dag har en viss övertalig personal i Falun, som ger upphov till en s. k. övertalighetskostnad. Räknar man bort den, blir nettokostnaden för att återuppta mellanstadielärarutbildningen i Falun ungefär 300 000 kr. För en mycket ringa kostnad kan vi alltså få 60 utbildningsplatser för klasslärare, något som vi i dag verkligen har behov av.

Det finns ytterligare ett skäl att satsa på denna utbildning vid högskolan i Falun/Borlänge. Man har där ett mycket intressant projekt för en integrerad utbildning av förskollärare och klasslärare, som man kallar PRO-SAM med en av de litet konstiga förkortningar som är på modet i våra dagar. Anledningen till att detta projekt har stort intresse för framtiden är följande. Jag tillhör dem som tror att den nuvarande uppläggningsen av barnomsorgen för barn upp till sex års ålder inte är hållbar i längden. Vårt nuvarande system är för ineffektivt och för dyrt. Vi måste i framtiden på ett helt annat sätt än nu satsa på förskolan och dra ned den egentliga förskoleverksamheten i mycket lägre åldrar än vad vi nu gör i vårt land. Här har vi åtskilligt att lära av utlandet. Tiden och tillfället här i dag tillåter inte att jag går in närmare på denna viktiga aspekt. Men om jag skulle ha rätt, fordras en förnyelse av den svenska förskolans pedagogik. Här kommer det s. k. PRO-SAM-projektet i Falun in som en mycket intressant sak. Där tillåter man förskola och lågstadium att flyta in i varandra på ett mycket naturligare sätt än vad som är fallet i dag. Ett startande eller ett återupptagande av klasslärarutbildningen i Falun skulle medföra att experimentverksamheten får komma i gång på riktigt. Och den kan – det är jag övertygad om – ge viktiga erfarenheter till praktiskt taget ingen kostnad.

Låt mig så tillägga en personlig reflexion. Jag har i 20 års tid varit akademisk lärare. Under senare år har jag sett mycket missmod sprida sig vid universitet och högskolor. Därför är det mycket glädjande att få träffa lärare som dem i Falun, som är entusiastiska och fyllda av energi i sitt arbete på att just förnya innehållet i högskolan. De är värda allt stöd i sitt reformarbete.

Herr talman! Jag har inget yrkande här i dag. Mitt anförande riktar sig egentligen till utbildningsdepartementet. Jag hoppas att man där inte skall överväldigas av sin besparingsiver, utan att man inser att ett återupprättande av klasslärarutbildningen vid högskolan i Falun/Borlänge är en på samma gång billig och förnuftig åtgärd och att man därför tillstyrker den i nästa års budget. Det är, herr talman, med andra ord just den typ av åtgärd som vi bör satsa på i krisens Sverige.

I detta anförande instämde Yngve Nyquist och Ove Karlsson (båda s).

Anf. 98 GULLAN LINDBLAD (m):

Herr talman! I motion 1980/81:556 har Göthe Knutson och jag motionerat om utbildning av förskollärare till lågstadielärare vid högskolan i Karlstad.

Vi motionärer har förståelse för att utbildningsutskottet inte ansett sig kunna tillstyrka motionen, eftersom ärendet f. n. bereds inom regeringskansliet. Enligt vad jag inhämtat har UHÄ i sin anslagsframställning hemställt om ett tjugofemtal sådana platser. Såvitt jag förstår är platserna också högt prioriterade.

Jag vill med mitt inlägg, herr talman, framhålla det angelägna i att denna utbildning verkligen kommer till stånd vid högskolan i Karlstad. Man har vid vår högskola lång erfarenhet av lärarutbildning. Karlstad har ju utbildnings-traditioner sedan decennier, bl. a. genom det förutvarande seminariet. Och vi har utmärkta lärarkrafter. Enligt vad jag inhämtat ligger högskolan också mycket väl framme med förberedelserna för den planerade utbildningen.

En utbildning av förskollärare till lågstadielärare ligger helt i linje med intentionerna på utbildningsområdet och kan ses som ett viktigt led i samverkan mellan förskola och skola.

Jag kan också understryka det behov av låg- och mellanstadielärare som Bo Södersten tog upp i sitt anförande.

Till sist, herr talman, vill jag betona den betydelse som den föreslagna utbildningen skulle ha för högskolan i Karlstad och för våra lärarkrafter, både de nuvarande och de tillkommande. Högskolan i Karlstad är en mycket viktig läroanstalt i Värmlands län, med stor betydelse för våra ungdomars utbildning och kommande arbetsmöjligheter.

Måhända har våra anföranden här i dag något av "hembygdens dag" över sig, men, herr talman, det är mycket viktigt att på riksplanet föra fram de frågor som är angelägna för våra skolor hemma i länen.

Med tanke på att det rör sig om ett helt enligt utskott skall jag inte drista mig till att framföra något eget yrkande, utan jag nöjer mig med att med det sagda understryka vikten av att den av oss föreslagna utbildningen verkligen kommer till stånd.

Anf. 99 STIG ALEMYR (s):

Herr talman! Det blir i vår en debatt om lärarutbildningen, eftersom utbildningsdepartementet har meddelat att det kommer en proposition om de frågorna. Det betänkande som har legat en tid skall då behandlas av regering och riksdag. Jag skall därför inte ta upp de frågor som berörts här i två, som jag tycker, ganska intressanta inlägg, utan bara säga till Bo Södersten att det finns ett riksdagsuttalande som säger, att om lärarutbildningen skall utökas igen, skall den i första hand lokaliseras till orter där den funnits tidigare men dragits ner, minskat eller försvunnit. Det innebär att om prognoserna tyder på att vi behöver fler lärare är det självklart att Falun/Borlänge skall komma i fråga, eftersom man tidigare har haft lärarutbildning som försvunnit.

Till Gullan Lindblad vill jag säga att man, då man talar om behovet i Karlstad, naturligtvis måste vara medveten om att de attacker mot skolan som riksdagsmajoriteten f. n. gör, med kraftiga nedskärningar, innebär en dramatisk minskning av lärarbehovet på alla nivåer. Det behövs flera tusen färre lärare än vi tidigare räknade med, och det kan naturligtvis vara något som sätter käppar i hjulet för den utbildning vi nu talar om. Den utbildning, som Gullan Lindblad talar om har varit aktuell under ganska många år, men tidigare har lärarnas fackliga organisationer varit utomordentligt tveksamma till om detta är en rimlig utbildning. Nu har tydligen den tveksamheten vikit och UHÄ har ett förslag. Utbildningsutskottet kommer därför att mycket seriöst pröva denna fråga, när vi får budgetpropositionen på nyåret.

Jag ber, herr talman, endast att få yrka bifall till utskottets förslag.

Anf. 100 BO SÖDERSTEN (s) replik:

Herr talman! Jag vill tacka Stig Alemyr för hans inlägg och hoppas att vi tillsammans skall kunna verka för att få till stånd en klasslärarutbildning vid Falun/Borlänge-högskolan fr. o. m. 1982/83.

Anf. 101 GULLAN LINDBLAD (m) replik:

Herr talman! Jag skall inte ytterligare förlänga debatten. Jag vill också tacka för de förtydliganden vi fått av utbildningsutskottets ordförande.

Jag vill bara som ett motargument säga att under tider med knappa resurser är det alldeles särskilt viktigt att man prioriterar. Jag håller med om utbildningsutskottets synpunkter på att man i första hand skall prioritera utbildningsinsatserna till de högskolor som tidigare haft utbildning av lärare.

Anf. 102 ELISABETH FLEETWOOD (m):

Herr talman! I motion 1980/81:1289 av Birgitta Rydle och mig själv efterlyser vi en förstärkt ställning för invandrarkunskap vid våra lärarhögskolor.

Vi har således begärt att UHÄ i sin centrala utbildningsplan för läraryrken skall ta hänsyn till och beakta det vi begärt i vår motion. Närmare tänker jag inte nu relatera motionen; jag hoppas att kammarledamöterna är väl bekanta med innehållet.

Utskottet har inhämtat att "de nämnda utbildningsmomenten visas särskild uppmärksamhet vid den kontinuerliga översyn av utbildningsplanerna som sker inom UHÄ. Vad beträffar utbildning i invandrarkunskap har utskottet erfarit att UHÄ i samverkan med statens invandrarverk och regionstyrelsernas kanslier har genomfört regionala konferenser i avsikt att fördjupa och förstärka kunskapen i invandrarfrågor hos de lokalt utbildningsansvariga."

Herr talman! Redan från årsskiftet 1979-1980 arbetar en arbetsgrupp under Stockholms regionstyrelse med invandrarkunskap i våra högskolor. Det var i den gruppen planerna för den regionala konferensen utarbetades tillsammans med invandrarverket, som är representerat i arbetsgruppen.

Arbetet gäller framför allt utbildning av lärare på lärar- och vårdutbildningsområden, med starkt betonande även av de väsentliga kraven på fortbildning för aktiva lärare. Situationen i dag är nämligen inte den man skulle önska. Arbetsgruppen avser att lägga fram förslag för regionstyrelsen inför anslagsframställningen nästa år. Vi hoppas därmed att vi skall ha tagit ett steg till i rätt riktning. Vi motionärer vill därför understryka vikten av att de synpunkter som vi framfört ägnas skärpt uppmärksamhet. Vi räknar också med att så kommer att ske. Vi har därför inte något eget yrkande, herr talman, utan jag hemställer att riksdagen bifaller utskottets förslag.

Anf. 103 STIG ALEMYR (s):

Herr talman! Får jag bara i största korthet säga att vi i utbildningsutskottet fäster en utomordentligt stor vikt vid invandrarfrågor inom utbildningsväsendet. Det är kanske de svåraste problem vi har att brottas med i vårt land när det gäller utbildningsfrågorna.

Vi har inte löst de här problemen i Sverige, men vi har ändå kommit längre än man har gjort i något annat land i världen. Vi har en lagstiftning som går längre än i alla andra industriländer dit invandrare kommer. Jag vill gärna understryka att jag är på det klara med att vi icke tillnärmelsevis har nått de mål som vi har ställt upp för oss. Det kommer att krävas framför allt ekonomiska insatser av oss på utbildningsväsendets skilda nivåer för att vi skall kunna möta de ökande problemen bland invandrare.

Anf. 104 ELISABETH FLEETWOOD (m):

Herr talman! Jag är glad att få höra detta av Stig Alemyr. Jag hoppas att de arbetsresultat som Stockholms regionstyrelse tillsammans med dem som arbetar i gruppen kommer fram till samt det arbetsresultat som vi kommer fram till skall hjälpa oss en bit på väg för att lösa de här mycket svåra problemen.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölls.

20 § Föredrogs

Trafikutskottets betänkande

1981/82:6 om investeringar på Arlanda flygplats (skr. 1981/82:36)

Utskottets hemställan bifölls.

21 § Hälso- och miljöfarliga varor

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande 1981/82:10 om hälso- och miljöfarliga varor.

Onsdagen den
2 december 1981

*Hälso- och miljö-
farliga varor*

Anf. 105 JAN FRANSSON (s):

Herr talman! De kemiska föroreningarna är ett av våra allra största miljöproblem. Användningen av kemikalier har ökat lavinartat under de senaste decennierna. Varje år tillkommer tusentals nya kemikalier. Människorna i dagens samhälle kommer överallt i kontakt med kemiska medel – i hemmen, på arbetsplatser, i naturen och varhelst vi vistas. Nya industriutsläpp och utsläpp från motorfordon tillför naturen kemiska föroreningar. Upplagringen av miljögifter i näringskedjan är ett allvarligt problem, det miljöfarliga kemiska avfallet ett annat.

Det är lätt att ha förståelse för den oro många människor känner för den ökande användningen av kemikalier. Rapporter om sambandet mellan kemiska ämnen och vissa allvarliga sjukdomar, cancer och allergier, duggar tätt. Osäkerheten är stor inför många av de kemiska ämnenas verkan på lång sikt. Framför allt vet man inte hur olika ämnen samverkar med varandra och med andra föroreningar, t. ex. bilavgaser och tobaksrök. Svårnedbrytbara substanser försvinner i det ekologiska kretsloppet och når slutligen människan.

Jag vill inte tro att det finns någon politiker eller beslutsfattare som inte tar kemisamhällets faror på allvar. Men det gäller ju också för oss politiker att omsätta våra idéer när det är fråga om människornas oro i praktiskt handlande. Det måste vara politikernas uppgift att ta reda på om den oro människor känner är befogad och vidta de åtgärder som är nödvändiga för att undanröja de risker som är orsaken till denna oro. Det är mot den bakgrunden jag har så svårt att förstå varför de borgerliga partierna nu för tredje eller fjärde året i rad avvisar vårt krav om tillsättande av en gift- och kemikommission som framförts i vår reservation till jordbruksutskottets betänkande 1981/82:10.

Vi har i vår miljömotion nr 1379 gjort en omfattande genomgång av kemisamhällets risker, såväl akuta som på lång sikt. För den som gör sig mödan att läsa den genomgången borde det stå fullt klart att det här är ett område som måste angripas på mycket bred front. Med den omfattning och spridning som de kemiska ämnena har i hela samhället är det helt nödvändigt, menar vi från socialdemokraternas sida, att man gör en övergripande översyn av de olika lagar som reglerar användningen av kemiska medel. Att samordna och initiera det forsknings- och undersökningsarbete som krävs är en annan viktig uppgift som vi föreslår att gift- och kemikommissionen skall ha. En ytterligare uppgift för den här kommissionen måste vara att föreslå de förändringar i den nuvarande administrationen vilka med nödvändighet kommer att krävas. Och sist men inte minst måste man få till stånd en genomgripande kartläggning av de problem som är en följd av kemikalieanvändningen.

Låt mig mot bakgrund av tidigare debatter i kammaren om vårt förslag om en gift- och kemikommission säga, att det här inte rör sig om någon ny permanent organisation inom miljövärden. Vad det i stället handlar om är att under en tidsbegränsad period göra en total genomlysning av problemen med kemikalieanvändningen och på vilket sätt samhället bättre kan ta sitt ansvar

för människorna på det här området. Det var möjligt att göra det när det gällde energiområdet. Det borde också vara fullt möjligt att göra det när det gäller den här stora och allvarliga miljöfrågan, om bara den politiska viljan finns.

Det räcker inte med att administrera den miljöpolitik som den socialdemokratiska regeringen satte i gång under 1960-talet och genomförde under första delen av 1970-talet. Alla våra förslag i miljöfrågor under oppositionsåren har syftat till att fullfölja denna socialdemokratiska miljöpolitik. Produktkontrollen är *ett* exempel på att borgerliga regeringar inte velat fullfölja vår miljöpolitik. Vi har från socialdemokraternas sida nu samma utgångspunkter för vår miljöpolitik som då. Utgångspunkten måste vara att människor inte skall komma till skada genom användningen av kemiska ämnen. Tillverkarna och importörerna måste ta ansvar för att deras produkter inte ger upphov till skador. Det är samhället som skall se till att de uppfyller detta ansvar.

I vår reservation har vi också upprepat våra krav när det gäller produktkontrollorganisationen. Vi anser att riksdagen bör uttala sig för att regeringen nu skyndsamt utarbetar förslag till en ny produktkontrollorganisation. När det gäller registreringen av kemiska produkter har riksdagen tidigare vid flera tillfällen uttryckt önskemål om snabbast möjliga uppbyggnad av ett fullständigt produktregister. Det här är verkligen ett arbete som borde ha kunnat påskyndas ifrån regeringens sida. Samhället måste få överblick över de kemiska ämnen och produkter som förekommer i arbetslivet och på marknaden. Nu vill vi ha en tidsplan från regeringen över det här arbetet. Vi föreslår att riksdagen begär detta hos regeringen.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till den socialdemokratiska reservationen.

Anf. 106 BÖRJE STENSSON (fp):

Herr talman! Vid det betänkande som vi nu behandlar har vi från folkpartihåll fogat en reservation i anslutning till två motioner väckta av dels Bonnie Bernström och Jörgen Ullenhag, dels Esse Petersson och mig. Vi önskar få till stånd ett tillkännagivande till regeringen om att jordbruksdepartementet mera skall uppmärksamma vikten av minskning – förlåt, jag menar märkning – av hälso- och miljöfarliga varor. – Vi vill för all del också få till stånd en minskning, men det var nu i första hand fråga om märkning.

I 5 § lagen om hälso- och miljöfarliga varor finns redan bestämmelser om märkning av miljöfarliga produkter. Vi är inte säkra på att dessa lagbestämmelser hittills har fått den stora betydelse i produktkontroll- och miljöskyddsarbete som är avsikten.

Som exempel på märkningens betydelse kan tas batterier med miljöfarligt innehåll.

Den tekniska utvecklingen när det gäller små batterier har varit snabb. Det finns nu flera typer av batterier som innehåller kvicksilver och kadmium. Det har utvecklats andra batterier som har fördelen att inte innehålla skadliga tungmetaller.

Vissa av de miljöfarliga batterierna lämpar sig för återvinning, och det gäller också en form av icke miljöskadliga batterier, nämligen silveroxidbatterier, vilkas värde är så pass högt att de bidrar till att ge ekonomi åt batteriinsamling.

Skall denna insamling kunna fungera tillfredsställande behövs faktiskt två olika slags märkning. En märkning i skrift bör upplysa konsumenten om att batteriet är miljöfarligt och måste insamlas sedan det använts. Finns inte denna märkning riskerar man att vid batteriinsamlingen stora mängder helt ofarliga batterier lämnas in och försvårar både insamling och åtföljande sortering.

Vi menar att märkning med olika färg skulle kunna fylla funktionen att möjliggöra en snabb och rationell sortering för att bland de insamlade batterierna skilja ut dem som är användbara för återvinning av metaller. Återvinningsprocesserna störs nämligen om det kommer med batterier av fel sort.

Det här kan tyckas vara en detalj i sammanhanget, men vi anser att det är mycket viktigt att man uppmärksammar sådana här detaljer.

Jag yrkar, herr talman, bifall till vår reservation, nr 2, i förevarande betänkande. I övrigt yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Anf. 107 PER ISRAELSSON (vpk):

Herr talman! I jordbruksutskottets betänkande 1981/82:10 behandlas ett antal motioner från den allmänna motionstiden för snart ett år sedan. Det gemensamma för motionerna är att de har anknytning till begreppet hälso- och miljöfarliga varor, ett begrepp vars gränser man faktiskt inte säkert kan ange. Vad jag främst skall uppehålla mig vid är fyra motioner från vpk som besvaras i betänkandet. Men först några allmänna synpunkter.

Problemen med hälso- och miljöfarliga varor berör närmast den kemiska industrin, här i Sverige och i den industrialiserade världen i övrigt. Den svenska kemiska industrin har betydande ekonomisk och sysselsättningsmässig betydelse för landet, samtidigt som den för med sig miljöproblem både inom arbetsmiljö och yttre miljö.

Enligt Sveriges Kemiska Industrikontor sysselsatte den kemiska industrin i vid mening ca 110 000 människor i Sverige år 1979. Flera av den kemiska industrins branscher har varit bland de snabbast växande i landet. Den kunskapsintensiva delen av den kemiska industrin har ofta utpekats som det område där det borde finnas "nischer", i vilka svensk industri skulle ha goda möjligheter att hävda sig i internationell konkurrens. Om konkurrensen skall kunna ske på någorlunda lika villkor bör de samhällseliga restriktionerna mot den kemiska industrin vara likartade i de industriländer som tävlar på marknaden.

I den kunskapsintensiva och tillika forskningsintensiva delen av den kemiska industrin finns inte i samma grad motiv för utflyttning till mindre utvecklade länder med lägre miljökrav och små restriktioner kring kemikalieanvändningen. Den utbildade arbetskraften för forskning finns i i-

länderna, och arbetskraftsbehovet i själva produktionen är litet i förhållande till produktionens omfång.

Men i industriländerna har miljöopinionen börjat vakna kring kemikalieanvändningen. Kraven reses alltmera bestämt på en kontroll av främst nya kemiska substanser. Man vill ha en kontroll som liknar den som redan finns för nya läkemedel. Då sådana undersökningar är både kostnads- och tidskrävande möts de av motstånd från den kemiska industrins sida. Ändå är en sådan utveckling på gång i flera industriländer och måste enligt vår mening komma till stånd också här i Sverige. Kostnaden för sådana undersökningar kan nedbringas genom internationellt samarbete med utbyte av data, men de kan också nedbringas genom att man begränsar antalet kemikalier i vår totala miljö.

En obligatorisk förhandsprövning skulle säkert komma att bidra till en sådan begränsning. Med all sannolikhet skulle vår livskvalitet inte försämrans utan i stället förbättras om antalet kemikalier i vår miljö begränsades till de för oss nyttiga och nödvändiga. En sådan begränsning skulle leda till att vi hade bättre kunskap om dessa produkters egenskaper från hälso- och miljösynpunkt.

I jordbruksutskottets skrivning under rubriken Produktkontrollens organisation m. m. besvaras motionen 1980/81:1094 yrkandet 5. Här yrkas att den nya produktkontrollorganisationen skall innefatta ett avgörande inflytande för de anställda som berörs av dess beslut och att uppbyggnaden av produktregistret påskyndas så att den kan vara avslutad inom en femårsperiod.

Liksom föregående år gör utskottet en redovisning av läget beträffande uppbyggnaden av produktkontrollen. Man hänvisar till kommittébetänkandet från utredningen om produktkontrollens organisation. Man hänvisar till att kommittébetänkandet har remissbehandlats och att det f. n. är under beredning inom jordbruksdepartementet. Avsikten är att proposition så snart som möjligt skall föreläggas riksdagen, säger man. Med detta förordar utskottet att motionen 1094 yrkande 5 lämnas utan ytterligare åtgärd.

Jag är medveten om att frågan är under övervägande och att proposition tämligen snart kommer. Följs intentionerna i utredningen kommer yrkandet i motionen väsentligen att tillgodoses. Jag kan dock inte se något fel i att riksdagen uttalar sig för att de berörda anställda ges ett avgörande inflytande, via sina fackliga organisationer, i frågor som direkt berör dem och vidhåller därför motionsyrkandet på den punkten.

I nämnda motionsyrkande tas också produktregistrets uppbyggnad upp. Här har jordbruksutskottet redan tidigare gjort mycket bestämda uttalanden som riksdagen godkänt. Detta gäller främst tillgången till registret. Utskottet skriver nu igen följande mycket bestämda mening: "Samtidigt har utskottet med skarpa framhållit nödvändigheten av att registret kan utnyttjas så att skyddsombuden på effektivaste möjliga sätt bereds tillgång till för deras verksamhet relevanta uppgifter ur registret." Detta skarpa uttalande finner jag mycket bra och helt i den riktning jag önskar. Det fattas nu bara att det händer något också i verkligheten.

Onsdagen den
2 december 1981

*Hälso- och miljö-
farliga varor*

Utskottet säger sig ha erfarit att produktkontrollnämnden i slutet av år 1981 skall redovisa ett program för registrets fortsatta uppbyggnad. Innehållet i detta program känner jag för dagen inte till något om. Vi har nu i flera år agerat för att påskynda en planmässig uppbyggnad av produktregistret i de arbetandes intresse. Jag kan därför inte finna att ett bifall till motionsyrkandet på denna punkt kan stå i strid med att det kommer att redovisas ett program senare i år. Yrkandet vidhålles därför.

I nästa avsnitt i utskottets skrivning behandlas frågan om förhandsprövning av vissa hälso- och miljöfarliga varor. Också den frågan har tidigare behandlats i utskott och riksdag men är fortfarande inte löst. I motionen 1980/81:272 från vpk yrkas på lag om förhandsprövning, tillskapande av en tillsynsorganisation och en statlig organisation för testning av hälso- och miljöfarliga varor. I motionen 1980/81:1478 aktualiseras i huvudsak samma frågor och framhålls att tillskapande av nödvändiga resurser för testning kostnadsmissigt skall belasta dem som hanterar de berörda varorna.

Lagen om hälso- och miljöfarliga varor från 1973 möttes på sin tid med stora förväntningar. Den är visserligen en ramlag men ger ändå stora möjligheter till ingripanden och möjlighet till omvänd bevisföring. Vidare räcker det med en grundad misstanke för att ingripande skall kunna ske. Men vad hjälper allt detta, om kringresurserna till lagen inte finns? Lagen har därför, hittills i alla fall, blivit något av en "papperstiger", en i sig bra lag som inte kunnat få genomslag i det verkliga livet.

Det visar att det inte går att lösa miljöproblemen enbart genom lagstiftning. Miljöproblemen kan lösas endast om lagstiftningen kombineras med erforderliga resurser för kunskapsinhämtande och för kontroll, och det är just sådana resurskrav som vi tar upp i våra två motioner. Vi menar att då USA och EG kan ta steg i riktning mot förhandskontroll av kemikalier som kan vara hälso- och miljöfarliga, bör vi kunna göra det också i Sverige.

Utskottet hänvisar till att dessa frågor varit föremål för överväganden inom den kommitté som behandlat produktkontrollorganisationen. Denna kommitté har uttalat att starka skäl talar för att ett anmälningsförfarande beträffande nya kemiska ämnen kommer till stånd i Sverige. Kommittén anser dock att genomförandet bör kunna anstå till den 1 januari 1983. Skälet är att man först vill omorganisera produktkontrollmyndigheten och sedan genomföra förhandsanmälan. Man vill också få i gång produktregistret för att genom detta kunna kontrollera om anmälningsplikt föreligger eller ej.

Detta tar utskottet till utgångspunkt för att de här aktuella motionerna bör lämnas utan ytterligare åtgärd från riksdagens sida. Jag kan möjligen erkänna att det kan ligga något i att omorganisationen av produktkontrollen genomförs först, men skall vi vänta på produktregistret, lär det – med hittillsvarande uppbyggnadstakt – dröja innan vi kan få någon förtidskontroll av nya kemiska produkter här i landet. Jag vidhåller sålunda våra motionsyrkanden också på denna punkt.

Slutligen behandlas i jordbruksutskottets betänkande nr 10 också motionen 1980/81:1774 om kemikalieanvändningen inom jordbruket. I denna motion yrkas på en åtgärdsplan mot användning av kemikalier inom

jordbruket och begärs förslag från regeringen om begränsning av handelsgödselanvändningen inom jordbruket.

Här är ju läget det att frågorna, som det också sägs i utskottets betänkande, är föremål för utredning. Utredningen beräknas, enligt utskottet, lägga fram förslag under detta budgetår om effekterna av handelsgödsel och bekämpningsmedel i jordbruk och trädgårdsnäring. Vänsterpartiet kommunisterna är företrätt i denna utredning. Med hänsyn till detta förhållande låter vi oss t. v. nöja i denna fråga, varför jag inte nu yrkar bifall till motionen 1774.

Herr talman! Med det nu anförda yrkar jag bifall till motionerna 1980/81:272, 1980/81:1094 yrkande 5 och 1980/81:1478.

Anf. 108 EINAR LARSSON (c):

Herr talman! Låt mig först säga att vid en internationell jämförelse kan vi känna oss glada och stolta i Sverige över att ha en lagstiftning rörande hanteringen av hälso- och miljöfarliga varor – och även i en del andra sammanhang som berörs i det här utskottsbetänkandet – som ligger väl framme, rent av några hästlängder före de flesta. Jag har haft tillfälle att göra den jämförelsen i det av Europarådets utskott som handlägger de här sakerna; där har vi tillgång till jämförelsematerial i fråga om lagstiftning. Men jag vill gärna säga att ingenting är så bra att det inte kan göras ännu bättre, och jag vill understryka att framställningar i de här frågorna har lett till lagstiftning – framställningar från både riksdag och regering, både före och efter 1976.

Utskottet hyser verkligen mycket respekt för de här frågorna och har mycket högt ställda ambitioner i sin omsorg om att de skall hanteras på ett för människor och människors miljö riktigt sätt. I fråga om all denna aktsamhet och all denna ambition att skapa kontrollorgan för att se till, att vi har ett grepp om vad som verkligen händer i vår miljö, råder det glädjande nog väldigt stor enighet i den svenska politiska debatten.

Här föreligger en lång rad av motioner, och de är så närbesläktade i vad gäller både sakinhåll och karaktären i övrigt på de formella krav som ställs att vi har kunnat behandla dem i ett betänkande, men de har över lag av utskottsmajoriteten inte ansetts kunna föranleda någon direkt riksdagsåtgärd nu. Det kan naturligtvis upplevas som en besvikelse av enskilda motionärer, men jag vill verkligen mycket starkt betona att den hanteringen i utskottet inte beror på någon som helst sidovördnad för själva sakinhållet. Tvärtom befinner sig de här frågorna till sin karaktär i en väldigt likartad position. Exempelvis har regeringen 1979 anmält att produktregistret skall ses över, och därefter har motionärer hela tiden hakat på med otålighet och frågat vad som händer och sagt: Nu kan väl riksdagen besluta att det skall gå ännu fortare.

Vi har full förståelse för ambitioner hos motionärerna, men utskottet måste ändå ta hänsyn till det aktuella beslutsläget. Jag tycker det har redovisats väldigt bra i de flesta frågorna av Per Israelsson, och jag skall därför inte tynga kammardebatten med ytterligare en sådan redovisning. Jag tar ett exempel när det gäller produktregistret. Där anmäler regeringen att

man är i gång med andra etappen av undersökningen, som kommer att redovisas i slutet av detta år. I det läget är det helt naturligt att ett riksdagsbeslut inte precis passar i den formella hanteringen. I alla de här detaljfrågorna har utskottet stannat vid att konstatera att all den snabbhet och noggrannhet som kan erfordras karakteriserar hanteringen.

Jag kan ta några andra exempel. Ett kadmiumprogram har aviserats. Beträffande hanteringen av batterier säger man att den frivilliga organisation som har etablerats fungerar. Det är rätt svårt för utskottet och riksdagen att gå in och besluta någonting annat. Beträffande en mera omfattande samordning av alla de här frågorna har vi skrivit att vi förutsätter att den kommande beredningen i regeringskansliet skall noggrant pröva saken.

Det är gott om otåliga motionärer, och det är rätt intressant att de kommer från båda sidor om regeringskansliet; jag ser att läget är 7-6 i icke-socialistisk favör. De är ändå hela tiden otåliga och hoppas att riksdagen skall fatta olika beslut för att om möjligt påskynda hanteringen.

Jag kan säga att det är en bra ambition, och i regel har den faktiskt också effekt. Den kan ha en rätt hygglig effekt även om inte riksdagen fattar exakta beslut och inte har färdiga lagförslag att ta ställning till utan avvaktar det arbete som pågår. Men utskottet uttalar naturligtvis gång på gång att man förutsätter att arbetet påskyndas och forceras på ett allvarligt sätt. Det tror jag har en bra effekt, och jag hoppas verkligen att alla de här motionärerna skall uppleva att deras ambition innebär att ärendet förs framåt.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Anf. 109 JAN FRANSSON (s) replik:

Herr talman! Einar Larsson säger att han i internationella sammanhang är stolt över den miljöpolitik och den miljölagstiftning som vi har i vårt land. Och jag kan förstå det, för miljöpolitiken bär ett socialdemokratiskt märke. Det har inte hänt någonting under de borgerliga regeringsåren när det gäller miljölagstiftning som Einar Larsson har anledning att fara runt i Europa och vara stolt över.

Men det är som jag sade tidigare: Det räcker inte med att administrera en socialdemokratisk miljöpolitik. Det gäller att fullfölja den politik som grundlades i slutet på 1960-talet och första delen av 1970-talet.

Vi menar när det gäller det stora område som kemikalic användningen utgör att man måste ta ett övergripande grepp. Jag har naturligtvis förstäelse för att Börje Stensson tycker att det här med batterier och hanteringen därvidlag är en viktig fråga. Men jag är förvånad över att Börje Stensson inte har ett enda ord att säga om varför han motsätter sig vårt förslag om en gift- och kemikommission.

Tycker Einar Larsson och de andra företrädarna för de borgerliga partierna att vi har en ordentlig kartläggning av effekterna av kemikalic användningen? Tycker ni att samordningen mellan de olika organ som arbetar inom miljöområdet är fullt tillfredsställande?

Einar Larsson säger att det sitter en beredning som behandlar produkt-kontrollorganisationen. Menar Einar Larsson att den tar det övergripande greppet kring dessa frågor? Anser Einar Larsson att de arbetsuppgifter som vi har angett i vår miljömotion bör ingå i en sådan här kommissions arbete?

I så fall arbetar regeringen inom stängda dörrar med de här stora frågorna, utan att det största partiet i vårt land har någon möjlighet att delta i arbetet.

Anf. 110 PER ISRAELSSON (vpk) replik:

Herr talman! Einar Larssons inlägg var ju inte särskilt polemiskt – det andades i stället rätt mycket samförstånd. Men Einar Larsson hävdade, som Jan Fransson redan har sagt, att vi låg bra till internationellt. Det gör vi kanske vad gäller lagstiftningen. Den är progressiv och ligger långt framme, särskilt lagen om hälso- och miljöfarliga varor. Men som jag sade i mitt första inlägg är lagstiftningen inte på samma sätt underbyggd med åtgärder i verkligheten, så att den får genomslag i det verkliga livet. Det är det som fattas.

Vidare tog Einar Larsson upp frågan om utbyggnaden av produktregistret. Hur det låg till med detta försökte jag undersöka för något år sedan i samband med motionsskrivandet. Då angav man ett perspektiv, att det kunde dröja 15–20 år innan detta blev färdigt. Sedan har man kommit på att man kanske kan göra ett register som inte innehåller allt, och då skulle man kunna bygga upp det på något kortare tid. Vi har i vår motion föreslagit att man skulle lägga fram ett sådant program att man på åtminstone fem år skulle få ett någorlunda godtagbart produktregister färdigt.

Om vi inte når annat med dessa motioner som blir avslagna, så når vi i alla fall det resultatet att vi från utskottet får en ordentlig redovisning inför riksdagen av hur läget är. Och varje år kommer det väl till någon ny bit.

Men det primära i detta sammanhang är att de bra lagar som vi har verkligen får genomslag ute på fältet.

Anf. 111 EINAR LARSSON (c) replik:

Herr talman! Jag vill inte låta mig provoceras av Jan Fransson till att försöka "inkassera" olika partiers roll i det miljöpolitiska arbetet i Sverige. Jag tror faktiskt att jag vågar påstå att det är på gång en mognad i detta sammanhang. Vi inser att miljöpolitiken och dess utformning är bättre betjänt av att vi hjälps åt med att föra politiken vidare.

Jag skulle också kunna redovisa hur det känns att vara utanför eller innanför stängda dörrar. Ibland är vi ju utanför och ibland innanför dörrarna. Man skall inte överdriva talet om att dörrarna till kanslihuset är så stängda. Det tror jag inte att Jan Fransson har underlag för.

För att spara tid kan jag be Jan Fransson läsa protokollen från andra kammaren under hela 1960-talet. Jag avhånades av den då sittande regeringen för de miljöpolitiska framstötter som så småningom ledde till fina

resultat. Vi fann tillsammans – jag vill understryka att det var tillsammans – efter hand vägar som var användbara. Jag tror att det är rätt attityd att fortsätta på den vägen – att arbeta tillsammans. Jag tror inte att svenska folket så lätt nappar på talet om vem som den ena gången var duktigare än andra och tvärtom. Jag tycker att vi skall ha passerat det stadiet när det gäller den miljöpolitiska debatten.

Anf. 112 JAN FRANSSON (s) replik:

Herr talman! Jag kan också svälja förtreten att Einar Larsson, när han befinner sig utanför vårt lands gränser, tar åt sig äran av en socialdemokratisk miljöpolitik.

Betydligt allvarigare för människorna är dock att vi har förlorat tempot i miljöpolitiken. Vi har förlorat några år som hade kunnat användas till att följa upp den miljöpolitik som har grundlagts genom den miljölagstiftning som tillkom under 1960- och 1970-talet. Vi är nu i det läget att vi måste studera hur dessa lagar och hur administrationen i praktiken fungerar utifrån en helhetssyn på arbetsmiljö och yttre miljö. Det är bara genom en samordning som vi kan nå resultat.

Just vårt förslag om en gift- och kemikommission innebär ett ypperligt tillfälle för alla att sätta sig ned och tillsammans, under en begränsad tidsperiod, göra en ordentlig genomlysning av hela kemisamhällets många problem och svårigheter och försöka komma fram till hur vi nu skall gå vidare på detta område. Och jag har fortfarande inte fått svar på frågan om den beredning som har att studera produktkontrollens organisation verkligen tänker ta sig an de vidlyftiga arbetsuppgifter som vi i vår motion konkret har sagt att en gift- och kemikommission bör syssla med.

Anf. 113 BONNIE BERNSTRÖM (fp):

Herr talman! Kadmium och kvicksilver som sprids i naturen utgör ett av våra svåraste miljöproblem, dels därför att ämnena är extremt giftiga, dels därför att de är beständiga och därigenom orsakar en permanent och obotlig förorening av miljön. Den ständigt pågående försurningen i mark och vatten ökar risken för att dessa tungmetaller ackumuleras i levande organismer.

Uttjänta batterier som innehåller kvicksilver eller kadmium utgör en av de största bovorna i spridandet av de här ämnena. Om de får hamna bland våra hushållssopor, utgör de ett direkt hot mot den satsning som har gjorts för att återvinna bl. a. kompost ur hushållssopor.

Ca 7,5 ton kvicksilver säljs via våra batterier. Det totala utsläppet av kvicksilver i vårt land är ca 8 ton. Bara i Stockholm räknar man med att ca 200 kg kvicksilver kommer ut i luften till följd av förbränning i sopanläggningarna. Den batterityp som innehåller mest kvicksilver är kvicksilveroxidbatterierna. Den typen av batterier tas emot av de flesta affärer när de är förbrukade. Utskottet har i sitt betänkande nämnt att den insamlingen fungerar. Med hänvisning till den insamlingen har utskottsmajoriteten avstyrkt min och Jörgen Ullenhags motion om insamling av alla andra miljöfarliga batterier.

Insamlingen handlar nu bara om en typ av batterier med kvicksilver. Det finns också alkaliska brunstensbatterier, vilkas försäljning omfattar 200 ton och som innehåller 2 ton kvicksilver. Denna typ av batteri omfattas inte av insamlingskampanjen, trots att det förväntas en kraftig ökning av försäljningen av dem på grund av att de har längre livslängd – ända upp till tre gånger längre än vanliga brunstensbatterier. När man i dag kommer in i en affär är det ett vanligt försäljningsargument att alkaliska brunstensbatterier har längre livslängd. Representanter för detaljhandeln har uttalat sitt intresse av att ta emot de här batterierna, men där kan man av naturliga skäl inte klara av en distribuering till vidarehantering.

Jag har också i min motion tagit upp kadmiumbatterier, där de slutna kadmiumbatterierna är de största problemen. De finns dels i fickräknare och i blytaggregat utan fungerande insamling, dels inmonterade i exempelvis sladdlösa trädgårdsverktyg, i TV-apparater och i kassaapparater. Mängden kadmium som fanns i sladdlösa trädgårdsverktyg sålda under 1979 uppgick till drygt 1 ton. Den här typen av batterier hamnar också i hushållsavfallet.

En av förklaringarna till att så många av de miljöfarliga batterierna hamnar i hushållsavfallet är att konsumenterna knappast vet om att de är miljöfarliga. Det finns ingen märkning och ingen uppmaning att de skall återlämnas eller i varje fall inte slängas hur som helst. Men även om denna information till och kunskap hos konsumenterna fanns, kunde detaljisterna inte ta emot dessa batterier i dag, därför att det inte finns någon organisation för vidarehantering. Återvinningen ger inte tillräcklig vinst för leverantörerna för att de skall vara intresserade av att ta hand om dem. Därför måste ytterligare insatser till. Och det hjälper inte att utskottet hänvisar till en nordisk ämbetsmannakommitté.

Herr talman! Jag motionerade också förra året om insamling av batterier. Även då hänvisade utskottet till denna ämbetsmannakommitté. Sedan dess har åtskilliga ton miljöfarliga batterier förbränts i våra sopbränningsanläggningar, och det miljöfarliga innehållet har kommit ut och förorenat den luft som vi inandas. Ämbetsmannakommittéen i all ära, men de är inte särskilt operativa.

Det är glädjande att industrin kraftigt har minskat sin användning av kadmium. Men när det gäller en så enkel sak som att ta hand om uttjänta kadmiumbatterier vill inte riksdagen göra någonting aktivt, trots att det är fråga om en ganska enkel hantering. Den miljöfarliga metallen finns i såväl kadmiumbatterierna som de olika kvicksilverbatterierna, och de är ju förpackade och faktiskt inte särskilt utrymmeskrävande – men ändå så farliga om de hanteras fel.

Samtidigt måste påpekas att användningen av batterier ökar kraftigt på alla områden. De sladdlösa trädgårdsverktygen kan man läsa annonser om i alla specialtidningar för villa- och fritidshusägare. Batteridrivna leksaker blir allt vanligare – det duger inte längre att skruva upp sina bilar eller de andra mekaniska leksakerna. I konsumenttidningen Råd och Rön kunde vi för ett år sedan läsa om den höga milkostnaden per timme för en leksaksbil – 50 kr. i

timmen. De alkaliska brunstensbatterierna bringar ner denna timkostnad. En enda leksaksaffär här i Stockholm sålde under 1979 batterier för 300 000 kr. Användningen av fickräknare ökar också. Fickräknarna har slagit ut den gamla hederliga räknestickan, som inte hade batterier i sig. Problemet ökar, allt under det att riksdagens jordbruksutskott uttalar välvilliga ord och hänvisar till ämbetsmannakommittéer.

I motionen 1361, som ligger till grund för reservationen från folkpartihåll i jordbruksutskottet, krävs insamling av alla de miljöfarliga batterierna och märkning av dem, så att konsumenterna lätt kan få information och så att en vidarehantering underlättas. Därutöver bör även andra åtgärder övervägas, såsom införande av system när det gäller pant, inbyte och ersättningsbatterier, importavgifter och i vissa fall även förbud.

Vi har i motionen också framfört krav på ändring av kungörelsen om hälso- och miljöfarliga varor i syfte att tvinga detaljhandeln och leverantörerna att ta emot och vidarehantera miljöfarliga batterier, så att de kan skickas för återvinning, alternativt lagras, under en övergångsperiod – detta gäller beträffande alkaliska brunstensbatterier. Samtidigt bör branschen informera konsumenterna om att samtliga batterier skall återlämnas, och en märkning av batterierna bör därvid göras av leverantörerna.

Herr talman! Det har i den här debatten inte framförts särskilt starka sakliga argument mot den här motionen. Från utskottets sida har man talat om otålighet. Jag skulle vilja säga att det inte är särskilt underligt att motionärer visar en viss otålighet, när utskottet gång på gång hänvisar till ämbetsmannakommittéer och inte vill göra något för att förhindra den farliga spridningen av de batterier som jag här har talat om. Jag tycker inte heller att det är angenämt att höra från utskottets talesman att vi som har motionerat om batterier kanske inte upplever oss vara särskilt väl behandlade av utskottet. Jag är inte intresserad av vad som kan upplevas i det här fallet, utan jag är intresserad av att få veta om utskottet vill göra något för att förhindra att de miljöfarliga batterierna hamnar i våra sopförbränningsanläggningar.

Det har också talats om att Sveriges lagstiftning på det här området i internationella sammanhang är progressiv. Men så är inte fallet just beträffande batterier. I Schweiz klarar man att samla in alla miljöfarliga batterier. Jag kan inte förstå varför man inte skulle kunna åstadkomma detta också i Sverige.

Herr talman! Jag yrkar bifall till folkpartireservationen.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1 a (sammansättning av styrelsen i en ny produktkontrollorganisation)

Utskottets hemställan bifölls med 294 röster mot 17 för motion 1980/81:1094 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Mom. 1 b, 2 och 3 (uttalande om ny produktkontrollorganisation, m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 156 röster mot 155 för reservation 1 av Maj Britt Theorin m fl. i motsvarande del.

Mom. 4 (förhandsprövning av hälso- och miljöfarliga varor)

Utskottets hemställan bifölls med 294 röster mot 17 för motionerna 1980/81:272 och 1980/81:1478 av Lars Werner m fl.

Mom. 5 (uppbyggnaden av produktregistret)

I kontrapositionsvoteringen biträdades reservation 1 av Maj Britt Theorin m. fl. i motsvarande del med 142 röster mot 17 för motion 1980/81:1094 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del. 152 ledamöter avstod från att rösta.

I huvudvoteringen bifölls utskottets hemställan med 156 röster mot 155 för reservation 1 av Maj Britt Theorin m. fl. i motsvarande del.

Mom. 7 (hanteringen av kvicksilverbatterier m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 262 röster mot 50 för reservation 2 av Börje Stensson och Kerstin Sandborg.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

22 § Översyn av den statliga kontroll- och provningsverksamheten

Föredrogs näringsutskottets betänkande 1981/82:8 om översyn av den statliga kontroll- och provningsverksamheten.

Anf. 114 KERSTIN EKMAN (fp):

Herr talman! Rolf Sellgren och jag har i motion 1980/81:787 begärt en översyn av den statliga kontroll- och provningsverksamheten.

Mycket av den verksamhet vi bedriver har förmågan att vara självge. ererande. Det är därför av yttersta vikt att vi är uppmärksamma och hela tiden ifrågasätter verksamheter som ligger under vårt ansvar.

Den provning som bedrivs i detta land är viktig. Det är naturligtvis också viktigt att den är opartisk. Den får emellertid inte lägga onödiga bördor på svenska företag och enskilda. Det kan inte heller vara så att vi ej skall kunna samordna olika verksamheter och utnyttja provning, företagen i andra länder, länder som har samma krav på säkerhet och kontroll som vi. Det är f. ö. av vikt att vi gör en samordning och får en överensstämmelse med internationella normer. Alla remissvar talar också om nödvändigheten av översyn och samordning, det är sättet för hur en översyn skall företas som bedöms olika.

Nr 41

Onsdagen den
2 december 1981

---

*Översyn av den
statliga kontroll-
och provnings-
verksamheten*

Onsdagen den
2 december 1981

*Översyn av den
statliga kontroll-
och provnings-
verksamheten*

Den oro och de erfarenheter som låg till grund för Rolf Sellgrens och min motion har förstärkts genom de reaktioner den givit anledning till. Enskilda och branschorganisationer har hört av sig och givit ytterligare bevis på problem som finns.

Det är med tillfredsställelse jag har tagit del av att utskottet tycks förstå problemen. Man vill avvakta resultatet av pågående granskning. Det är i och för sig acceptabelt, men frågan får inte skjutas för långt på framtiden. Det har vi inte råd till.

Herr talman! Jag har inget yrkande.

I detta anförande instämde Rolf Sellgren (fp).

Anf. 115 SVEN ANDERSSON (fp):

Herr talman! Näringsutskottet behandlade motioner i samma riktning under våren förra året. Riksdagen hade då likaledes att behandla ett betänkande från näringsutskottet där det framfördes kritik; då gällde det AB Svensk Anläggningsprovning. Sedan dess har två utredningar tillkommit. Som utskottet redovisar i sitt betänkande, kommer vi under våren 1982 att få ta del av en granskning från riksrevisionsverket.

Det framgår att motionären känner sig tämligen nöjd med utskottets betänkande. Utskottet lade dessutom under fjolåret fram ett mycket tjockt betänkande med klar redovisning av de olika områden som granskningsmyndigheterna i Sverige har sig underställda. Det är alldeles klart att utskottet anser det viktigt att riksdagen har en möjlighet att kontrollera verksamheten. Man kan inte komma ifrån att det har förekommit kritik mot den statliga provningsverksamheten.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölls.

23 § Föredrags

Näringsutskottets betänkande

1981/82:9 om ökad vidareförädling inom livsmedelsindustrin

Civilutskottets betänkande

1981/82:4 om redogörelse för arbetet med markhushållning i Skåne (skr. 1981/82:29)

Vad utskotten hemställt bifölls.

24 § Anf. 116 ANDRE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att på morgondagens föredragningslista uppförs socialutskottets betänkanden 13–15 närmast efter skatteutskottets betänkande 13.

25 § Anmäldes och bordlades

Motionerna

1981/82:143 av *Annika Öhrström* och *Stina Andersson*
med anledning av proposition 1981/82:62 om ändring i lagen (1941:251) om
särskild varuskatt

1981/82:144 av *Hilding Johansson m. fl.*

1981/82:145 av *Lars Werner m. fl.*

med anledning av proposition 1981/82:37 om offentlighetsprincipen och
ADB

1981/82:146 av *Hilding Johansson m. fl.*

1981/82:147 av *Lisa Mattson m. fl.*

1981/82:148 av *Lars Werner m. fl.*

med anledning av proposition 1981/82:58 om ändring i tryckfrihetsförord-
ningen och brottsbalken (hets mot folkgrupp m. m.)

1981/82:149 av *Gullan Lindblad*

med anledning av proposition 1981/82:60 om socialstyrelsens tillsyn över
hälso- och sjukvårdspersonalen m. m.

1981/82:150 av *Lars Werner m. fl.*

med anledning av proposition 1981/82:70 om ändrade regler för särskilt
forskningsavdrag

1981/82:151 av *Göran Karlsson m. fl.*

med anledning av proposition 1981/82:72 om ändringar i lagen om beredande
av sluten psykiatrisk vård i vissa fall (LSPV). m. m.

26 § Meddelande om interpellationer

Meddelades att följande interpellationer framställdes

den 1 december

1981/82:91 av *Allan Hernelius* (m) till justitieministern om klarläggande
beträffande immuniteten för främmande statsfartyg:

Den sovjetiska ubåten 137:s avsiktliga intrång i svenskt inre territorialvat-
ten och därtill militärt skyddsområde har rest flera frågor av säkerhetspolitisk
betydelse för Sverige för framtiden.

En sådan fråga är i vilken utsträckning främmande statsfartyg som i t. ex.
underrättelsesyfte löper in i inre svenska och i särskilt skyddade områden
skall anses ha immunitet mot sedvanligt straffrättsligt förfarande. Regering-

Nr 41

Onsdagen den
2 december 1981

---

*Meddelande om
interpellationer*

Onsdagen den
2 december 1981

*Meddelande om
interpellationer*

en synes vid handläggningen av U 137-affären ha utgått ifrån att sådan immunitet föreligger.

Ostridigt är att om ett främmande statsfartyg med vederbörligt tillstånd inlöper i ett lands territorialvatten fartyget åtnjuter full immunitet. Jämställt med denna kategori torde även vara statsfartyg som inkommer i annan stats territorium på grund av nöd. Ett sådant fartyg som efter anmälan på diplomatisk väg utnyttjar rätten till "oskadlig genomfart" genom annat lands vatten har ävenledes immunitet. Den regeln gäller dock, att fartyget i fråga skall uppträda på ett "vänskapligt sinnat sätt", dvs. följa vanliga regler och förordningar.

Om fartyg utan tillstånd däremot inlöper i svenskt vatten och därtill skäligen misstanke uppstått om underrättelse- eller annan liknande verksamhet, blir läget ett annat. Enligt viss folkrättslig doktrin "konsumeras" även vid en juridisk bedömning i sådant fall immuniteten helt eller delvis. Konsekvenserna av om full immunitet skulle godkännas är uppenbara. Främmande fartyg skulle i så fall utan minsta sanktion från den kränkta statens sida, även om ett grovt brott mot principerna i folkrätten föreligger, kunna lämna svenskt vatten.

Under diskussion som uppstått efter ubåtsaffären har riksåklagaren begärt att ny lagstiftning i Sverige skulle övervägas, enligt vilken regeringen skulle pröva åtalsfrågan. Regeringsrådet Petrén har, efter att ha konstaterat att vår folkrättsliga beredskap i förevarande fall visat sig vara dålig, framhållit behovet av en lagändring i åtalsfrågan med hänsyn till att väsentliga utrikes- och säkerhetspolitiska frågor ofta är involverade och att det då icke är en distriktsåklagare som bör fälla avgörandet. En lagändring bör, om den kommer till stånd, enligt Petréns mening ges stor publicitet.

Med anledning av vad som sålunda förekommit hemställer jag att till justitieministern få ställa följande frågor:

1. Är det statsrådets uppfattning att ändrad lagstiftning i åtalsfrågan behövs?

2. Vilka åtgärder avser statsrådet eljest att vidtaga i syfte att regeringen skall kunna ge klarläggande instruktioner för svenska myndigheter vid eventuellt senare liknande händelser?

den 2 december

1981/82:92 av *Olle Svensson* (s) till justitieministern om förstärkning av meddelarskyddet:

I oktober 1973 skrev Pressens samarbetsnämnd till regeringen och begärde förstärkning av meddelarskyddet. Behovet av en sådan förstärkning illustrerades på ett drastiskt sätt genom åklagarens ingripande mot tidningen Folket i Bild kulturfront. Därvid visade det sig att polisen genom användande av tvångsmedel riskerade att sätta tryckfrihetens bestämmelser ur kraft.

Redan i januari 1974 tillsatte den socialdemokratiska regeringen flera s. k. IB-utredningar. Två utredningar ledde fram till förslag i fråga om telefon-

avlyssning, beslag och husrannsakan. Enligt min mening innebar dessa förslag en rimlig avvägning mellan polisens möjligheter att bekämpa brott och möjligheterna att tillgodose de skyddsintressen tryckfrihetsförordningen vill värna. Vad det handlade om var att skapa garantier för att allmänheten skulle kunna känna förtroende för att meddelanden till massmedier inte förs vidare eller blir tillgängliga för obehöriga.

Någon lagstiftning genomfördes aldrig, sedan de borgerliga kom till makten. I stället tillsatte regeringen 1978 tvångsmedelsutredningen med uppdrag att göra en samlad översyn. De viktiga frågorna om meddelarskyddet och tvångsmedlen begravdes på så sätt i en utredning som fick detta vittomfamnande uppdrag och som började arbeta först fem år efter det att IB-affären visat på behovet av en förbättring av meddelarskyddet.

År 1978 påtalade jag denna försening i riksdagen i en frågedebatt med dåvarande justitieministern Sven Romanus. I svaret sade justitieminister Romanus att frågan om kollisionen mellan anonymitetsintresset och tvångsmedlen var en av kommitténs viktigare uppgifter och att kommittén skulle arbeta med all möjlig skyndsamhet.

Jag är fullt medveten om bakgrunden till att tvångsmedelskommittén i februari 1981 fick tilläggsdirektiv, som gick ut på att ge ökade befogenheter för polis och åklagare. Förslag om införande av denna möjlighet motiveras med de ökade svårigheter som samhället på senare år ställts inför då det gäller att skydda enskilda människor mot den extremt grova brottsligheten – särskilt narkotikabrotten.

Detta har emellertid ytterligare försenat arbetet med de frågor som jag här har aktualiserat. Den 1 januari 1978 infördes i tryckfrihetsförordningen lagregler, som innebär en väsentlig förstärkning av meddelarskyddet. Men dessa grundlagregler har ännu inte, tre år senare, föranlett ändringar med samma inriktning i brottsbalken.

I stället innehåller det delbetänkande som just framlagts som ett resultat av tilläggsdirektiven försämringar på det område där kommittén enligt de ursprungliga direktiven och enligt förra justitieministerns svar i riksdagen skulle föreslå förbättringar.

Med hänvisning till det anförda vill jag till statsrådet och chefen för justitiedepartementet ställa följande frågor:

Vilka åtgärder ämnar statsrådet vidta för att påskynda lösningen av frågan om hur man skall kunna skapa garantier för att polisen vid användande av tvångsmedel inte inkräktar på det grundlagsfästa meddelarskyddet?

Är statsrådet Petri i avvaktan på förslag i det förra avscendet beredd att avstå från att lägga proposition i de delar av tvångsmedelsutredningens betänkande som kan komma i kollision med det i tryckfrihetsförordningen förankrade meddelarskyddet?

1981/82:93 av *Lilly Hansson* (s) till industriministern om utflyttning till andra länder av statliga företags verksamhet:

Staten har med tiden fått allt större direkta ägaruppgifter i industriföretag. Motiven härför har under åren så gott som alltid varit näringspolitiska.

Den av staten ägda företagsgruppen har därmed kommit att fungera som ett av statens redskap i näringspolitiken. Förutsättningen för att den statliga företagssektorn skall kunna spela en aktiv roll i industri- och näringspolitiken är naturligtvis att regeringen tar sitt ansvar som ägare i de statliga bolagen.

Jag vill med anledning av det anförda fråga industriministern:

Anser industriministern att nedläggning av statliga företags produktion i Sverige och utflyttning av densamma till andra länder är förenlig med regeringens näringspolitik?

1981/82:94 av *Karin Flodström* (s) till arbetsmarknadsministern om åtgärder för att minska arbetslösheten bland invandrarungdom:

I oktober 1981 var 61 000 ungdomar under 25 år arbetslösa. Det innebär en arbetslöshet på 9,1 %. En så hög ungdomsarbetslöshet har inte noterats sedan statistiken började föras.

Ungdomar med utländskt medborgarskap har en ännu högre arbetslöshetsnivå än unga svenska medborgare. Under 1980, när arbetslösheten bland svenska ungdomar mellan 16 och 19 år var 7,4 %, var den 9,9 % bland utländska medborgare.

Statistiken redovisar uppgifter gällande ungdomar med svenskt medborgarskap kontra ungdomar med utländskt medborgarskap. Siffrorna talar sitt allvarliga språk men visar ändå inte hela sanningen. Många av andra generationens invandrare redovisas i gruppen ungdomar med svenskt medborgarskap. Detta innebär att antalet arbetslösa invandrarungdomar är betydligt större än vad statistiken visar. Arbetslösheten är en katastrof för alla unga människor, men inte minst för invandrarungdomen.

Jag vill med anledning av det anförda fråga arbetsmarknadsministern:

Vilka särskilda åtgärder är regeringen beredd att vidta för att minska arbetslösheten bland invandrarungdomar?

1981/82:95 av *Sven Henricsson* (vpk) till arbetsmarknadsministern om viss förlustgaranti till Sollefteå kommun:

Sedan snart ett halvår pågår ockupationen av Eiserfabriken i Sollefteå. Upprinnelsen till sömmerskornas aktion är de helt otillräckliga åtgärderna för att trygga sysselsättningen för de avskedade vid fabriken.

En arbetsgrupp bestående av representanter för Statsförstag, Sollefteå kommun och de avskedade Eisersömmerskorna har uppnått en överenskommelse som skulle göra det möjligt att under ca tre månader få i gång fabriken. En s. k. rådrumsbeställning av klädesplagg avsedda för SIDA:s hjälpverksamhet skulle förmedlas via arbetsmarknadsstyrelsen. Kommunen är beredd att ikläda sig arbetsgivaransvaret, men anser en förutsättning vara att en statlig förlustgaranti på 200 000 kr. kan lämnas. Enligt uppgift har en framställning härom från Sollefteå kommun riktats till arbetsmarknadsde-

partementet för flera veckor sedan. Något svar har dock inte lämnats. Med tanke på hur angeläget det är att kunna häva ockupationen i Sollefteå och få i gång arbetet, om än temporärt, förefaller nämnda förlustgaranti vara en rimlig stödåtgärd.

Jag vill därför ställa följande fråga till arbetsmarknadsministern:

Är arbetsmarknadsministern beredd medverka till en lösning av frågan genom att tillmötesgå Sollefteå kommuns begäran om förlustgaranti i samband med att kommunen ikläder sig arbetsgivaransvaret för driften av viss konfektionsindustri vid Eiserfabriken i Sollefteå?

1981/82:96 av *Oswald Söderqvist* (vpk) till arbetsmarknadsministern om upparbetning av svenskt kärnkraftsavfall, m. m.:

I ett frågesvar till undertecknad den 13 oktober 1981 angående upparbetningen av svenskt kärnbränsle sade arbetsmarknadsministern att "samråd alltså redan pågår mellan de berörda myndigheterna, helt i enlighet med träffade överenskommelser".

Men det senaste – och möjligen det sista – möte som ägt rum mellan de franska och de svenska säkerhetsmyndigheterna hölls den 19–20 november 1980. Att referera till ett år gamla överläggningar och beteckna det som pågående samråd kan inte anses som korrekta upplysningar.

Sanningen är att de möten som planerades mellan franska och svenska säkerhetsmyndigheter på försommaren 1981 aldrig kom till stånd. Det som är intressant är således vad arbetsmarknadsministern har avsett med uttrycket pågående samråd.

En viktig fråga i sammanhanget är till- och fråntransporterna av utbränt bränsle resp. den upparbetade produkten. Ett specialfartyg är beställt och snart färdigbyggt. På detta fartyg skall de radioaktiva produkterna forslas i särskilda behållare. Fartyget byggs i Frankrike, och Uddcomb bygger, till att börja med, fyra behållare. Innan denna transportkombination kan tas i bruk, måste den godkännas av svenska och franska säkerhetsmyndigheter. Enligt vad jag har erfarit har de franska myndigheterna ännu inte godkänt de svenska behållarna. Inte heller är det snart färdigbyggda fartyget godkänt av den svenska kärnkraftsinspektionen.

Enligt arbetsmarknadsministerns egna uppgifter den 13 oktober skall transportererna komma i gång i slutet av 1982 eller i början av 1983. Det är då anmärkningsvärt att transportsystemet ännu inte prövats och godkänts.

Vad själva avfallet beträffar är det fortfarande oklart, åtminstone för det svenska folket, hur den produkt kommer att se ut som levereras tillbaka till Sverige från Cogéma. KBS 1, som låg till grund för tillståndet att ladda och starta reaktorerna 7–10, förutsatte en hårdgjord, möjligen förglasad produkt med en bestämd, låg procenthalt av klyvningsprodukter. Det nu aktuella kravet från fransk sida, som träder i kraft den 1 januari 1982, innehåller helt andra procenttal för klyvningsprodukter. Det är också oklart vart det plutonium som erhålls vid upparbetningen skall ta vägen och hur det skall hanteras.

Onsdagen den
2 december 1981

*Meddelande om
frågor*

Jag vill därför fråga arbetsmarknadsministern:

1. Vilka överläggningar i fråga om det svenska kärnkraftsavfallets upparbetning har ägt rum med franska myndigheter efter den 19–20 november 1980?
2. Är det specialfartyg som avses att användas för transport av det svenska avfallet godkänt av SKI?
3. Är de vid Uddcomb tillverkade behållarna, avsedda för samma ändamål, godkända av de franska myndigheterna?
4. I vilken form kommer det upparbetade avfallet från Cogéma att återlämnas till Sverige?
5. Vilken procenthalt av klyvningsprodukter kommer det att innehålla?
6. Vilka överenskommelser har träffats med Frankrike om det plutonium som erhålls vid upparbetningen av det svenska avfallet?

27 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställts

den 1 december

1981/82:151 av *Per-Olof Strindberg* (m) till försvarsministern om den fackliga verksamheten bland värnpliktiga:

Värnpliktiga arbetsgruppen har begärt – och erhållit – bidrag av socialstyrelsens nämnd för alkoholfrågor för att genom ”upplysning och diskussion bilda opinion mot droger ute på landets förband samt att få i gång verksamhet ute i de lokala soldatfacken . . .”.

Mot bakgrund av detta vill jag ställa följande fråga:

Vill statsrådet medverka till att bidrag av allmänna medel inte utgår för att stimulera soldatfacklig verksamhet?

den 2 december

1981/82:152 av tredje vice talmannen *Karl Erik Eriksson* (fp) till kommunikationsministern om åtgärder för att förhindra förseningar i tågtrafiken:

Under den senaste tiden har en rad störningar i form av förseningar uppstått i tågtrafiken.

Många trafikanter känner irritation och osäkerhet av denna orsak – det gäller inte minst inför den stundande jultrafiken.

Då det bl. a. med hänsyn till årstiden och trafiksvårigheter är värdefullt att så många resenärer som möjligt använder sig av tåget som färdmedel, vill jag fråga kommunikationsministern:

Planeras några åtgärder från SJ:s sida för att tågen i större utsträckning skall hålla tiderna utan irriterande förseningar?

1981/82:153 av *Sonja Rembo* (m) till kommunikationsministern om konkurrenssituationen för svenska rederier:

Ett svenskt rederi har nyligen sålt ett fartyg till Finland. Därvid har exportkreditnämnden kunnat erbjuda finansiering till 8 1/2 procents ränta.

Hade fartyget sålts till annat svenskt rederi, hade motsvarande räntesubvention inte kunnat utgå, utan finansiering hade fått ske till sedvanlig marknadsränta.

Avser kommunikationsministern att göra det möjligt för svenska rederier att på likvärdiga villkor med utländska konkurrera om svenskt andrahands-tonnage?

1981/82:154 av *Lars Gustafsson* (s) till försvarsministern om ifrågasatt rivning av Granhammars slott i Kungsängen:

Enligt uppgift skall rivningsbeslut ha fattats beträffande Granhammars slott inom Svea Livgardes övningsfält i Kungsängen, Upplands-Bro kommun. Utredningar och överväganden om Granhammars användning har pågått sedan åtminstone 1960-talets mitt. Fortifikationsförvaltningen anser sig inte kunna finna någon militär användning för byggnaden och har sedan länge önskat riva den. Andra intressenter, såsom bl. a. Svea Livgarde, Upplands-Bro kommun, riksantikvarieämbetet, har önskat bevara byggnaden för både militära och civila ändamål.

Vid de nu pågående diskussionerna om försvarets framtida organisation har bl. a. föreslagits att Fo-staben skall flyttas till Kungsängensområdet. Möjligheterna till användning av Granhammar skulle då kunna komma i ett nytt läge.

Med anledning härav ber jag att få ställa följande fråga till försvarsministern:

Vill försvarsministern medverka till att rivningsbeslutet beträffande Granhammar inhiberas i avvaktan på riksdagens beslut om den framtida försvarsorganisationen?

1981/82:155 av *Bengt Silverstrand* (s) till kommunikationsministern om bättre arbetarskydd för yrkesbiförare:

Bilarbetstidsutredningen, som tillsattes av den socialdemokratiska regeringen, framlade i betänkandet SOU 1977:2 Bilarbetstid förslag om rimligare arbets- och vilotider för landets ca 250 000 yrkesförare, alla kategorier.

Bl. a. förordades en begränsning av sträckarbetstiden, en sänkning av dygnarbetstiden och en ökning av dygnvilans längd. Ännu fem år efter det att utredningen offentliggjordes har inga åtgärder vidtagits för att bringa arbetsförhållandena inom denna viktiga transportsektor i överensstämmelse med vad som gäller på arbetsmarknaden i övrigt.

Det råder inte någon tvekan om att arbetsmiljön för landets yrkesförare är klart otillfredsställande. Pressade arbetsförhållanden utgör i sin tur en stor

Nr 41

Onsdagen den
2 december 1981

---

*Meddelande om
frågor*

fara för trafiksäkerheten. Därför är behovet av ett snabbt ingripande från regeringens sida för att skapa rimliga arbetsvillkor för yrkesförarna mycket stort.

Är kommunikationsministern mot denna bakgrund beredd att utan ytterligare dröjsmål genomföra de förslag till förbättringar av arbetarskydd och trafiksäkerhet som föreslås i bilarbetstidsutredningen?

1981/82:156 av *Lars Gustafsson* (s) till arbetsmarknadsministern om ansvaret för akquisition av platser för arbetslivskontakter:

I skrivelse av den 21 augusti 1981 till arbetsmarknadsdepartementet har arbetsmarknadsstyrelsen meddelat att den avser föreskriva regler för akquisition av platser för arbetslivskontakter som reellt innebär en förändring av ansvaret för denna akquisition. I skrivelse av den 22 oktober 1981 till länsarbetsnämnder och praktikinspektörer har arbetsmarknadsstyrelsens arbetsförmedlingsenhet bekantgjort de ändrade ansvarsförhållandena. I proposition 1981/82:15 om studie- och yrkesorientering i grundskola och gymnasieskola m. m. av den 8 oktober 1981 sägs att arbetsmarknadsstyrelsens skrivelse av den 21 augusti 1981 inom kort skall behandlas i regeringskansliet och att det därför inte finns anledning att ändra nuvarande ansvarsfördelning.

Mot bakgrund av det anförda önskar jag ställa följande fråga till arbetsmarknadsministern:

Har arbetsmarknadsstyrelsens skrivelse av den 21 augusti 1981 behandlats inom regeringskansliet och har därvid beslut fattats i fråga om ansvarsfördelningen, samt i så fall med vilken saklig innebörd?

28 § Kammaren åtskildes kl. 17.55.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert